

ใบรับรองวิทยานิพนธ์
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (การใช้ที่ดินและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน)

ปริญญา

การใช้ที่ดินและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

โครงการสหวิทยาการระดับบัณฑิตศึกษา

สาขา

ภาควิชา

เรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการบริหารจัดการน้ำชลประทาน
ของฝายบ้านค่าย โครงการชลประทานระยอง
Factors Affecting Farmers' Participation on Irrigation Management
of Bankai Weir, Rayong Irrigation Project

นามผู้วิจัย นายณัฐพล วุฒิจันทร์

ได้พิจารณาเห็นชอบโดย

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

(รongศาสตราจารย์จวงจันทร์ ดวงพัตรา, Ph.D.)

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

(อาจารย์วัชระ เสือดี, D.Eng.)

ประธานสาขาวิชา

(รongศาสตราจารย์วิพัทธ์ จินตนา, Ph.D.)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์รับรองแล้ว

(รongศาสตราจารย์กัญญา วีระกุล, D.Agr.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่ ..... เดือน ..... พ.ศ. ....

วิทยานิพนธ์

เรื่อง

ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการบริหารจัดการน้ำชลประทาน
ของฝายบ้านค่าย โครงการชลประทานระยอง

Factors Affecting Farmers' Participation on Irrigation Management
of Bankai Weir, Rayong Irrigation Project

โดย

นายณัฐพล วุฒิจันทร์

เสนอ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

เพื่อความสมบูรณ์แห่งปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต(การใช้ที่ดินและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน)

พ.ศ. 2554

Nattapon Vuttijun 2011: Factors Affecting Farmers' Participation on Irrigation Management of Bankai Weir, Rayong Irrigation Project. Master of Science (Sustainable Land Use and Natural Resources Management), Major Field: Sustainable Land Use and Natural Resources Management, Interdisciplinary Graduate Program. Thesis Advisor: Associate Professor Juangjun Duangpatra, Ph.D. 100 pages.

This research aimed to study and find out farmer's irrigated water use situations, factor affecting the participation, and factors relating to farmer's participation in water management as well as encountered problems and obstacles of Bankai Weir, Rayong Irrigation Project. The methodologies included informative review of primary and secondary data collection, farmer's group meeting and questionnaires. The relevant data were digested and analyzed statistically in order to determine the frequency distribution, maximum, minimum, mean, and the standard deviation values and correlation coefficients.

Results showed that farmers who used the irrigated water in the right main canal (RMC) had average age of 55.9 years old, 84% of them graduated from primary school and their main occupation were rice - farming, which was about 91.3 %. The two most important factors affecting farmer participation in irrigation management were the routine participating activities among the farmer group members, as well as the periodic support and consultation by the government officers. It was also found that factors affecting farmer's participation in irrigated water management were farmer's age and land tenure. The high aged farmers were more participated than the younger farmers. Those who were the owner of their farm- land were more participated than the landless who rent farmlands. Moreover those who had received news and informations were more participated than farmers who did not get any news or informations. Lastly , sex, education level, income, duration of stay and type of agriculture or crop planting were not related to the participation of water management.

Student's signature

Thesis Advisor's signature

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลุล่วง เพราะได้รับความกรุณาจาก รศ.ดร.จวงจันทร์ ดวงพัตรา อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก อ.ดร.วัชรเสือดี้ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม ซึ่งได้ให้คำปรึกษาแนะนำแนวทางการวิจัย ตลอดจนตรวจแก้ไขปรับปรุงวิทยานิพนธ์จนเสร็จสมบูรณ์ นอกจากนี้ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ อาจารย์เฉลิมศักดิ์ วานิชสมบัติ อดีตอธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช ซึ่งให้เกียรติมาเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสอบวิทยานิพนธ์ และรศ.ดร.กอบเกียรติ ผ่องพุฒิ ประธานการสอบวิทยานิพนธ์ ตลอดจนคณาจารย์และพี่ ๆ เพื่อน ๆ น้อง ๆ จากสาขาวิชาการใช้ที่ดินและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนทุกท่าน ที่ได้ให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติมอันเป็นประโยชน์ต่อการแก้ไขวิทยานิพนธ์ให้มีความสมบูรณ์มากขึ้น

ผู้วิจัยขอขอบคุณ คุณณัฐวุฒิ สร้อยประเสริฐ และคุณปิยะ วีระศิริ ตลอดจนเจ้าหน้าที่ฝ่ายส่งน้ำและบำรุงรักษาที่ 2 โครงการชลประทานระยอง รวมทั้งเกษตรกรผู้ใช้น้ำจากคลองส่งน้ำสายใหญ่ฝั่งขวามาน้ำค่ายสามัคคี อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง ทุกท่าน ที่ช่วยเหลือประสานงานอำนวยความสะดวกและให้เวลาสัมภาษณ์ข้อมูล คุณปกรณ์ สุดสุนทร และคุณสมยศ พูลธนะสาร จากสถาบันพัฒนาการชลประทาน กรมชลประทาน ผู้ช่วยเหลือในการสัมภาษณ์ข้อมูล และเปิดเวทีประชาคมเพื่อเก็บข้อมูล ซึ่งเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการดำเนินการวิจัยตั้งแต่ต้นจนเสร็จสมบูรณ์

สุดท้ายนี้ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณผู้อยู่เบื้องหลังความสำเร็จ คือ คุณพ่อ คุณแม่ ภรรยา และบุตรชาย ผู้ซึ่งคอยห่วงใยและเป็นแรงผลักดันให้ผู้วิจัยมีความมุ่งมั่นตั้งใจศึกษาเล่าเรียน และอีกหลายท่านที่ไม่ได้กล่าวนามไว้ ณ ที่นี้ ซึ่งคอยให้กำลังใจตลอดมาจนผู้วิจัยประสบความสำเร็จตามที่ได้มุ่งหวังไว้

ณัฐพล วุฒิจันทร์

สิงหาคม 2554

สารบัญ

	หน้า
สารบัญ	(1)
สารบัญตาราง	(2)
สารบัญภาพ	(4)
คำนำ	1
วัตถุประสงค์	4
การตรวจเอกสาร	7
อุปกรณ์และวิธีการ	36
อุปกรณ์	36
วิธีการ	36
ผลและวิจารณ์	44
สรุปและข้อเสนอแนะ	77
สรุป	77
ข้อเสนอแนะ	79
เอกสารและสิ่งอ้างอิง	82
ภาคผนวก	86
ภาคผนวก ก	รายชื่อสมาชิกกลุ่มบริหารการใช้น้ำฝิ่งขวบ้านค่ายสามัคคีฯ 87
ภาคผนวก ข	แสดงการวิเคราะห์ค่า Reliability หาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือ 91
ภาคผนวก ค	แบบสอบถามที่ใช้สำหรับการวิจัย 95
ประวัติการศึกษาและการทำงาน	100

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	การเพาะปลูกพืช การใช้น้ำ และประสิทธิภาพการชลประทาน ของฟายบ้านค่าย ตั้งแต่ปี 2547 – 2552	29
2	ผลการทดสอบความเชื่อมั่นด้วยวิธีของ Cronbach's Alpha	41
3	จำนวนผู้ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม	45
4	จำนวนผู้ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม โดยจำแนกตามเพศ	46
5	จำนวนผู้ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม โดยจำแนกตามช่วงอายุ	46
6	จำนวนผู้ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม โดยจำแนกตามระดับการศึกษา	47
7	จำนวนผู้ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม โดยจำแนกการทำเกษตรกรรม	48
8	จำนวนผู้ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม โดยจำแนกตามระยะเวลาในการอยู่อาศัย หรือตั้งถิ่นฐาน	48
9	จำนวนผู้ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม จำแนกตามสภาพการถือครองที่ดิน	49
10	จำนวนผู้ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามจำแนกตามรายได้ของครอบครัว	50
11	จำนวนผู้ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม โดยจำแนกการใช้ประโยชน์จากคลองส่งน้ำสายใหญ่ฝั่งขวา บ้านค่ายสามัคคี	51
12	จำนวนผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามการรับรู้ข่าวสารต่างๆ เกี่ยวกับการใช้น้ำคลองส่งน้ำสายใหญ่ฝั่งขวบ้านค่ายสามัคคี	51
13	จำนวนผู้ตอบแบบสอบถามที่รับรู้ข่าวสาร โดยจำแนกจากแหล่งที่มา	52
14	ปัจจัยที่มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วม ในความคิดเห็นของสมาชิกกลุ่มบริหารการใช้น้ำชลประทานฝั่งขวบ้านค่ายสามัคคี	54
15	ปัจจัยที่มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วม ในความคิดเห็นของเกษตรกรผู้น้ำชลประทานในคลองส่งน้ำสายใหญ่ฝั่งขวา แต่ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่ม	55
16	ระดับความคิดเห็นต่อปัจจัยในภาพรวมทั้ง 14 ข้อ ที่มีผลกระทบต่อการเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำ	58

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
17	ผลการทดสอบสมมุติฐานของการให้ระดับความสำคัญ โดยวิธีสปีร์แมน (Spearman rank correlation)	59
18	ผลการทดสอบสมมุติฐานของระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่าง การเป็นสมาชิกและไม่เป็นสมาชิกกลุ่ม	61
19	การแบ่งกลุ่มระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำจําแนกตามค่าคะแนนเฉลี่ย ของเกษตรกรผู้ใช้น้ํจากคลองส่งน้ำสายใหญ่ฝั่งขวา	63
20	ความสัมพันธ์ระหว่างอายุ กับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำ	64
21	ความสัมพันธ์ระหว่างระดับการศึกษากับการมีส่วนร่วมของเกษตรกร	65
22	ความสัมพันธ์ระหว่างเพศกับการมีส่วนร่วมของเกษตรกร	65
23	ความสัมพันธ์ระหว่างการถือครองที่ดินกับการมีส่วนร่วมของเกษตรกร	66
24	ความสัมพันธ์ระหว่างรายได้กับการมีส่วนร่วมของเกษตรกร	67
25	ความสัมพันธ์ระหว่างระยะเวลาการอยู่อาศัยกับการมีส่วนร่วมของเกษตรกร	68
26	ความสัมพันธ์ระหว่างประเภทการทำงานเกษตรกับการมีส่วนร่วมของเกษตรกร	69
27	ความสัมพันธ์ระหว่างการรับทราบข้อมูลข่าวสารกับการมีส่วนร่วมของเกษตรกร	70
28	ผลการทดสอบสมมุติฐานความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทาง เศรษฐกิจสังคมและ อื่นๆ กับการปัจจัยการมีส่วนร่วมของเกษตรกร	71
29	ปัจจัยที่มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วม ในความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับ การบริหารจัดการน้ำในคลองส่งน้ำสายใหญ่ฝั่งขวา	72
30	ผลการวิเคราะห์หาสัมประสิทธิ์การถดถอยเชิงเส้นแบบพหุ	73

สารบัญญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	แผนภูมิ 11 กิจกรรมการบริหารจัดการชลประทานโดยเกษตรกรมีส่วนร่วม	22
2	แสดงร้อยละของพื้นที่ชลประทานที่มีกลุ่มผู้ใช้น้ำแล้ว	23
3	แผนภูมิบริหารจัดการน้ำของฝายส่งน้ำที่ 2 ฝายบ้านค่าย	25
4	ที่ตั้งอาคารหัวงานของฝายบ้านค่าย โครงการชลประทานระยอง	26
5	ตำแหน่งที่ตั้งฝายบ้านค่ายและคลองส่งน้ำสายใหญ่ฝั่งขวาซึ่งเป็นพื้นที่ศึกษา	26
6	ขอบเขตการส่งน้ำของคลองสายใหญ่ทั้ง 2 สายของฝายบ้านค่าย	28
7	การแบ่งกลุ่มตัวอย่างเพื่อวิเคราะห์หาระดับปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม	53

ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการบริหารจัดการน้ำชลประทาน
ของฝายบ้านค่าย โครงการชลประทานระยอง

Factors Affecting Farmers' Participation on Irrigation Management
of Bankai Weir, Rayong Irrigation Project

คำนำ

การพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการเพาะปลูกหรือเพื่อการชลประทานเป็นงานที่มีความสำคัญและมีประโยชน์ต่อประเทศที่เป็นประเทศเกษตรกรรม เช่น ประเทศไทย เพราะจะช่วยให้เกษตรกรเพาะปลูกพืชได้ตลอดปี พื้นที่เพาะปลูกส่วนใหญ่ของประเทศ เป็นพื้นที่นอกเขตชลประทาน ซึ่งอาศัยเพียงน้ำฝนและน้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติเป็นหลัก อีกทั้งความผันแปรเนื่องมาจากสภาพธรรมชาติ เป็นเหตุให้การเพาะปลูกได้รับความเสียหายอยู่บ่อย ๆ ส่วนใหญ่แล้วในเขตภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มักมีฝนตกน้อยทำให้เกิดสภาวะฝนแล้ง ฝนทิ้งช่วงเป็นเวลานานในระหว่างฤดูฝนเป็นประจำเกือบทุกปี (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2552)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงให้ความสนพระราชหฤทัยเกี่ยวกับการพัฒนาแหล่งน้ำ และทรงมีพระราชดำรัสว่า “น้ำคือชีวิต” ดังกระแสพระราชดำรัส ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน เมื่อวันที่ 17 มีนาคม พ.ศ. 2529 ความตอนหนึ่งว่า “หลักสำคัญว่าต้องมีน้ำบริโภค น้ำใช้ น้ำเพื่อการเพาะปลูก เพราะว่าชีวิตอยู่ที่นั่น ถ้ามีน้ำคนอยู่ได้ ถ้าไม่มีน้ำ คนอยู่ไม่ได้ ไม่มีไฟฟ้าคนอยู่ไม่ได้ แต่ถ้ามีไฟฟ้าไม่มีน้ำคนอยู่ไม่ได้ ”

โครงการพัฒนาแหล่งน้ำสำหรับการชลประทานในประเทศไทยมีพื้นที่รวมทั้งสิ้นกว่า 27,988,362 ไร่ มีโครงการพัฒนาแหล่งน้ำทั้ง เชื้อนขนาดใหญ่ ขนาดกลาง ขนาดเล็ก ตลอดจนโครงการสูบน้ำด้วยไฟฟ้าทั้งสิ้น 14,494 โครงการ (กรมชลประทาน, 2550) การพัฒนาแหล่งน้ำในประเทศไทยมีข้อจำกัดด้านต่างๆ คือ (1) แหล่งน้ำธรรมชาติมีปริมาณน้ำน้อยลง เนื่องจากตะกอนดินและคุณภาพน้ำต่ำ (2) สภาพภูมิประเทศไม่เอื้ออำนวยต่อการสร้างงานพัฒนาแหล่งน้ำที่ให้ประโยชน์คุ้มค่า เช่น ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ราบ และดินเป็นดินทรายไม่อุ้มน้ำ (3) การใช้ที่ดินและการขออนุญาต ในบางท้องที่ ที่ดินเป็นปัญหาสำคัญไม่สามารถ

ก่อสร้างแหล่งน้ำที่เหมาะสมได้ เช่น โครงการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ พื้นที่เพาะปลูกของราษฎรจำนวนมากต้องถูกน้ำท่วม และทางราชการไม่สามารถจัดหาพื้นที่จัดสรรชดเชยให้ได้ (4) ผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม เกิดโครงการพัฒนาแหล่งน้ำขึ้นแล้ว ส่งผลต่อสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศวิทยาโดยรวมของพื้นที่ (5) งบประมาณและค่าลงทุนก่อสร้างมีจำกัด(กรมชลประทาน,2550)

นอกจากเหตุผลดังกล่าวข้างต้นแล้ว ปัญหาหลักอีกประการหนึ่งคือความเสื่อมโทรมของแหล่งน้ำ เนื่องจากขาดการดูแลรักษา และความไม่ใส่ใจของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ประกอบกับมีการอพยพ เปลี่ยนแปลงถิ่นฐาน และที่ทำกินอยู่ตลอดเวลา

นโยบายของรัฐบาลตั้งแต่อดีตมาจนถึงในปัจจุบัน ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญประการหนึ่ง คือ สิทธิของประชาชนในการเข้ามามีส่วนร่วม การพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนทั้งในด้านการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นชุมชนของตนเอง ดังจะเห็นได้ภายหลังจากมีการกระจายอำนาจถ่ายโอนสู่ท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรน้ำ ที่ท้องถิ่นจะต้องรับผิดชอบดูแลเอง หรือแม้แต่บางภารกิจที่ยังไม่ได้ถ่ายโอนเต็มรูปแบบ ก็ได้มีการปรับบทบาทของสถาบันหลักในการจัดหาและการพัฒนาแหล่งน้ำ เช่น กรมชลประทานได้มีการถ่ายโอนหน้าที่ความรับผิดชอบในการจัดสรรน้ำและบำรุงรักษาระบบชลประทานบางส่วน ผ่านองค์กรผู้ใช้น้ำที่จัดตั้งขึ้นในพื้นที่โครงการชลประทานภายใต้ข้อตกลงร่วม และพัฒนาไปสู่การดำเนินการบริหารจัดการชลประทานโดยเกษตรกรมีส่วนร่วม (Participatory Irrigation Management) หรือ PIM ซึ่งเป็นการจัดการระบบชลประทานเพื่อให้เป็นไปตามนโยบายของรัฐบาล กล่าวคือ เกษตรกรโดยกลุ่มผู้ใช้น้ำมีส่วนร่วมกับส่วนราชการ ทั้งการตัดสินใจในการบริหารจัดการระบบชลประทาน และการดำเนินงาน/กิจกรรมชลประทานตลอดจนส่งเสริมเกษตรกรและกลุ่มผู้ใช้น้ำได้มีความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของโครงการชลประทานนำไปสู่การร่วมกันจัดการชลประทาน ทั้งการจัดสรรและดูแลบำรุงรักษาอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อให้การจัดสรรน้ำเป็นไปอย่างทั่วถึงเป็นธรรมและประหยัด (กรมชลประทาน,2548)

จากปัญหาและอุปสรรคด้านการพัฒนาข้างต้น ผวนกับความต้องการใช้น้ำในภาคการเกษตร ภาคอุตสาหกรรม และอุปโภคบริโภค ที่เพิ่มขึ้น ซึ่งหน่วยงานหลักในด้านการจัดการทรัพยากรน้ำ อย่างเช่น กรมชลประทาน จึงได้สร้างกรอบแนวคิดของการทำงานในรูปแบบใหม่คือเน้นให้เกิดการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง เพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพของระบบการบริหารจัดการน้ำที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ได้มีการนำแนวความคิดของกระบวนการมีส่วนร่วม

ของชุมชนในการบริหารจัดการน้ำมาใช้ โดยเน้นให้ชุมชนมองเห็นปัญหา วิเคราะห์ปัญหาของตนเอง และนำไปสู่กระบวนการ หรือ วิธีการแก้ปัญหาโดยชุมชนเองได้ (กรมชลประทาน,2550)

ปัจจุบันในพื้นที่ชลประทาน 24.075 ล้านไร่ มีการจัดตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทานแล้ว ครอบคลุมพื้นที่ 14.438 ล้านไร่ คิดเป็นร้อยละ 59.97 ของพื้นที่ชลประทานทั้งหมด ประกอบด้วยกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน (กลุ่มพื้นฐาน) 43,154 กลุ่ม กลุ่มบริหารการใช้น้ำชลประทาน 1,378 กลุ่ม สมาคมผู้ใช้น้ำชลประทาน 35 สมาคม และ สหกรณ์ผู้ใช้น้ำชลประทาน 45 สหกรณ์ (กรมชลประทาน,2550) แต่ในจำนวนกลุ่มผู้ใช้น้ำเหล่านี้ เกิดคำถามขึ้นมาว่า มีกี่กลุ่มที่จะมีความสามารถบริหารจัดการน้ำได้อย่างถูกต้อง มีประสิทธิภาพ เป็นธรรมและยั่งยืน การวิจัยนี้จึงเน้นการศึกษาและหาข้อมูลว่า ประชาชนในพื้นที่บริการของ โครงการชลประทาน มีความรู้ ความเข้าใจ และมีส่วนร่วมมากน้อยเพียงใดในการบริหารจัดการน้ำ ตลอดจนค้นหาว่าปัจจัยใดบ้างที่ทำให้ชุมชนยังไม่เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการกับโครงการชลประทาน เพื่อหาแนวทางในการแก้ปัญหาหรือลดปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อเหล่านี้

ด้วยเหตุที่การบริหารจัดการชลประทาน โดยเกษตรกรมีส่วนร่วมเป็นการดำเนินงานในแนวทาง และรูปแบบใหม่ที่มีกระบวนการของการดำเนินงานเป็นขั้นตอนทั้งในส่วนของการดำเนินงานของรัฐ (กรมชลประทาน) และของเกษตรกร(กลุ่มผู้ใช้น้ำ) เพื่อแก้ไขปัญหาการใช้น้ำอย่างรู้คุณค่า ประหยัดและได้ประสิทธิภาพสูงสุด แต่ไม่อาจสำเร็จได้ด้วยความพยายามของส่วนราชการแต่เพียงฝ่ายเดียวจำเป็นต้องอาศัยความรู้ ความเข้าใจ ความคิดริเริ่ม การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจบนพื้นฐานความรับผิดชอบของเกษตรกรเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด เพราะเป็นผู้ได้รับผลได้ผลเสียโดยตรง รู้ปัญหาและความต้องการที่ตรงกับสภาพเฉพาะพื้นที่ของตนเองมากที่สุดจึงจำเป็นต้องทำการศึกษาสภาพเศรษฐกิจของสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำ รูปแบบและลักษณะการจัดการน้ำ รวมถึงปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำ ทั้งนี้เพื่อให้ทราบรูปแบบกระบวนการดำเนินงาน ปัญหาอุปสรรคจากข้อเท็จจริง ตลอดจนผลสัมฤทธิ์ที่เกิดขึ้น ซึ่งสามารถนำไปสู่การให้ข้อเสนอแนะ และกำหนดแนวทางของการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม เพื่อให้บังเกิดผลต่อการพัฒนาภาคการเกษตรในอนาคตต่อไป การศึกษาวิจัยในครั้งนี้จะศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วม ตลอดจนปัจจัยที่จะทำให้เกิดการมีส่วนร่วมมากที่สุด และแนวทางการบริหารจัดการน้ำแบบมีส่วนร่วมของกลุ่มบริหารการใช้น้ำชลประทานฝั่งขวาฝายบ้านค่ายสามัคคี ในเขตรับผิดชอบของฝายส่งน้ำและบำรุงรักษา ที่ 2 โครงการชลประทานระยอง

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสถานภาพของพื้นที่ศึกษาและลักษณะการใช้ น้ำ ของกลุ่มบริหารการใช้น้ำชลประทานฝั่งขวาม้านค่ายสามัคคี ฝ่ายบ้านค่าย โครงการชลประทานระยอง
2. เพื่อศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการบริหารจัดการน้ำชลประทาน ของกลุ่มบริหารการใช้น้ำชลประทานฝั่งขวาม้านค่ายสามัคคี ฝ่ายบ้านค่าย โครงการชลประทานระยอง
3. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการเข้ามามีส่วนร่วมบริหารจัดการน้ำและการใช้น้ำของชุมชนในพื้นที่ศึกษา
4. เพื่อให้กลุ่มบริหารการใช้น้ำชลประทาน ฯ และชุมชนร่วมกันวิเคราะห์ ตลอดจนเสนอแนะแนวทางที่เหมาะสมของการบริหารจัดการน้ำโดยการมีส่วนร่วมระหว่างภาครัฐกับชุมชน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

การศึกษาในครั้งนี้จะทำให้ทราบถึงปัจจัยที่มีผลและปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำชลประทาน ของเกษตรกรผู้ใช้น้ำชลประทานจากคลองส่งน้ำสายใหญ่ฝั่งขวาม้านค่ายสามัคคี ฝ่ายบ้านค่าย โครงการชลประทานระยอง เพื่อจะเป็นประโยชน์ และแนวทางในการวางแผนการปฏิบัติงาน สำหรับเสริมสร้างความเข้มแข็งองค์กรผู้ใช้น้ำชลประทานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ศึกษาต่อไป

ขอบเขตการศึกษา

ในการศึกษาเรื่อง การบริหารจัดการน้ำชลประทานแบบมีส่วนร่วมของชุมชนฝ่ายบ้านค่าย โครงการชลประทานระยอง มีขอบเขตการศึกษา ดังนี้

1. ขอบเขตพื้นที่ศึกษา หมายถึง พื้นที่ซึ่งได้รับน้ำจากคลองส่งน้ำสายใหญ่ฝั่งขวาของฝ่ายบ้านค่าย ในเขตพื้นที่ตำบลหนองตะพาน และตำบลหนองละลอก อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง

2. ประชากรศึกษา หมายถึง สมาชิกกลุ่มบริหารการใช้น้ำฝั่งขวาบ้านค่ายสามัคคี เกษตรกร ใช้น้ำชลประทาน เจ้าหน้าที่ชลประทาน ในพื้นที่รับน้ำจากคลองส่งน้ำสายใหญ่ฝั่งขวาฝายบ้านค่าย โครงการชลประทานระยอง

3. ปัจจัยที่นำมาใช้ในการศึกษา หมายถึง แนวทาง หรือ วิธีการ ซึ่งเป็นเนื้อหาหลักของการศึกษา ได้มาจากการรวบรวม วิเคราะห์ และ สังเคราะห์ เอกสารที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการบริหารจัดการน้ำแบบมีส่วนร่วม จำนวนทั้งสิ้น 14 ปัจจัย

นิยามศัพท์ที่เกี่ยวข้อง

เพื่อให้การวิจัยครั้งนี้มีความเข้าใจที่ถูกต้องและตรงกันในความหมายของคำบางคำ ซึ่งปรากฏในเอกสารฉบับนี้ จึงขอนิยามศัพท์ ดังต่อไปนี้

1. การบริหารจัดการน้ำ หมายถึง การจัดสรร แบ่งน้ำ ให้กับผู้ที่มีความต้องการใช้น้ำทุกภาคส่วน ตามความต้องการ รวมถึงการดูแล ปรับปรุงและบำรุงรักษาอาคารประกอบต่างๆ ที่อยู่ในทางน้ำชลประทาน

2. กลุ่มบริหารการใช้น้ำ (Integrated Water Users Group: IWUG) หมายถึง กลุ่มบุคคลที่จัดตั้งขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อการจัดการน้ำและบำรุงรักษาระบบชลประทานร่วมกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ มีขอบเขตครอบคลุมพื้นที่คลองส่งน้ำสายใหญ่ หรือคลองซอย

3. เกษตรกร หมายถึง หัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนหัวหน้าครัวเรือนที่ใช้น้ำในการเกษตร อุปโภค บริโภค จากคลองส่งน้ำสายใหญ่ฝั่งขวาบ้านค่ายสามัคคี ฝายบ้านค่าย โครงการชลประทานระยอง

4. ชุมชน หมายถึง สถานที่ หรือ ครัวเรือน ที่เกษตรกรซึ่งใช้น้ำจากคลองส่งน้ำสายใหญ่ ฝั่งขวา บ้านค่ายสามัคคี ตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนอยู่

5. การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการบริหารจัดการน้ำ หมายถึง พฤติกรรมการเข้าร่วมดำเนินงานกิจกรรมต่างๆ ของเกษตรกรในการจัดการน้ำของฝายบ้านค่าย โครงการชลประทานระยอง ได้แก่ ร่วมศึกษาปัญหา ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ และร่วมติดตามประเมินผล

6. ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม หมายถึง แนวทาง หรือวิธีปฏิบัติ ที่เป็นรูปธรรม ซึ่งทำให้ผู้ที่แสดงความคิดเห็นรับรู้ได้ถึงประโยชน์ที่จะได้รับจากปัจจัยนั้น

7. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วม หมายถึง ปัจจัยทางด้านสังคม เช่น อายุ เพศ ระดับการศึกษา และปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ เช่น รายได้ การถือครองที่ดิน ซึ่งแสดงผลออกมาในแต่ละระดับของการเข้ามามีส่วนร่วมบริหารจัดการน้ำของฝายบ้านค่าย โครงการชลประทานระยอง

การตรวจเอกสาร

การศึกษาเรื่อง การบริหารจัดการน้ำแบบชุมชนมีส่วนร่วมของฝายบ้านค่าย โครงการชลประทานระยอง ได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่างๆ ดังนี้

1. ความหมาย แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม
2. แนวนโยบายแห่งรัฐ : การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ
3. ความหมาย รูปแบบ และการดำเนินงานขององค์กรผู้ใช้น้ำชลประทาน
4. การบริหารจัดการน้ำโดยเกษตรกรมีส่วนร่วม ภายใต้นโยบายของกรมชลประทาน
5. ข้อมูลพื้นฐาน สภาพเศรษฐกิจ สังคม รูปแบบการทำการเกษตรในพื้นที่ศึกษา
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ความหมาย และแนวคิดของการมีส่วนร่วม

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550 – 2554) มุ่งเน้นให้เกิดสังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน (green and happiness society) โดยเฉพาะในยุทธศาสตร์ที่ 3 ซึ่งว่าด้วยเรื่อง การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและสังคมให้เป็นรากฐานที่สำคัญของประเทศ ให้ความสำคัญกับกระบวนการบริหารจัดการชุมชนเข้มแข็ง เน้นการรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำ ในรูปแบบที่หลากหลาย และต่อเนื่อง เพื่อเสริมสร้างศักยภาพและพัฒนาต่อยอดไปถึงขั้นที่จะสามารถพึ่งตนเองได้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของกระบวนการมีส่วนร่วมที่ต้องการให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในกิจการต่างๆ โดยถือเสมือนว่าเป็นแบบฝึกหัดในการพัฒนาคน ให้ต้องใช้ความคิด ตัดสินใจ วางแผน และดำเนินการเองอยู่เสมอ

การมีส่วนร่วมหมายถึงการที่ประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนเองในการจัดการ ควบคุม ควบคุมการใช้และกระจายทรัพยากรที่มีอยู่ เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทาง

เศรษฐกิจสังคม ตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรีในฐานะสมาชิกของสังคม (ทวิทอง,2527)
 นอกจากนี้ การมีส่วนร่วม ยังหมายถึง การเกี่ยวข้องกับทางจิตและอารมณ์ (mental and emotional involvement) ของบุคคลหนึ่ง ๆ ในสถานการณ์ (group situation) ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าว เป็นเหตุเร้าให้กระทำการได้ (contribution) บรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้น กับทั้งทำให้เกิดความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มดังกล่าวด้วย (นิรันดร์ ,2527)

Cohen and Norman(1980) กล่าวถึงการมีส่วนร่วมไว้ว่า การมีส่วนร่วมในขั้นตอนการตัดสินใจ (decision making) ไม่ได้หมายความว่า จะเป็นการตัดสินใจได้เพียงอย่างเดียว ยังใช้การตัดสินใจควบคู่ไปกับการปฏิบัติการด้วย และการตัดสินใจยังเกี่ยวข้องกับประชาชนในเรื่องผลประโยชน์และการประเมินผล ซึ่งแนวคิดนี้มีกรอบพื้นฐานเพื่ออธิบายวิธีการและการวิเคราะห์ การมีส่วนร่วม 4 รูปแบบ คือ(1)การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ(2) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (3) การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์(4)การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (บุญรอด, 2542) นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมของประชาชน ยังหมายถึงการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติและร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่างๆ อันมีผลกระทบต่อประชาชนเอง ซึ่งผู้ทำการเปลี่ยนแปลงต้องยอมรับในความสามารถของประชาชนด้วยว่าหากมีการชี้แนะหรือให้โอกาสก็จะมีเป้าหมายในการพัฒนาที่ดี (ยูวัฒน์,2526)

ทศพล (2538) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ปัจเจกบุคคล กลุ่มหรือชุมชน มีความเห็นพ้องต้องกันในเรื่องที่มีผลกระทบใดๆ ต่อการดำเนินชีวิตของตนเองแล้วมีการแสดงให้เห็นถึงความต้องการร่วมกันที่จะเปลี่ยนแปลงให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของตน จนมาสู่การตัดสินใจกระทำเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์นั้นๆ มีความร่วมมือ และรับผิดชอบในกิจกรรม การพัฒนาที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม โดยในขั้นตอนต่างๆ ของการดำเนินกิจกรรมนั้นๆ มีกลุ่ม หรือองค์กรชุมชนรองรับ ประชาชนที่เข้าร่วมมีการพัฒนาภูมิปัญญา และการรับรู้สามารถคิดวิเคราะห์ และตัดสินใจเพื่อกำหนดการดำเนินชีวิตของตนเองได้ ประชาชนหรือชุมชนได้พัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการควบคุมการใช้ และการกระจายทรัพยากรที่มีอยู่เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจสังคม นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมจะต้องเป็นไปในลักษณะที่เป็นกระบวนการของการพัฒนาโดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาตั้งแต่เริ่มต้นจนถึง โครงการ เช่น การร่วมกันค้นหาปัญหา การวางแผนการตัดสินใจ การระดมทรัพยากร และเทคโนโลยีของท้องถิ่น การบริหารจัดการ การติดตามประเมินผล รวมถึงการรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการ โดยที่โครงการพัฒนาดังกล่าวจะต้องมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตวัฒนธรรมของชุมชน(ปาวิชาดี ,2545)

นอกจากนี้ ความหมายของการมีส่วนร่วมอย่างกว้างๆ เช่น การมีส่วนช่วยเหลือโดยสมัครใจ การให้ประชาชนเข้าร่วมกับกระบวนการตัดสินใจและกระบวนการดำเนินการของโครงการ ตลอดจนร่วมรับผลประโยชน์จากโครงการเหล่านี้ ล้วนเป็นข้อความที่คู่จะมีความคล่องตัว คือเป็นการปฏิบัติงานที่จริงจัง ซึ่งบ่งบอกว่าโครงการหรือแผนงานนั้นการมีส่วนร่วมจะมีการกำหนดวัตถุประสงค์และขั้นตอนการดำเนินงานอย่างไร สำหรับความหมายของการมีส่วนร่วมที่ระบุนี้ค่อนข้างเฉพาะเจาะจง เช่น การที่จะให้ประชาชนมีทั้งสิทธิและหน้าที่ที่จะเข้าร่วมแก้ปัญหาของเขา ให้เขาเป็นผู้มีความริเริ่มและมุ่งใช้ความพยายามและความเป็นตัวของตัวเองเข้าดำเนินการและความคุ้มครองพยาบาลและระเบียบในสถาบันต่างๆ เพื่อแก้ปัญหาเหล่านี้ ก็เป็นการแสดงถึงความหมายที่บอบถึงสภาพการมีส่วนร่วมที่เน้นให้กลุ่มร่วมดำเนินการ และมีจุดสำคัญที่จะให้การมีส่วนร่วมนั้นเป็นการปฏิบัติอย่างแท้จริง มิใช่เป็นไปอย่างเฉยเมย หรือมีส่วนร่วมพอเป็นพิธีเท่านั้น (วีระกิตติ และคณะ, 2551)

จากความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การให้โอกาสประชาชน/กลุ่ม/องค์กร ชุมชน ทำการตัดสินใจ กำหนดปัญหาความต้องการของตนเองอย่างแท้จริง มีวัตถุประสงค์ในการเข้าร่วมอย่างชัดเจน เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย ทั้งนี้ความร่วมมือของประชาชน ไม่ว่าจะของปัจเจกชนบุคคล หรือกลุ่มคนที่เห็นพ้องต้องกัน และเข้ามารับผิดชอบเพื่อการดำเนินการพัฒนา และการเปลี่ยนแปลงในทิศทาง ที่ต้องการ โดยมีลักษณะเป็นการกระทำผ่านกลุ่ม หรือองค์กรเพื่อให้บรรลุถึงความเปลี่ยนแปลงที่พึงประสงค์

เงื่อนไขและปัจจัยที่มีผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วม

การที่ชุมชนจะตัดสินใจเข้ามามีส่วนร่วมกันปฏิบัติงาน ตลอดจนร่วมรับผิดชอบในโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งระบบนั้น ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขและปัจจัยหลายประการ ทั้งปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งเป็นคุณลักษณะภายในของบุคคล ซึ่งเป็นการรับรู้ข้อมูลที่เกิดขึ้นจากภายนอก ดังมีผู้ให้ความเห็นไว้ ดังต่อไปนี้

Cohen and Norman (1980) เสนอว่าควรมีบุคคล 4 ฝ่าย มีส่วนสำคัญในการมีส่วนร่วมในโครงการพัฒนาสิ่งแวดล้อมชนบท ประกอบด้วย ประชาชนในท้องถิ่น ผู้นำท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ของรัฐ และบุคคลภายนอก สำหรับการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้นยังมีปัจจัยหลายปัจจัยที่มีส่วนร่วมเกี่ยวข้อง ได้แก่ อายุ เพศ สถานภาพในครอบครัว ระดับการศึกษา สถานภาพทางสังคม เช่น ชั้นทางสังคม ศาสนา อาชีพ รายได้และทรัพย์สิน ระยะเวลาที่อยู่อาศัยในท้องถิ่น และระยะเวลาที่เข้าร่วมในโครงการ การถือครองที่ดินและสถานภาพแรงงาน ส่วนทักดาว(2530) พบว่า การมีส่วนร่วมทางสังคมของชุมชนของบุคคลนั้น มีปัจจัยที่เกี่ยวข้อง คือ สถานภาพทางสังคม สถานภาพทางเศรษฐกิจ สถานภาพทางอาชีพ และที่อยู่อาศัย โดยบุคคลที่มีสถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจตกต่ำ จะเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนน้อยกว่าบุคคลที่มีสถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจสูง นอกจากนี้ยังมีอำนาจและการตัดสินใจในการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน ความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน คือ ด้านการศึกษาและการเงินเป็นสิ่งที่แสดงถึงสถานภาพทางสังคม แหล่งอำนาจทั้งสองชนิดนี้ ถ้าผู้ใดได้ครอบครองหรือมีไว้ ก็จะเป็นผู้ที่มีบทบาทสูงในชุมชน โดยเฉพาะในการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน

นอกจากฐานะทางเศรษฐกิจและระดับการศึกษาแล้ว คุณลักษณะทางสังคม ไม่ว่าจะเป็น ความเชื่อ ค่านิยม ตลอดจนนิสัย ประเพณีในชุมชน ก็อาจมีผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชน เช่นเดียวกัน ดังที่ ฤวิลาดี (2552) ได้สรุปไว้ว่า เงื่อนไขพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของประชาชนมี 3 ประการ ประกอบไปด้วย

- 1) ต้องมีอิสรภาพ หมายถึง มีอิสระที่จะเข้าร่วมหรือไม่ก็ได้ การเข้าร่วมต้องเป็นไปด้วยความสมัครใจ การถูกบังคับให้ร่วมไม่ว่าจะในรูปแบบใดไม่ถือว่าเป็นการมีส่วนร่วม
- 2) ต้องมีความเสมอภาค ประชาชนเข้าร่วมในกิจกรรมใด ๆ ก็ตามจะต้องมีสิทธิเท่าเทียมกับคนอื่น ๆ
- 3) ต้องมีความสามารถ ประชาชนหรือกลุ่มเป้าหมายจะต้องมีความสามารถพอที่จะเข้าร่วมในกิจกรรมนั้นๆ หมายความว่า ในบางกิจกรรมแม้จะกำหนดว่าผู้เข้าร่วมมีเสรีภาพและเสมอภาค แต่กิจกรรมที่กำหนดไว้มีความซับซ้อนเกินความสามารถของกลุ่มเป้าหมาย การมีส่วนร่วมย่อมเกิดขึ้นไม่ได้ ทั้งนี้ ส่วนองค์ประกอบของการมีส่วนร่วมมี 3 ด้าน คือ

- 1) ต้องมีวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายชัดเจน การให้ประชาชนเข้าร่วมในกิจกรรมหนึ่งๆ จะต้องมีวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ชัดเจนว่าเป็นไปเพื่ออะไร ผู้เข้าร่วมจะได้ตัดสินใจดีกว่าควรเข้าร่วมหรือไม่
- 2) ต้องมีกิจกรรมเป้าหมาย การให้ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมต้องระบุลักษณะของกิจกรรมว่ามีรูปแบบและลักษณะอย่างไร เพื่อที่ประชาชนจะได้ตัดสินใจว่าควรเข้าร่วมหรือไม่
- 3) ต้องมีบุคคลหรือกลุ่มเป้าหมาย การให้ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมจะต้องระบุกลุ่มเป้าหมาย อย่างไรก็ตาม โดยทั่วไปกลุ่มบุคคลเป้าหมายมักถูกจำกัด โดยกิจกรรมและวัตถุประสงค์ของการมีส่วนร่วมอยู่แล้วโดยพื้นฐาน

รูปแบบและขั้นตอนของการมีส่วนร่วม

ถวิลวดี (2552) ได้แบ่งระดับขั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนจากระดับต่ำสุดไปหาระดับสูงสุด ออกเป็น 7 ระดับ และจำนวนประชาชนที่มีส่วนร่วมในแต่ละระดับจะเป็นปฏิกภาคที่ผกผันกับระดับของการมีส่วนร่วม กล่าวคือ ถ้าระดับการมีส่วนร่วมต่ำ จำนวนประชาชนที่เข้ามีส่วนร่วมจะมาก และยิ่งระดับการมีส่วนร่วมสูงขึ้นเพียงใด จำนวนประชาชนที่มีส่วนร่วมก็จะลดลงตามลำดับ โดยระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนเรียงตามลำดับจากต่ำสุดไปหาสูงสุด ได้แก่ (1) ระดับการให้ข้อมูล (2) ระดับการเปิดรับความคิดเห็นของประชาชน (3) ระดับการปรึกษาหารือ (4) ระดับการวางแผนร่วมกันและตัดสินใจร่วมกัน (5) ระดับการร่วมปฏิบัติ (6) ร่วมติดตามตรวจสอบ และ (7) ระดับการควบคุมโดยประชาชน โดยมีรายละเอียด ดังนี้

- 1) ระดับการให้ข้อมูล เป็นระดับต่ำสุดและเป็นวิธีการที่ง่ายที่สุดของการติดต่อสื่อสารระหว่างผู้กำหนดนโยบายหรือผู้วางแผนโครงการกับประชาชน เพื่อให้ข้อมูลแก่ประชาชนเกี่ยวกับการตัดสินใจของผู้กำหนดนโยบายหรือวางแผนโครงการ แต่ไม่เปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นหรือเข้ามาเกี่ยวข้องกับใดๆ วิธีการให้ข้อมูลอาจกระทำได้หลายวิธี เช่น การแถลงข่าว การแจกข่าว การแสดงนิทรรศการ และการทำหนังสือพิมพ์ให้ข้อมูลเกี่ยวกับกิจกรรมต่างๆ ตลอดจน การใช้สื่ออื่นๆ เช่น โทรทัศน์ วิทยุ สื่อบุคคล และหอกระจายข่าว เป็นต้น

- 2) ระดับการเปิดรับความคิดเห็นจากประชาชน เป็นระดับขั้นที่สูงกว่าระดับแรก กล่าวคือผู้กำหนดนโยบายหรือผู้วางแผนโครงการเชิญชวนให้ประชาชนแสดงความคิดเห็นเพื่อให้ได้ข้อมูลมากขึ้น และประเด็นในการประเมินข้อดีข้อเสียชัดเจนยิ่งขึ้น เช่น การสำรวจความคิดเห็นของ

ประชาชนเกี่ยวกับการริเริ่มโครงการต่างๆ และการบรรยายให้ประชาชนฟังเกี่ยวกับโครงการต่างๆ แล้วขอความคิดเห็นจากผู้ฟัง เป็นต้น

3) ระดับการปรึกษาหารือ เป็นระดับขั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนที่สูงกว่าการเปิดรับความคิดเห็นจากประชาชน เป็นการเจรจากันอย่างเป็นทางการระหว่างผู้กำหนดนโยบายหรือผู้วางแผนโครงการและประชาชน เพื่อประเมินความก้าวหน้าหรือระบุประเด็นหรือข้อสงสัยต่างๆ เช่น การจัดประชุม การจัดสัมมนาเชิงปฏิบัติการ ตลอดจน การเปิดกว้างรับฟังความคิดเห็น โดยใช้รูปแบบต่างๆ อาทิ การสนทนากลุ่ม และประชาเสวนา เป็นต้น

4) ระดับการวางแผนและตัดสินใจร่วมกัน เป็นระดับขั้นที่สูงกว่าการปรึกษาหารือ กล่าวคือ เป็นเรื่องการมีส่วนร่วมที่มีขอบเขตกว้างมากขึ้น มีความรับผิดชอบร่วมกันในการวางแผนเตรียมโครงการ และผลที่จะเกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการ เหมาะสมที่จะใช้สำหรับการพิจารณาประเด็นที่มีความยุ่งยาก ซับซ้อนและมีข้อโต้แย้งมาก เช่น การใช้กลุ่มที่ปรึกษาซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง การใช้อินชญาโตตุลาการเพื่อแก้ปัญหาข้อขัดแย้ง และการเจรจาเพื่อหาทางประนีประนอมกัน การประชุมวางแผนแบบมีส่วนร่วม เป็นอาทิ

5) ระดับการร่วมปฏิบัติ เป็นระดับขั้นที่สูงถัดไปจากระดับการวางแผนร่วมกัน คือ เป็นระดับที่ผู้กำหนดนโยบายหรือผู้รับผิดชอบโครงการกับประชาชน ร่วมกันดำเนินการตามนโยบายหรือโครงการ เป็นขั้นการนำนโยบายหรือโครงการไปปฏิบัติร่วมกันเพื่อให้บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้

6) ร่วมติดตามตรวจสอบ ประเมินผล เป็นระดับการมีส่วนร่วมที่มีผู้เข้าร่วมน้อย แต่มีประโยชน์ที่ผู้ที่เกี่ยวข้องหรือได้รับผลกระทบสามารถคอยติดตามการดำเนินกิจกรรมนั้นๆ ได้ รูปแบบของการติดตามตรวจสอบหรือประเมินผล อาจอยู่ในรูปแบบของการจัดตั้งคณะกรรมการติดตาม ประเมินผลที่มาจากหลายฝ่าย การสอบถามประชาชน โดยการทำการสำรวจเพื่อให้ประชาชนประเมิน เป็นต้น

7) ระดับการควบคุมโดยประชาชน เป็นระดับสูงสุดของการมีส่วนร่วมโดยประชาชน เพื่อแก้ปัญหาข้อขัดแย้งที่มีอยู่ทั้งหมด เช่น การลงประชามติ เป็นต้น ข้อสังเกตเกี่ยวกับการลงประชามติ มี 2 ประการ คือ ประการแรกการลงประชามติจะสะท้อนถึงความต้องการของประชาชนได้ดีเพียงใด อย่างน้อยขึ้นอยู่กับความชัดเจนของประเด็นที่จะลงประชามติและการกระจายข่าวสารเกี่ยวกับข้อดีข้อเสียของประเด็นดังกล่าวให้ประชาชนเข้าใจอย่างสมบูรณ์และทั่วถึงเพียงใดและ ประการที่สองในประเทศที่มีการพัฒนาทางการเมืองแล้ว ผลของการลงประชามติจะมีผลบังคับให้รัฐบาลต้องปฏิบัติตาม

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม

1. ทฤษฎีจิตวิทยาทางสังคม (Theory of Social Psychology)

Maslow (1970) ได้ค้นคว้าเกี่ยวกับแรงจูงใจ (Motivation) ของการกระทำของมนุษย์ไว้หลายประการ และได้อธิบายถึงพฤติกรรมของมนุษย์ที่เกี่ยวกับความต้องการพื้นฐานที่เกิดขึ้นจากความพึงพอใจ ความต้องการเหล่านั้น ถูกจำกัดลำดับขั้นของความต้องการจากน้อยไปหามากเมื่อความต้องการใดเกิดขึ้นแล้วไม่ได้รับการบำบัดเพียงพอ ความต้องการเหล่านั้นก็ยังคงอยู่ และจะเป็นแรงขับที่มีพลังดันให้บุคคลมีพฤติกรรมโน้มไปในทางที่จะบำบัดความต้องการเหล่านั้นอยู่เสมอ เขาได้อธิบายว่า ความต้องการพื้นฐานที่ทำให้คนเราแสดงพฤติกรรมต่างๆ ที่มีอยู่ 5 ประการและแยกออกเป็นระดับต่างๆ ได้ดังนี้

- 1) ความต้องการทางด้านร่างกาย (Physiological) ถือเป็นความต้องการขั้นแรกสุด
- 2) ความต้องการความปลอดภัย (Safety Need)
- 3) ความต้องการความรัก (Love or Belonging Need)
- 4) ความต้องการการยกย่องนับถือจากคนอื่นหรือมีเกียรติในสังคม (Esteem Need)
- 5) ความต้องการประสบความสำเร็จ (Self – Actualization Need) ต้องการแสดงความสามารถของตนเองให้ประจักษ์แก่ผู้อื่น

จากทฤษฎีดังกล่าวมาแล้ว สรุปได้ว่า ความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ที่เกิดจากความพึงพอใจของมนุษย์เป็นแรงผลักดันให้มนุษย์เกิดการมีส่วนร่วม

2. ทฤษฎีผลประโยชน์

การรวมตัวของชุมชน หมายถึง กระบวนการที่ชุมชนได้รับการช่วยเหลือ เพื่อให้สามารถค้นหาปัญหาหรือเป้าหมายร่วมของชุมชนระดมทรัพยากรพัฒนา และดำเนินการตาม กลยุทธ์ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้มี 3 แนวทาง ตามที่ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2550) ได้ระบุไว้ ดังนี้

- 1) Locality development หรือที่รู้จักดีในนามการพัฒนาชุมชน (community development) เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน และความรู้สึกเป็นเจ้าของเรื่อง เป็นแนวทางที่เน้นกระบวนการ

ให้ความสำคัญกับการเห็นพ้องต้องกัน ความร่วมมือ และการสร้างความสามารถของชุมชน (community capacity) ในการกำหนด และแก้ไขปัญหาของชุมชน

2) Social Planning มุ่งเรื่องงานเป็นสำคัญ และขับเคลื่อนโดยผู้เชี่ยวชาญ

3) Social Action สนใจทั้งด้านกระบวนการที่จะสร้างความสามารถของชุมชนและสนใจที่จะบรรลุผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในชุมชนในทางที่เป็นประโยชน์กับกลุ่มที่เสียเปรียบ

การสร้างกระบวนการให้เกิดการรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำ ให้เกิดเป็นทุนทางสังคมนั้น สามารถเกิดขึ้นได้โดยมีองค์ประกอบเกื้อหนุนที่สำคัญ 3 องค์ประกอบ คือ

1) ทุนมนุษย์ ทั้งที่เป็นบุคคลทั่วไปและผู้เฒ่าทางสังคม เช่น ปราชญ์ชาวบ้าน อาสาสมัคร ฯลฯ ที่มีความรัก ความไว้วางใจ มีน้ำใจและเอื้ออาทรต่อเพื่อนมนุษย์ มีความเชื่อในระบบคุณค่า และหลักศีลธรรมที่ดี เช่น มีคุณธรรม มีวินัย มีความซื่อสัตย์ มีจิตสำนึกที่จะทำประโยชน์ต่อสังคม

2) ทุนที่เป็นสถาบันตั้งแต่สถาบันหลักของชาติ ได้แก่ สถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา และสถาบันพระมหากษัตริย์ ซึ่งมีบทบาทสนับสนุนให้เกิดการรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำ ของคนในสังคม รวมไปถึงกฎหมายและระเบียบปฏิบัติของสังคมที่ทำให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันได้

3) ทุนทางภูมิปัญญาและวัฒนธรรม ทั้งภูมิปัญญาไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะ วัฒนธรรมไทย จารีตประเพณีที่ดีงาม และสถาปัตยกรรมต่างๆ เช่น แหล่งประวัติศาสตร์ โบราณสถาน เป็นต้น

โดยที่ทั้ง 3 องค์ประกอบดังกล่าวจะต้องมีกระบวนการประสานเชื่อมโยงเกื้อกูลให้เกิดเป็นทุนทางสังคม ดังนั้น จะเห็นได้ว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นแนวทางที่เน้นกระบวนการรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำ โดยมีบุคคลที่มีความสามารถ องค์กร และภูมิปัญญา เป็นตัวประสานเชื่อมโยงเพื่อนำไปสู่เป้าหมาย

แนวนโยบายแห่งรัฐ : การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 รับรองสิทธิที่มีผลต่อการสร้างพลังอำนาจชุมชนหลายประการ เช่น บทบัญญัติว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพของประชาชนชาวไทย ซึ่งมี

ขอบเขตกว้างขวางกว่าที่ผ่านมา นอกจากนี้ ยังมีมาตราที่ให้หลักประกันเกี่ยวกับสิทธิของบุคคลและสิทธิชุมชนอยู่หลายมาตรา เช่น

มาตรา 56 ระบุว่า บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับทราบและเข้าถึงข้อมูลหรือข่าวสารสาธารณะในครอบครองของหน่วยงาน หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น เว้นแต่การเปิดเผยข้อมูลหรือข่าวสารนั้นจะกระทบต่อความมั่นคงของรัฐ ความปลอดภัยของประชาชน หรือส่วนได้ส่วนเสียอันพึงได้รับความคุ้มครองของบุคคลอื่น หรือเป็นข้อมูลส่วนบุคคล ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา 57 ระบุว่า บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับข้อมูล คำชี้แจง และเหตุผลจากหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น ก่อนการอนุญาตหรือการดำเนินโครงการ หรือกิจกรรมใดที่อาจมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม สุขภาพอนามัย คุณภาพชีวิต หรือส่วนได้ส่วนเสียสำคัญอื่นใดที่เกี่ยวข้องกับตนหรือชุมชนท้องถิ่น และมีสิทธิแสดงความคิดเห็นของตนต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อนำไปประกอบการพิจารณาในเรื่องดังกล่าว

มาตรา 58 ระบุว่า บุคคลย่อมมีสิทธิมีส่วนร่วมในกระบวนการพิจารณาของเจ้าหน้าที่ของรัฐในการปฏิบัติราชการทางปกครองอันมีผลหรืออาจมีผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของตน

มาตรา 66 ระบุว่า บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชน ชุมชนท้องถิ่น หรือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่นและของชาติและมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม รวมทั้งความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืน

มาตรา 67 ระบุว่า สิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมกับรัฐและชุมชนในการอนุรักษ์ บำรุงรักษาและการได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและ ความหลากหลายทางชีวภาพ และในการคุ้มครองส่งเสริม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ดำรงชีพอยู่ได้อย่างปกติและต่อเนื่องในสิ่งแวดล้อมที่จะไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพ หรือคุณภาพชีวิตของตน ย่อมได้รับความคุ้มครองตามความเหมาะสม

มาตรา 85 ระบุว่า รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ในการจัดให้มีแผนการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำและทรัพยากรธรรมชาติอื่นอย่างเป็นระบบและเกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม ทั้งต้องให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการสงวน บำรุงรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุล

มาตรา 87 ระบุว่า รัฐต้องดำเนินการตามนโยบายด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเป็นกรอบที่รัฐบาลใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 และฉบับที่ 9 กำหนดมาตรการหลายประการที่เอื้อต่อการเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชนในการจัดระเบียบชุมชนและการพัฒนาการมีส่วนร่วม ดังต่อไปนี้

แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 – 2544) เปลี่ยนแนวทางการพัฒนาจากเดิมที่เน้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็น “การพัฒนาที่มีคนเป็นศูนย์กลาง” โดยใช้มาตรการการส่งเสริมการพึ่งตนเองในชุมชนท้องถิ่นและการสร้างเศรษฐกิจชุมชนที่ยั่งยืน การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนและการพัฒนาศักยภาพของชุมชนให้มีบทบาทเชิงรุกในการพัฒนาท้องถิ่น

แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 – 2549) ยังคงแนวทางการพัฒนาที่เน้นคนเป็นศูนย์กลาง เช่นเดียวกับแผนฯ ฉบับที่ 8 การเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชนเป็นประเด็นหลักของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนที่เกี่ยวกับข้อเสนอแนะเพื่อลดความยากจน ปรับปรุงการจัดการสิ่งแวดล้อม และส่งเสริมการพัฒนาชนบทที่ยั่งยืน เนื่องจากความยากจนได้เพิ่มมากขึ้นหลังจากวิกฤตเศรษฐกิจในปี 2540 ความพยายามในการลดความยากจนจึงควรเป็นวิธีการแบบองค์รวม โดยไม่เน้นเรื่องรายได้เพียงอย่างเดียวแต่เน้นการเสริมสร้างพลังของชุมชนเพื่อแก้ปัญหาในชุมชนของตน และการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาเป็นแนวทางในการพัฒนาและการบริหารประเทศ

แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 – 2554) ประเทศไทยยังคงต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในหลายบริบท ทั้งที่เป็นโอกาสและข้อจำกัดต่อการพัฒนาประเทศ จึงต้องมีการเตรียมความพร้อมของคนและระบบให้มีภูมิคุ้มกัน พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงและผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น โดยยังคงอัญเชิญ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นแนวปฏิบัติในการพัฒนาแบบบูรณาการเป็นองค์รวมที่มี “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” ต่อเนื่องจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 และแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 และให้ความสำคัญต่อการรวมพลังสังคมจากทุกภาคส่วนให้มีส่วนร่วมดำเนินการในทุกขั้นตอนของแผนฯ พร้อมทั้งสร้างเครือข่ายการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนาสู่การปฏิบัติ รวมทั้งการติดตามตรวจสอบผลการดำเนินงานตามแผนอย่างต่อเนื่อง

ความหมาย รูปแบบ และการดำเนินงานขององค์กรผู้ใช้น้ำชลประทาน

กรมชลประทาน(2548) ได้ให้ความหมายขององค์กรผู้ใช้น้ำชลประทาน ไว้ว่า องค์กรผู้ใช้น้ำชลประทาน หมายถึง กลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน(กลุ่มพื้นฐาน) กลุ่มบริหารการใช้น้ำชลประทาน กลุ่มเกษตรกร สมาคมผู้ใช้น้ำชลประทาน และสหกรณ์ผู้ใช้น้ำชลประทาน ที่เกิดขึ้นจากการที่เกษตรกรผู้ใช้น้ำในเขตรับน้ำชลประทานได้รวมตัวกันจัดตั้งขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อการจัดการน้ำและบำรุงรักษาระบบชลประทาน

1. ประเภทขององค์กรผู้ใช้น้ำชลประทาน

องค์กรผู้ใช้น้ำชลประทานแบ่งตามสภาพด้านกฎหมายออกเป็น 2 ประเภท คือ

ก. ประเภทไม่เป็นนิติบุคคล ได้แก่

1. กลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน (กลุ่มพื้นฐาน) (Water Users Group : WUG) มีขอบเขตพื้นที่องค์กรผู้ใช้น้ำชลประทาน ครอบคลุมพื้นที่แฉกส่งน้ำ 1 แฉก หรือคูน้ำ 1 สาย โครงสร้างกลุ่มพื้นฐานประกอบด้วยหัวหน้ากลุ่ม 1 คน (อาจมีผู้ช่วยตามความจำเป็น) และสมาชิกผู้ใช้น้ำ พื้นที่หนึ่งกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน ไม่ควรมากเกิน 1,000 ไร่

2. กลุ่มบริหารการใช้น้ำชลประทาน (Integrated Water Users Group : IWUG) มีขอบเขตพื้นที่องค์กรผู้ใช้น้ำชลประทาน ครอบคลุมพื้นที่คลองส่งน้ำสายใหญ่ หรือคลองซอย หรือคลองแยก

ชอย หรือ โชนส่งน้ำ 1 โชน หรืออาจครอบคลุมพื้นที่ทั้งโครงการชลประทาน แต่มากที่สุดไม่ควรเกิน 20,000 ไร่ ต่อหนึ่งองค์กรผู้ใช้น้ำชลประทาน

โครงสร้างกลุ่มบริหารการใช้น้ำชลประทาน ประกอบด้วยกลุ่มพื้นฐานหลายกลุ่มที่ใช้น้ำจากแหล่งน้ำหรือคลองสายเดียวกัน มีการบริหารในรูปคณะกรรมการที่เลือกมาจากสมาชิกผู้ใช้น้ำเพื่อจัดการน้ำจากแหล่งน้ำ หรือคลองส่งน้ำสายใหญ่ หรือคลองชอย หรือคลองแยกชอย หรือ โชนส่งน้ำ รวมทั้งในระดับคูน้ำ

ข. ประเภทเป็นนิติบุคคล ได้แก่

1. กลุ่มเกษตรกรผู้ใช้น้ำชลประทาน (Farmer Group: FG) ดำเนินงานจดทะเบียนจัดตั้งเป็นกลุ่มเกษตรกรไว้กับนายทะเบียนกลุ่มเกษตรกรประจำจังหวัดแห่งท้องที่จัดตั้งตามแบบ ที่นายทะเบียนสหกรณ์กำหนดโดยอาศัยพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยกลุ่มเกษตรกร พ.ศ.2547 มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม อัน ได้แก่ การทำนา ทำไร่ ทำสวน ประมง และเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น ซึ่งในการดำเนินการผลิต การค้า การบริการ และการดำเนินธุรกิจอื่นๆ นั้น สามารถนำเงินกำไรสุทธิประจำปีที่เหลือจากการกันไว้เป็นทุนสำรอง มาแบ่งเป็นเงินปันผลตามหุ้นที่ชำระแล้ว หรือเป็นเงินเฉลี่ยคืนให้แก่สมาชิกตามส่วนธุรกิจที่สมาชิกได้ทำไว้กับกลุ่มเกษตรกรในระหว่างปี หรือเป็นเงินโบนัสแก่กรรมการ ผู้ตรวจสอบกิจการ และเจ้าหน้าที่ของกลุ่มเกษตรกรตามที่กำหนดในข้อบังคับ ฯลฯ

2. สมาคมผู้ใช้น้ำชลประทาน (Water Users Association : WUA) จดทะเบียนจัดตั้งเป็นสมาคมผู้ใช้น้ำชลประทานไว้กับกระทรวงมหาดไทย ภายใต้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ.2535 บรรพ 1 ลักษณะ 2 หมวด 2 ส่วนที่ 2 ว่าด้วย “สมาคม” มาตรา 78-109 มีขอบเขตพื้นที่และโครงสร้างการบริหารสมาคมผู้ใช้น้ำชลประทานเช่นเดียวกับกลุ่มบริหารการใช้น้ำชลประทาน มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อกระทำการใดๆ อันมีลักษณะต่อเนื่องร่วมกัน (ซึ่งอาจจะเน้นการจัดการน้ำชลประทานเป็นสำคัญ) โดยมีใช้เป็นการหาผลกำไรหรือรายได้มาแบ่งปันกัน

3. สหกรณ์ผู้ใช้น้ำชลประทาน (Water Users Co-operative : WUC) จดทะเบียนจัดตั้งเป็นสหกรณ์ผู้ใช้น้ำชลประทานไว้กับกรมส่งเสริมสหกรณ์โดยอาศัยพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อการจัดการน้ำชลประทาน การดำเนินธุรกิจสามารถนำผลกำไรมาแบ่งปันกัน ได้ ขอบเขตพื้นที่รับผิดชอบของสหกรณ์ผู้ใช้น้ำชลประทาน ครอบคลุมเช่นเดียวกับกลุ่มบริหาร

การใช้น้ำชลประทาน และมีโครงสร้างการบริหารสหกรณ์ผู้ใช้น้ำชลประทานในเรื่องการบริหารจัดการน้ำ เช่นเดียวกับกลุ่มบริหารการใช้น้ำชลประทาน

2. โครงสร้างการบริหารองค์กรผู้ใช้น้ำชลประทานในโครงการชลประทาน

กรมชลประทาน(2548) ได้ระบุถึงโครงสร้างการบริหารองค์กรผู้ใช้น้ำชลประทานในโครงการชลประทาน แรกเริ่มจะมีเพียงส่วนของคณะกรรมการบริหารองค์กรผู้ใช้น้ำชลประทานเท่านั้น แต่ปัจจุบันได้นำรูปแบบการบริหารจัดการน้ำชลประทานโดยเกษตรกรมีส่วนร่วม (Participatory Irrigation Management, PIM) มาประยุกต์ใช้ โดยได้มีการปรับเปลี่ยนโครงการบริหารองค์กรผู้ใช้น้ำชลประทานใหม่ ประกอบด้วย 3 ส่วน (กรมชลประทาน,2548) คือ

ส่วนที่ 1 คณะกรรมการบริหารองค์กรผู้ใช้น้ำชลประทาน

เป็นสมาชิกผู้ใช้น้ำที่ได้รับความไว้วางใจโดยเสียงข้างมากจากสมาชิกผู้ใช้น้ำ หรือผู้แทนสมาชิกผู้ใช้น้ำ ให้มาทำหน้าที่คณะผู้บริหารน้ำภายในกรอบนโยบายที่เป็นมติเสียงส่วนมากของสมาชิกหรือ ผู้แทนสมาชิกผู้ใช้น้ำ ซึ่งคณะกรรมการบริหารองค์กรผู้ใช้น้ำชลประทาน จะดำรงตำแหน่งตามวาระที่กำหนด

ส่วนที่ 2 การประชุมใหญ่สมาชิก หรือการประชุมใหญ่ผู้แทนสมาชิก

องค์กรผู้ใช้น้ำชลประทาน จะต้องมีการประชุมใหญ่น้อยปีละ 1 ครั้ง เพื่อให้สมาชิกหรือผู้แทนสมาชิก

1. ลงมติเลือกคณะกรรมการองค์กรผู้ใช้น้ำชลประทานที่ว่างลงตามวาระการดำรงตำแหน่งหรือที่ว่างลงด้วยสาเหตุอื่นๆ

2. ลงมติในการประชุมใหญ่ให้ความเห็นชอบต่อกรอบนโยบาย ในการมอบหมายให้คณะกรรมการขององค์กรผู้ใช้น้ำชลประทาน นำไปปฏิบัติ เช่น การกำหนดหลักเกณฑ์การแบ่งสรรน้ำให้เกิดความเป็นธรรม การกำหนดหลักเกณฑ์เพื่อให้สมาชิกทุกคนต้องมีส่วนร่วมในการออกค่าใช้จ่ายซึ่งอาจจะเป็นเงินหรือแรงงาน เพื่อการบริหารจัดการน้ำและบำรุงรักษาอื่นๆ

3. เพื่อให้สมาชิกหรือผู้แทนสมาชิก ได้ทราบผลการดำเนินงานจากการรายงานของคณะกรรมการบริหารองค์กรผู้ใช้น้ำชลประทาน

ส่วนที่ 3 ผู้ตรวจสอบกิจกรรมองค์กรผู้ใช้น้ำชลประทาน

ผู้ตรวจสอบกิจกรรมองค์กรผู้ใช้น้ำชลประทาน หมายถึง บุคคลหรือคณะบุคคล ซึ่งสมาชิกผู้ใช้น้ำหรือผู้แทนสมาชิกโดยเสียงส่วนมากจากการประชุมใหญ่มอบความไว้วางใจให้เป็นผู้แทนสมาชิกในการตรวจสอบผลการดำเนินการของคณะกรรมการบริหารองค์กรผู้ใช้น้ำ เพื่อให้สมาชิกเกิดความสบายใจว่าการบริหารองค์กรผู้ใช้น้ำชลประทานเป็นไปได้อย่างโปร่งใส และเป็นธรรม

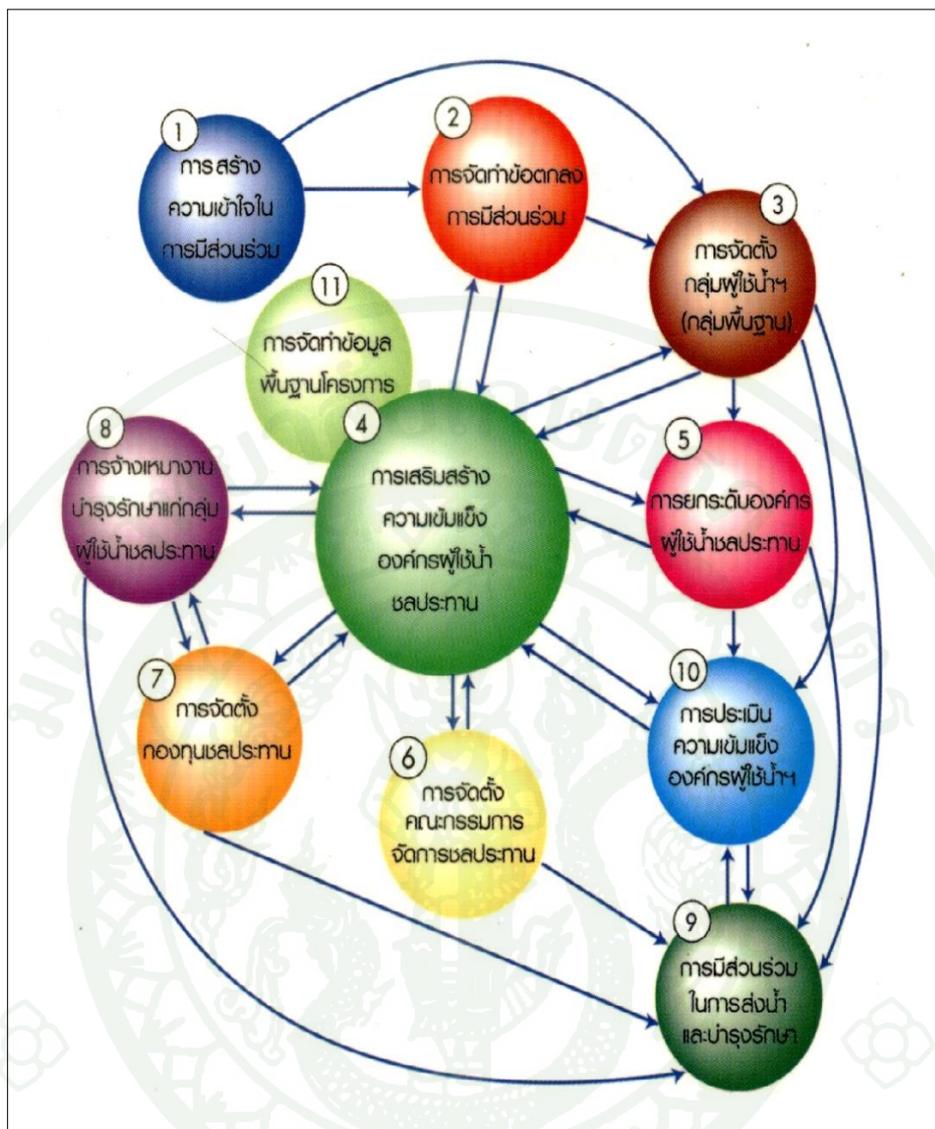
การบริหารจัดการน้ำโดยเกษตรกรมีส่วนร่วม ภายใต้นโยบายของกรมชลประทาน

การบริหารจัดการชลประทานโดยเกษตรกรมีส่วนร่วม (participatory irrigation management) หมายถึงการบริหารจัดการชลประทาน โดยให้เกษตรกรหรือผู้ใช้น้ำชลประทานซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายของการบริหารจัดการชลประทาน เข้ามามีส่วนร่วมกับกรมชลประทานในการตัดสินใจบริหารจัดการทั้งในด้านการก่อสร้าง การส่งน้ำและบำรุงรักษา ตามที่ได้ตกลงเห็นชอบร่วมกันหรือได้กำหนดขึ้นมา (กรมชลประทาน, 2550) นอกจากนี้ตามความหมายของกรมชลประทาน ยังรวมถึงการเข้ามามีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อันได้แก่ องค์การบริหารส่วนจังหวัด และองค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อให้สอดคล้องกับแผนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามมติคณะรัฐมนตรีอีกด้วย การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการบริหารจัดการชลประทานนั้น กรมชลประทาน (2548) ได้แบ่งออกเป็น 3 ระยะ คือ

1. ก่อนการก่อสร้างชลประทาน เพื่อให้เกษตรกรได้มีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มต้นโครงการชลประทาน โดยมีกิจกรรมที่สำคัญได้แก่ การเสนอความต้องการของโครงการ และความยินดีในการมีส่วนร่วมกับภาครัฐ โดยจัดทำเป็นข้อตกลงการมีส่วนร่วม การร่วมศึกษาความเหมาะสม และการร่วมออกแบบ
2. ระหว่างการก่อสร้างชลประทาน โดยมีกิจกรรมสำคัญ อาทิ การมีส่วนร่วมในการจัดหาที่ดิน การบริจาคที่ดิน การจัดหาวัสดุก่อสร้าง การร่วมออกแรง หรือร่วมออกค่าก่อสร้าง ตลอดจนร่วมตรวจสอบงานก่อสร้างให้เป็นไปตามความต้องการของประชาชน เป็นต้น
3. หลังการก่อสร้างหรือการส่งน้ำและบำรุงรักษา โดยมีกิจกรรมที่สำคัญได้แก่การร่วมตัวกันจัดตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน เพื่อร่วมกับเจ้าหน้าที่ชลประทานในการวางแผนการเพาะปลูก วางแผนส่งน้ำ ร่วมส่งน้ำ และปรับปรุงดูแลรักษาระบบชลประทาน

กรมชลประทาน (2548) ได้กำหนด เงื่อนไขความสำเร็จในการบริหารจัดการชลประทาน โดยเกษตรกรมีส่วนร่วม 2 แนวทาง

1. ผู้บริหารทุกคนจะต้องกำหนดนโยบายและเป้าหมาย พร้อมทั้งประกาศนโยบายเพื่อแสดงให้เห็นถึงความตั้งใจในการดำเนินงานที่ชัดเจน
2. ต้องมีการสร้างความเข้าใจในกิจกรรมและกระบวนการแก่ผู้ร่วมปฏิบัติงานและบุคคลทั่วไปในหลักการและเหตุผล ความจำเป็นในกิจกรรมทั้ง 11 กิจกรรม ดังนี้
  - (1) การสร้างความเข้าใจในการมีส่วนร่วม
  - (2) การจัดทำข้อตกลงการมีส่วนร่วม
  - (3) การจัดตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำ (กลุ่มพื้นฐาน)
  - (4) การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่องค์กรผู้ใช้น้ำ
  - (5) การยกระดับองค์กรผู้ใช้น้ำชลประทาน
  - (6) การจัดตั้งคณะกรรมการชลประทาน
  - (7) การจัดตั้งกองทุนชลประทาน
  - (8) การจ้างเหมางานปรับปรุงและบำรุงรักษาแก่กลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน
  - (9) การมีส่วนร่วมในการส่งน้ำและบำรุงรักษา
  - (10) การประเมินความเข้มแข็งขององค์กรผู้ใช้น้ำ
  - (11) การจัดทำข้อมูลพื้นฐานโครงการ
3. ต้องมีการพัฒนาศักยภาพเจ้าหน้าที่และผู้ปฏิบัติงาน เรียนรู้เทคนิคการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง การเป็นวิทยากรกระบวนการ
4. มีการพัฒนาองค์กรผู้ใช้น้ำอย่างเป็นระบบ เพื่อเป็นตัวแทนเข้ามามีส่วนร่วมกับกรมชลประทานในการบริหารจัดการระบบชลประทาน
5. มีการวางระบบติดตามและประเมินผลเพื่อการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นได้

ภาพที่ 1 แผนภูมิ 11 กิจกรรมการบริหารจัดการชลประทานโดยเกษตรกรมีส่วนร่วม

ที่มา : กรมชลประทาน (2548)

ข้อมูลพื้นฐาน สภาพเศรษฐกิจ สังคม รูปแบบการทำการเกษตรในพื้นที่ศึกษา

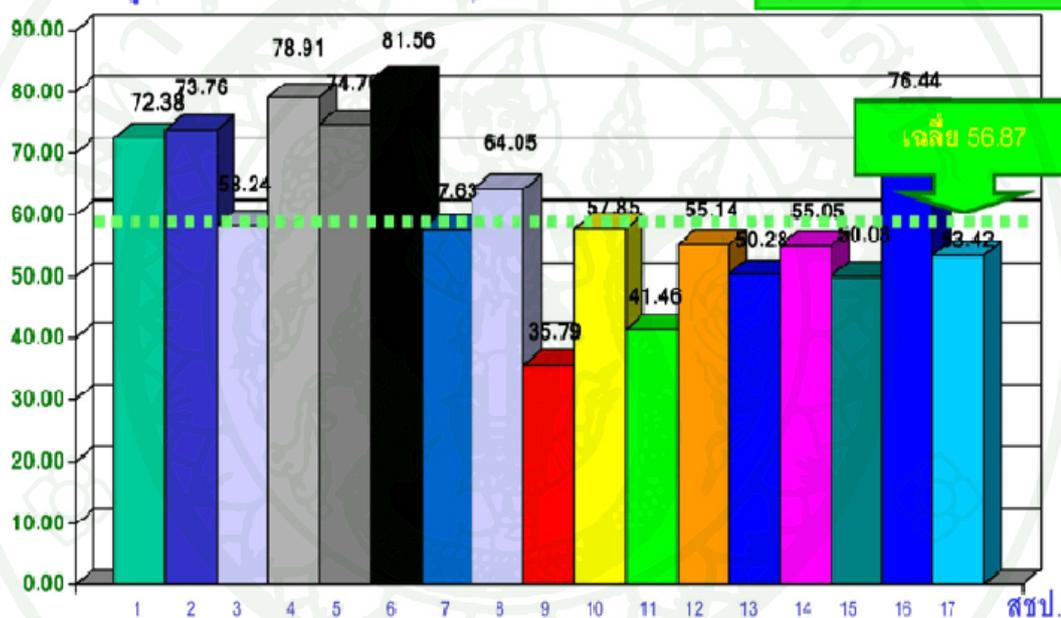
กรมชลประทาน(2550) ได้รวบรวมสถิติการจัดตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำทั่วประเทศไทย พบว่า ในพื้นที่ภาคตะวันออก มีการจัดตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำในอัตราส่วนที่น้อยกว่าภูมิภาคอื่น ๆ ทั้ง ๆ ที่ปริมาณน้ำ ระบบชลประทาน เขื่อนและแหล่งน้ำขนาดใหญ่และขนาดกลางมีอยู่มากมาย ดังนั้น ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ จึงได้เลือกพื้นที่ศึกษาในภาคตะวันออก และในปีงบประมาณ 2552 กลุ่มบริหาร

การใช้น้ำชลประทานฝั่งขวามือบ้านค่ายสามัคคี ฝายส่งน้ำและบำรุงรักษาที่ 2 ฝายบ้านค่าย โครงการชลประทานระยอง ได้รับการคัดเลือกเป็นกลุ่มผู้ใช้น้ำดีเด่นในระดับภาค เพื่อเข้าร่วมประกวดกลุ่มผู้ใช้น้ำดีเด่นในระดับประเทศ จึงเป็นความสอดคล้องกันทั้งพื้นที่ และกลุ่มเป้าหมายสำหรับการนำมาเป็นกรณีศึกษาในครั้งนี้

ร้อยละของพื้นที่ชลประทานที่มีกลุ่มผู้ใช้น้ำแล้ว

พื้นที่องค์กรผู้ใช้น้ำ / พื้นที่ชลประทาน (ใหญ่ + กลาง)

ข้อมูล ณ 30 กันยายน 2551

ภาพที่ 2 ร้อยละของพื้นที่ชลประทานที่มีกลุ่มผู้ใช้น้ำแล้ว

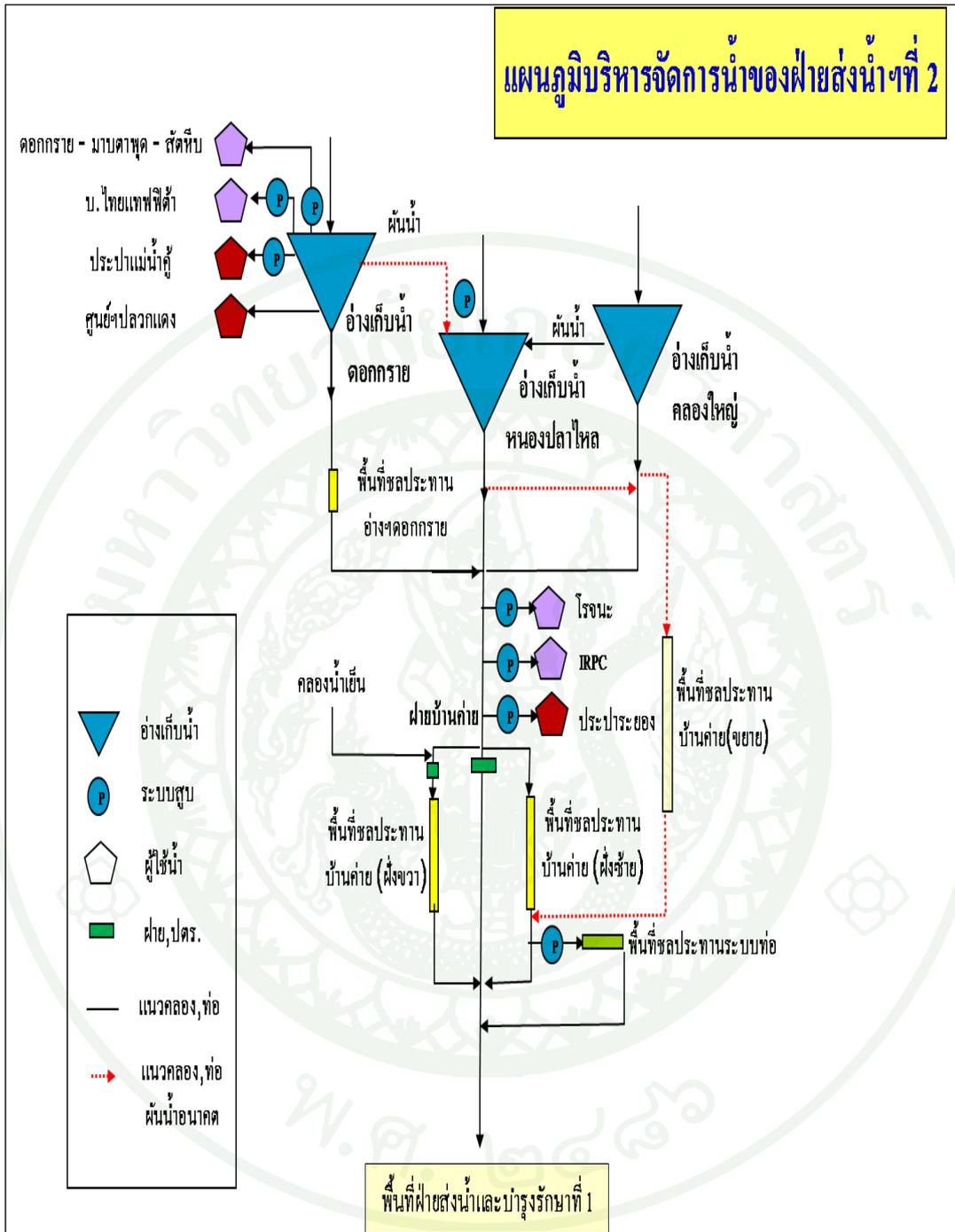
ที่มา : กรมชลประทาน (2550)

จากรายงานประกอบการประเมินคุณภาพการบริหารจัดการฝายส่งน้ำและบำรุงรักษา ประจำปี 2552 (ณัฐวุฒิ, 2552) รายงานว่า ฝายส่งน้ำและบำรุงรักษาที่ 2 ฝายบ้านค่าย โครงการชลประทานระยอง ตั้งอยู่เลขที่ 132 หมู่ที่ 2 ตำบลบางบุตร อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง อยู่ห่างจากตัวจังหวัดระยอง ประมาณ 20.0 กิโลเมตร มีพื้นที่รับผิดชอบ รวม 3 อำเภอ ได้แก่ อำเภอบ้านค่าย อำเภอปลวกแดง และอำเภอนิคมพัฒนา คิดเป็นพื้นที่รวมทั้งสิ้น 575,599 ไร่ (ประมาณ 921

ตารางกิโลเมตร) หรือคิดเป็น 25.93 % ของพื้นที่ทั้งจังหวัด (2,220,000 ไร่ หรือ 3,552 ตารางกิโลเมตร) ดังมีรายละเอียด คือ

1) อำเภอบ้านค่าย	พื้นที่ทั้งหมด	306,000	ไร่ (489.60 ตารางกิโลเมตร)
	พื้นที่ชลประทาน	30,000	ไร่
	พื้นที่ได้รับประโยชน์	52,180	ไร่
2) อำเภอปลวกแดง	พื้นที่ทั้งหมด	121,181	ไร่ (193.89 ตารางกิโลเมตร)
	พื้นที่ชลประทาน	1,200	ไร่
	พื้นที่ได้รับประโยชน์	3,400	ไร่
3) อำเภอนิคมน้ำอ่าว	พื้นที่ทั้งหมด	148,418	ไร่ (237.47 ตารางกิโลเมตร)
	พื้นที่ชลประทาน	-	ไร่
	พื้นที่ได้รับประโยชน์	600	ไร่

โครงการชลประทานบ้านค่าย ก่อสร้างในปี พ.ศ. 2493 แล้วเสร็จในปี พ.ศ. 2500 เพื่อพัฒนาพื้นที่เพาะปลูกฝั่งซ้ายและฝั่งขวาของแม่น้ำระยอง ในเขตอำเภอบ้านค่าย และอำเภอเมืองระยอง ให้มีน้ำใช้อย่างเพียงพอแก่การทำนาและการเพาะปลูกพืชอื่น ๆ โครงการชลประทานบ้านค่าย มีลักษณะเป็นโครงการฯ ประเภทเหมืองฝาย ประกอบด้วย ฝายหินก่อ ความสูง 2.0 เมตร ยาว 47.0 เมตร สร้างปิดกั้นแม่น้ำระยองตอนเหนืออำเภอบ้านค่าย 4.0 กิโลเมตร ในปี พ.ศ.2548 มีการปรับปรุงเพื่อเพิ่มความจุการเก็บกักน้ำด้านเหนือฝาย โดยเพิ่มความสูงเป็น 2.5 เมตร และเพิ่มความยาวเป็น 48.0 เมตร โดยทำหน้าที่กักเก็บน้ำและยกระดับน้ำ เพื่อที่จะส่งน้ำเข้าสู่ระบบส่งน้ำ โดยผ่านท่อระบายน้ำปากคลองส่งน้ำสายใหญ่ฝั่งซ้ายและฝั่งขวาวขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 1.00 เมตร จำนวน 2 แลวคลองส่งน้ำสายใหญ่ฝั่งซ้ายมีความยาว 12.60 กิโลเมตร และคลองส่งน้ำสายใหญ่ฝั่งขวา มีความยาว 11.40 กิโลเมตร ส่งน้ำให้กับพื้นที่เพาะปลูกทั้งฝั่งซ้ายและฝั่งขวาของแม่น้ำระยอง ให้สามารถนำไปใช้ในการทำนาและการเพาะปลูกพืชชนิดอื่น ๆ นั้น ในฤดูฝน สามารถส่งน้ำให้เกษตรกรเพื่อทำการเพาะปลูก ประมาณ 24,808 ไร่ และในฤดูแล้ง สามารถส่งน้ำให้เกษตรกรเพื่อทำการเพาะปลูก ประมาณ 21,915 ไร่ โดยปริมาณน้ำที่ส่งให้เพื่อทำการเกษตรกรรม ในเขตอำเภอบ้านค่าย ปีละประมาณ 50.0 ล้านลูกบาศก์เมตร และการประปาระยอง ได้สูบน้ำที่บริเวณเหนือฝายบ้านค่าย เพื่อนำไปใช้ในการอุปโภคบริโภค ปีละประมาณ 20.0 ล้านลูกบาศก์เมตร นอกจากนี้ นิคมอุตสาหกรรมโรจนะ และ บริษัท IRPC ได้สูบน้ำจากด้านเหนือ ฝายบ้านค่าย เพื่อนำไปใช้ในโรงงานอุตสาหกรรม ปีละประมาณ 11.0 และ 25.5 ล้านลูกบาศก์เมตร(ณัฐวุฒิ,2552)

ภาพที่ 3 แผนภูมิแสดงการบริหารจัดการน้ำของสายส่งน้ำที่ 2 ฝายบ้านค่าย
โครงการชลประทานระยอง

ที่มา : ธีรัฐวุฒิ (2552)

ภาพที่ 4 ที่ตั้งอาคารห้วงานของฝายบ้านค่ายภายหลังจากได้มีการเพิ่มระดับความจุแล้ว

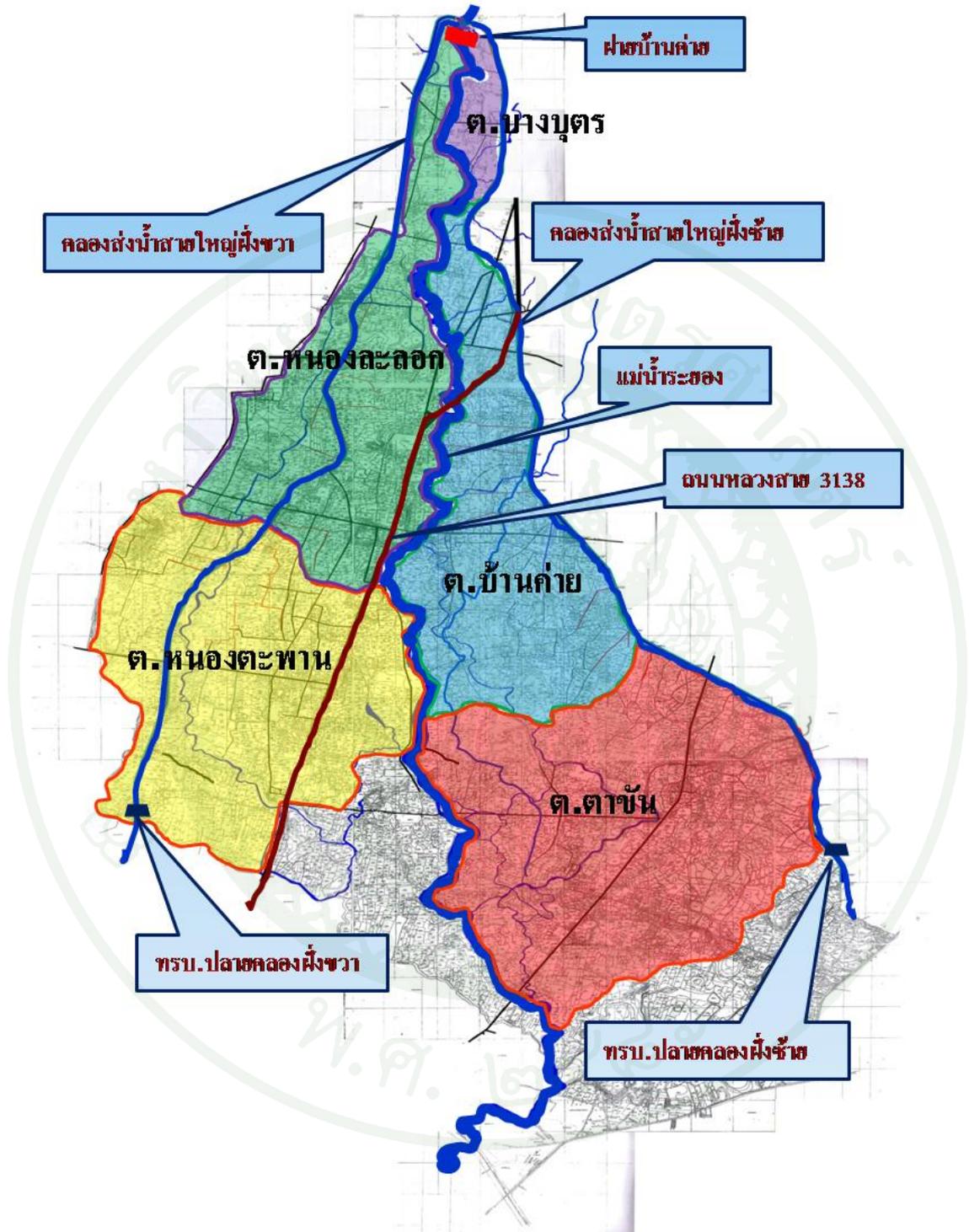
ที่มา : ธีรัฐวุฒิ (2552)

ภาพที่ 5 ตำแหน่งที่ตั้งฝายบ้านค่ายและคลองส่งน้ำสายใหญ่ฝั่งขวา

ที่มา : Google Earth (2554)

ภาพที่ 6 ขอบเขตการส่งน้ำของคลองสายใหญ่ทั้ง 2 สายของฝายบ้านค่าย

ที่มา: ธีรัฐดิ (2552)

ตารางที่ 1 การเพาะปลูกพืช การใช้น้ำ และประสิทธิภาพการชลประทาน ตั้งแต่ปี 2547 - 2552

ปี	การใช้น้ำ (ล้าน ลบ.ม.)				รวมการ ใช้น้ำ ทั้งหมด (ล้าน ลบ. ม.)	การส่งน้ำ ทั้งหมด (ล้าน ลบ. ม.)	ประสิทธิภาพ (%)
	ข้าว	พืช ไร่	ไม้ ผล	บ่อปลา			
2552 (ฤดูฝน)	14.262	0	1.475	0	15.737	19.3	81.55
51 / 52 (ฤดูแล้ง)	11.908	1.892	7.096	0	20.896	33.146	63.04
2551 (ฤดูฝน)	13.899	0	1.478	0	15.377	17.808	86.34
50/51 (ฤดูแล้ง)	11.063	1.902	7.096	0	20.061	38.013	52.79
2550 (ฤดูฝน)	13.696	0	1.475	0	15.171	22.775	66.62
49/50 (ฤดูแล้ง)	10.917	1.788	7.096	0	19.801	29.182	67.86
2549 (ฤดูฝน)	13.314	0	1.475	0	14.789	16.08	91.98
48/49 (ฤดูแล้ง)	9.345	1.667	7.096	0	18.108	23.021	78.66
2548 (ฤดูฝน)	15.699	0	1.475	0	17.174	14.826	ประเมินค่าไม่ได้
47/48 (ฤดูแล้ง)	9.245	1.763	7.089	0	18.097	29.222	61.93

ที่มา : อนุรักษ์ (2552)

จากตารางข้างต้น จะเห็นได้ว่าในพื้นที่ฝายบ้านค่าย มีปริมาณน้ำเพียงพอต่อการทำการเกษตรทั้งในฤดูฝนและฤดูแล้ง ซึ่งการส่งน้ำชลประทานเพื่อให้เกษตรกรนำไปใช้ในการเพาะ ปลูก พืชในพื้นที่เขตอำเภอบ้านค่าย จะมีการส่งน้ำที่ได้รับการจัดสรรจากอ่างเก็บน้ำต่างๆ (อ่างเก็บน้ำ ดอกกราย อ่างเก็บน้ำหนองปลาไหล และอ่างเก็บน้ำคลองใหญ่) มาตามคลองใหญ่ (แม่น้ำระยอง) และมีฝายบ้านค่าย ทำหน้าที่ยกระดับน้ำให้สูงขึ้น เพื่อส่งน้ำเข้าสู่คลองส่งน้ำสายใหญ่ฝั่งซ้ายและฝั่งขวา ซึ่งเกษตรกรจะนำน้ำไปใช้เพื่อการทำการเกษตรกรรมต่างๆ ได้แก่ การทำนา สวนผลไม้ พืชไร่ พืชผักและกิจกรรมอื่นๆ และปริมาณน้ำต้นทุนที่ฝายส่งน้ำและบำรุงรักษาที่ 2 ได้รับการจัดสรรมาจากอ่างเก็บน้ำต่างๆ นั้น มีปริมาณเพียงพอต่อความต้องการในการทำการเพาะปลูก ทำให้ไม่มีปัญหาในเรื่องการใช้น้ำในภาคการเกษตรแต่อย่างใด (ณัฐวุฒิ,2552)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สรวิชญ์ (2549) ได้ศึกษาเรื่องศักยภาพการบริหารและการจัดการทรัพยากรน้ำระหว่างภาครัฐกับชุมชน พบว่า องค์กรผู้ใช้น้ำมีการปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงวิธีการจัดการน้ำอยู่เสมอท่ามกลางบริบทของสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมที่มีลักษณะเป็นพลวัต แต่ด้วยการที่ภาครัฐเร่งพัฒนาระบบชลประทานเพื่อตอบสนองต่อการพัฒนาเศรษฐกิจโดยรวมทั้งประเทศ ทำให้ไม่ได้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรหรือองค์กรผู้ใช้น้ำเลย รวมทั้งไม่ได้มีการเตรียมความพร้อมเรื่องการจัดตั้งองค์กรผู้ใช้น้ำ จึงส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการบริหารจัดการน้ำหลายประการโดยชุมชน

วิศา (2546) ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของกลุ่มผู้ใช้น้ำในเขตโครงการชลประทานจันทบุรี ศึกษากรณีกลุ่มผู้ใช้น้ำคลองวังโดนด พบว่า เพศชายจะมีการเข้ามามีส่วนร่วมมากกว่าเพศหญิง เนื่องจากกิจกรรมในกลุ่มผู้ใช้น้ำและการประกอบอาชีพจะเป็นหน้าที่ของเพศชายโดยส่วนใหญ่ และกลุ่มที่มีอายุเกิน 60 ปีขึ้นไปจะเข้ามามีส่วนร่วมมากกว่ากลุ่มอายุ 30 -40 ปี เนื่องจากยังคงยึดอาชีพในภาคเกษตรและมีความผูกพันกับอาชีพของตนเองมากกว่า นอกจากนี้ยังพบว่ากลุ่มที่สนใจและได้รับข่าวสารต่าง ๆ อยู่เสมอจะเข้ามามีส่วนร่วมมากกว่ากลุ่มที่ไม่ได้รับและสนใจข่าวสาร

ภูเบศร์ (2551) ศึกษาการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำเพื่อการเกษตรและแนวทางแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำของเกษตรกร กรณีศึกษาอ่างเก็บน้ำบ้านแม่สาใหม่ อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า เพศชายเข้ามามีส่วนร่วมมากกว่าเพศหญิง และเกษตรกรที่มีอายุน้อยกว่าจะมีเข้ามา

มีส่วนร่วมกับการจัดการน้ำมากกว่าเกษตรกรที่มีอายุมาก ซึ่งแตกต่างกับที่วิศา (2546) รายงานไว้ ส่วนขนาดการถือครองพื้นที่ทำการเกษตรไม่มีผลต่อการมีส่วนร่วม

บุญรอด (2542) ศึกษาทัศนคติของเกษตรกรผู้ใช้น้ำชลประทานที่มีต่อการจัดการน้ำเพื่อการเกษตรขององค์การบริหารส่วนตำบล พบว่า การพัฒนาใด ๆ ก็ตามจะไม่ยั่งยืน จะเกิดเพียงชั่วคราว หากเกิดจากการบัญชาขององค์กร หรือบุคคลที่มีอิทธิพลมากกว่าเนื้อแท้ของการร่วมมือร่วมใจกันของผู้ที่เกี่ยวข้องในประเด็นและความต้องการที่ตรงกัน ดังนั้นการพัฒนาที่ยั่งยืน (sustainable development) จึงเป็นแนวคิดที่เน้นการพึ่งตนเองเพื่อตอบสนองความจำเป็นพื้นฐาน และการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงของประชาชน

ธนวัฒน์และเดช(2545) ศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการน้ำชลประทาน ภูเขา : กรณีศึกษาบ้านร่องถ่อน ตำบลชมพู อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก พบว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการน้ำชลประทานภูเขาเป็นแบบอย่างหนึ่งของการกระจายอำนาจในการบริหารองค์กร ซึ่งสมาชิกของกลุ่มสามารถแสดงการมีส่วนร่วมอย่างเป็นอิสระทั้งในด้านความคิด การกระทำ การรับประโยชน์ และการดูแลรักษา ประเด็นสำคัญจะต้องได้รับคำแนะนำจากผู้ที่มีความรู้และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนอย่างบริสุทธิ์ใจและเต็มใจ และมีศิลปการถ่ายทอดวิชาการหรือเป็นผู้นำการระดมความคิดอย่างดี และปล่อยให้เป็นบทบาทของชุมชนในการตัดสินใจในการพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง จึงจะนำมาซึ่งการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยแท้จริงเปรียบ เสมือนการที่ชุมชนมีต้นทุนและปัญญาในเวลาที่เหมาะสม ย่อมก่อให้เกิดผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพเยี่ยม

เทพฤทธิ์ (2544) ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการอนุรักษ์ป่าดุ่มน้ำชมภู กรณีศึกษาดำบลชมพู อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก พบว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนที่มีผลกระทบต่อเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดขึ้นย่อมมีผลต่อศักยภาพของชุมชนและสภาพปัญหาที่ถูกกระทบซึ่งอาจเกิดจากปัจจัยภายในหรือปัจจัยภายนอก ที่ส่งผลก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สร้างเครือข่ายมีผลเป็นพลังผลักดันให้ชุมชน คิดเป็น ทำได้ แก้ไขปัญหาของชุมชนเองตามสถานการณ์ เป็นการเพิ่มศักยภาพของชุมชน ในการเสริมสร้างให้ชุมชนเข้มแข็งแบบมีส่วนร่วม

นงวัย (2532) ศึกษาปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมที่มีผลกระทบต่อระดับความร่วมมือในการบำรุงรักษาระบบชลประทานไร่นา โครงการชลประทานอ่างเก็บน้ำห้วยแอ่ง จังหวัดร้อยเอ็ด โดยใช้ข้อมูลจากตัวอย่างครอบครัวเกษตรกรผู้ใช้น้ำจากคูส่งน้ำตัวอย่าง 43 สาย ในคลองส่งน้ำสายใหญ่ 3 สาย พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อระดับความร่วมมือในการบำรุงรักษาระบบชลประทานในไร่นา ได้แก่ ความรู้ความเข้าใจ การใช้รอบเวรการรับน้ำภายในแลก ซึ่งถ้าปัจจัยดังกล่าวสูงก็จะมีผลทำให้ระดับความร่วมมือในการบำรุงรักษาระบบชลประทานในไร่นามากขึ้นด้วย

พิมพรรณ (2542) ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการน้ำจากอ่างเก็บน้ำขนาดเล็ก กรณีศึกษาอ่างเก็บน้ำแม่ยาว บ้านลุ่มกลาง ตำบลแม่ลิน อำเภอลำปาง พบว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการน้ำจากอ่างเก็บน้ำแม่ยาว อยู่ในระดับปานกลาง และปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการน้ำอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 คือ การได้รับข้อมูลข่าวสารด้านการจัดการน้ำ การได้รับการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับแหล่งน้ำ ความคิดเห็น ความรู้สึก ความรู้สึกเป็นเจ้าของโครงการอ่างเก็บน้ำ และเพศ

สุกษชัย (2543) ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในโครงการพัฒนาของรัฐ ศึกษาเฉพาะกรณีกลุ่มผู้ใช้น้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่าเกษตรกรกลุ่มผู้ใช้น้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง ส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในขั้นตอนต่าง ๆ ในโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังในระดับต่ำ สาเหตุส่วนหนึ่งมาจากการไม่ได้รับข้อมูลข่าวสารของโครงการอย่างเพียงพอ เนื่องจากต้องใช้ระยะเวลาในการประกอบอาชีพ จึงไม่มีเวลาติดตามข้อมูลข่าวสาร

กรองจิต (2547) ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ดินและน้ำในพื้นที่ศูนย์ภูฟ้า อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน โดยกำหนดตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาเป็นหัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนหัวหน้าครอบครัว จำนวน 69 คน การเก็บรวบรวมใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือ และวิเคราะห์ทางสถิติด้วยค่าไคสแควร์ พบว่าระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมการอนุรักษ์ดินและน้ำประกอบด้วยการประชุมวางแผน การดำเนินโครงการ และการประชาสัมพันธ์ การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมการประชุมวางแผนอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีปัจจัยที่เป็นตัวแปรของความสัมพันธ์ คือ เพศ และอายุ การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมการดำเนินโครงการอนุรักษ์ดินและน้ำอยู่ในระดับมาก โดยมีปัจจัยที่เป็นตัวแปรของความสัมพันธ์ คือ เพศ และการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมการประชาสัมพันธ์อยู่ในระดับมาก โดยมีปัจจัยที่เป็นตัวแปรของความสัมพันธ์ คือ เพศ ปัญหา อุปสรรคในการเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ดิน

และน้ำ ประกอบด้วยการขาดแคลนน้ำในการเพาะปลูก พื้นที่ที่มีความลาดชันสูง และมีปัญหาความ
ขัดแย้งภายในกลุ่ม การดำเนินการให้มีส่วนร่วมต้องทำโดยภาครัฐและเอกชน

กรอบแนวคิดการวิจัย

ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

1. ตัวแปรอิสระ ประกอบด้วย

1.1 ปัจจัยส่วนบุคคล และทางเศรษฐกิจ สังคม

- เพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา
- อาชีพหลัก อาชีพรอง รายได้ รายจ่าย
- ตำแหน่งหน้าที่ในชุมชน ตำแหน่งหน้าที่ในกลุ่มผู้ใช้น้ำ

1.2 ปัจจัยกระตุ้น

- ความน่าเชื่อถือในตัวผู้นำกลุ่ม
- การได้รับข้อมูลข่าวสาร
- การเข้าร่วมอบรม สัมมนา และดูงาน
- การสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่ชลประทาน
- ความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการ

2. ตัวแปรตาม คือ ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำของกลุ่ม
บริหารการใช้น้ำชลประทานฝั่งขวา บ้านค่ายสามัคคี โดยพิจารณาในประเด็นต่อไปนี้

2.1 มีผู้นำกลุ่มที่มีความเข้มแข็ง เสียสละ อดทน

2.2 มีการจัดทำกฎระเบียบ และวิธีปฏิบัติอย่างชัดเจน เป็นลายลักษณ์อักษร

2.3 มีคณะกรรมการกลุ่มที่ดำเนินงานอย่างเป็นระบบ และเป็นไปด้วยความ

โปร่งใส ถูกต้อง

2.4 มีการเลือกตั้งคณะกรรมการกลุ่มฯ ตามวาระที่กำหนด

2.5 มีการบังคับใช้กฎระเบียบที่ชัดเจน เคร่งครัด บทลงโทษที่เหมาะสม

2.6 สมาชิกได้รับข้อมูลข่าวสารที่ชัดเจน ถูกต้องและรวดเร็ว

2.7 สมาชิกได้เสนอข้อคิดเห็น หรือร่วมตัดสินใจในการดำเนินงานของกลุ่ม

2.8 กลุ่มมีกิจกรรมต่างๆ ที่ให้สมาชิกได้ร่วมกันปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง เช่น การ
ร่วมกันพัฒนาคู คลองส่งน้ำ

2.9 กลุ่มมีที่ทำการของกลุ่มอย่างชัดเจน เพื่อการติดต่อ สื่อสาร ให้ข้อมูล และ ประชุม ปรึกษาหารือ

2.10 เจ้าหน้าที่ชลประทานเข้าร่วมเป็นที่ปรึกษาให้คำแนะนำในการดำเนินงาน ของกลุ่มผู้ใช้น้ำ

2.11 มีการถ่ายทอดความรู้ หรือฝึกอบรมในด้านการชลประทานอย่างสม่ำเสมอ

2.12 สมาชิกของกลุ่มมีรายได้เพิ่มขึ้น

2.13 ระบบคู คลอง มีสภาพที่สมบูรณ์ พร้อมใช้งานอยู่เสมอ

2.14 มีการวางแผนการส่งน้ำอย่างเป็นระบบและเป็นธรรม

ทั้งนี้ ปัจจัยการมีส่วนร่วมข้างต้นทั้ง 14 ข้อ พิจารณาประยุกต์มาจากแบบประเมินความคิดเห็นกลุ่มผู้ใช้น้ำ (ปมอ.4) ของกรมชลประทาน ซึ่งมีทั้งสิ้น 39 ปัจจัย 4 ด้าน คือ ด้านการจัดการน้ำชลประทาน ด้านการดูแลและบำรุงรักษา ด้านการบริหารกลุ่มผู้ใช้น้ำ และด้านการสนับสนุนของเจ้าหน้าที่ชลประทาน (กรมชลประทาน,2548) โดยพิจารณาปัจจัยที่สามารถเป็นตัวแทนของระดับความคิดเห็นในแต่ละด้านให้ครอบคลุมมากที่สุด

สมมติฐานในการวิจัย

เพื่อให้สอดคล้องกับผลการวิจัยและวัตถุประสงค์ของการวิจัย สมมติฐานในครั้งนี้ คือ

สมมติฐานที่ 1 ปัจจัยต่างๆ ทั้ง 14 ปัจจัย มีผลกระทบต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำชลประทานของฝ่ายบ้านค่าย ในระดับปานกลาง

สมมติฐานที่ 2 ปัจจัยทางด้านสังคม เศรษฐกิจ ของ กลุ่มผู้ใช้น้ำในคลองส่งน้ำสายใหญ่ฝั่งขวาของฝ่ายบ้านค่าย มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วม ดังนี้

1. อายุ มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำของชุมชน ฝ่ายบ้านค่ายโครงการชลประทานระยอง

2. ระดับการศึกษา มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำของชุมชน ฝ่ายบ้านค่ายโครงการชลประทานระยอง

3. เพศ มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำของชุมชน ฝ่ายบ้านค่ายโครงการชลประทานระยอง

4. ลักษณะการถือครองที่ดิน มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำของชุมชน ฝ่ายบ้านค่ายโครงการชลประทานระยอง
5. รายได้ มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำของชุมชน ฝ่ายบ้านค่ายโครงการชลประทานระยอง
6. ระยะเวลาในการอยู่อาศัย มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำของชุมชน ฝ่ายบ้านค่ายโครงการชลประทานระยอง
7. ชนิดของพืชที่ปลูก มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำของชุมชน ฝ่ายบ้านค่ายโครงการชลประทานระยอง
8. การได้รับทราบข้อมูลข่าวสาร มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำของชุมชน ฝ่ายบ้านค่ายโครงการชลประทานระยอง

อุปกรณ์และวิธีการ

อุปกรณ์

1. แบบสอบถาม เป็นส่วนประกอบของเครื่องมือหลักที่สร้างขึ้น เพื่อเก็บข้อมูลสถานภาพการใช้น้ำในรูปแบบต่าง ๆ ของชุมชน และการเข้ามา มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำกับภาครัฐ รวมถึงความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการมีส่วนร่วมที่ภาครัฐเปิดโอกาสให้เข้ามาดำเนินการ
2. บัญชีรายชื่อสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำ
3. อุปกรณ์การจัดเวทีกลุ่มผู้ใช้น้ำ อาทิ กระดาษฟลิปชาร์ต ปากกาเคมี บัตรคำ
4. กล้องบันทึกภาพ เพื่อใช้สำรวจกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง กับงานวิจัย
5. คอมพิวเตอร์ ใช้ในการเก็บรวบรวมฐานข้อมูล วิเคราะห์และประมวลผลข้อมูล

วิธีการ

1. ข้อมูลทุติยภูมิ รวบรวมจากวิทยานิพนธ์ บทความ งานวิจัย แผนที่ ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ ตลอดจน เว็บไซต์ ข้อมูลวิชาการและงานวิจัย จากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ทั้งห้องสมุด และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิเช่น กรมชลประทาน โครงการชลประทานระยอง เป็นต้น
2. ข้อมูลปฐมภูมิ จากการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (structured interview) สมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และเจ้าหน้าที่ชลประทาน โดยเน้นคำถามปลายปิด สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักในชุมชน (key informants) อาทิ กำนัน ประธานกลุ่มผู้ใช้น้ำ สมาชิก อบต. ตลอดจนจัดการประชุมกลุ่มย่อย เข้าร่วมการประชุมประจำเดือนของโครงการชลประทาน เพื่อรับทราบในส่วนของข้อคิดเห็นเพิ่มเติมจากในแบบสอบถาม สำหรับข้อมูลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องใช้จากแบบสอบถาม และข้อมูลเชิงภาพ จากเอกสารของฝ่ายส่งน้ำและบำรุงรักษาที่ 2 และการลงพื้นที่สำรวจภาคสนาม

ขั้นตอนการศึกษาวิจัย

1. การกำหนดประเด็นปัญหาหลักและหัวข้อการศึกษา โดยจะกำหนดประเด็นปัญหาหลัก และหัวข้อการศึกษาโดยอาศัยข้อมูลทฤษฎีจากรายงานสรุปการเปิดเวทีประชาคม และการประชุม

กลุ่มผู้ใช้น้ำ และสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก (key informants) ของกลุ่มบริหารการใช้น้ำฯ องค์กรปกครองท้องถิ่น และหน่วยงานอื่น ๆ ที่มีการใช้น้ำจากคลองส่งน้ำสายใหญ่ฝั่งขวาของฝายบ้านค่าย ประกอบด้วย ประธานกลุ่มบริหารฯ สมาชิกกลุ่มบริหารฯ ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และผู้แทนหน่วยงาน หรือองค์กรที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาวิเคราะห์ประเด็นปัญหาเบื้องต้น

2. การสำรวจและเก็บข้อมูลภาคสนาม เพื่อศึกษารูปแบบ และปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้น้ำของกลุ่มบริหารการใช้น้ำฯ ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ส่วน

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย ปัจจัยส่วนบุคคล อาทิ ชื่อ สกุล เพศ อายุ ระดับการศึกษา และปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ สังคม ได้แก่ อาชีพ รายได้ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน ขนาดพื้นที่ทำการเกษตร ชนิดพืชที่ปลูก รูปแบบการปลูกพืช โดยใช้แบบสัมภาษณ์ที่มีลักษณะคำถามปลายปิด

ส่วนที่ 2 การมีส่วนร่วมของกลุ่มบริหารการใช้น้ำ ลักษณะคำถามจะเป็นไปในเรื่องของการมีส่วนร่วม ทั้ง การร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมลงมือทำ ร่วมรับประโยชน์ และร่วมติดตามประเมินผล เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถามที่เป็นคำถามปลายปิด ซึ่งมีลักษณะมาตราส่วนประมาณค่า (rating scale) มี 5 ระดับ คือ

มากที่สุด	ให้น้ำหนักคะแนนที่ 5 คะแนน
มาก	ให้น้ำหนักคะแนนที่ 4 คะแนน
ปานกลาง	ให้น้ำหนักคะแนนที่ 3 คะแนน
น้อย	ให้น้ำหนักคะแนนที่ 2 คะแนน
น้อยที่สุด	ให้น้ำหนักคะแนนที่ 1 คะแนน

ส่วนที่ 3 ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ เป็นคำถามที่ต้องการให้ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ บอกถึงปัญหาและอุปสรรค ตลอดจนปัจจัยด้านบวกและด้านลบ ที่ทำให้การมีส่วนร่วมอยู่ในระดับที่แสดงออกมา ตลอดจนข้อเสนอแนะเพื่อพัฒนาระดับการมีส่วนร่วมที่ต้องการการสนับสนุนจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในอนาคต โดยลักษณะคำถามจะเป็นปลายเปิด

3. การประชุมกลุ่มย่อย และนำเสนอผลการสำรวจ วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้เบื้องต้นต่อชุมชน (community meeting) เพื่อร่วมกันตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล รวมถึงรับฟังข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่างๆ

4. สรุปผลและข้อเสนอแนะ สรุปผลการศึกษาโดยใช้สถิติพรรณนาและการวิเคราะห์เชิงปริมาณ เพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการศึกษาและให้ข้อเสนอแนะเพื่อใช้เป็นแนวทางในการศึกษาต่อไป

ประชากรที่ใช้ในการศึกษา

กลุ่มบริหารการใช้น้ำชลประทานฝั่งขวามันค่ายสามัคคี มีการจัดตั้งในลักษณะของกลุ่มบริหารที่มีการขึ้นทะเบียนไว้ตั้งแต่ปี พ.ศ.2532 ซึ่งปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปในอัตราที่ค่อนข้างสูง ประกอบกับข้อมูลของฝ่ายส่งน้ำและบำรุงรักษาที่ 2 ซึ่งได้รับการยืนยันกลับมามีเกษตรกรหรือผู้ใช้น้ำจากคลองส่งน้ำสายใหญ่ฝั่งขวาเพิ่มมากขึ้นและส่วนใหญ่ไม่ได้ลงทะเบียน เป็นสมาชิกของกลุ่มไว้ ดังนั้น เทคนิคในการสุ่มตัวอย่างครั้งนี้ จึงเป็นการสุ่มโดยไม่คำนึงถึงความน่าจะเป็น เนื่องจากในบางครั้งการเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยอาศัยความน่าจะเป็น โดยวิธีการสุ่มอาจจะไม่สามารถทำได้หรือทำได้ยาก การเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยไม่อาศัยความน่าจะเป็นจึงถูกนำมาใช้ในการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบนี้ และมักจะทำให้การประมาณค่าพารามิเตอร์ขาดความแม่นยำ การเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบนี้มักจะใช้เมื่อไม่ต้องการอ้างอิงถึงลักษณะประชากรส่วนใหญ่ จะใช้กับงานวิจัยเชิงสำรวจ (exploration research) กับกลุ่มที่มีลักษณะเฉพาะและไม่ต้องการเปรียบเทียบกับกลุ่มอื่นๆ นอกจากนี้ยังมีเหตุผลทางด้านค่าใช้จ่ายและเวลา เพราะการเลือกตัวอย่างโดยไม่อาศัยความน่าจะเป็น จะมีค่าใช้จ่ายและเวลาน้อยกว่าอาศัยความน่าจะเป็น(เชิดศักดิ์,2527)

สำหรับในงานวิจัยนี้การเลือกใช้ประชากรในการศึกษา จะเป็นการสุ่มตัวอย่างโดยไม่อาศัยความน่าจะเป็น เนื่องจากข้อจำกัดข้างต้น และจะเน้นสุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง(purposive sampling) หรือบางครั้งเรียกว่าการสุ่มแบบพิจารณา (judgment sampling) ซึ่งเป็นการสุ่มตัวอย่างโดยใช้ดุลพินิจของผู้วิจัยในการกำหนดสมาชิกของประชากร ที่จะมาเป็นสมาชิกในกลุ่มตัวอย่างว่ามีลักษณะสอดคล้องหรือเป็นตัวแทนที่จะศึกษาหรือไม่ แต่ข้อจำกัดของการสุ่มตัวอย่างแบบนี้คือไม่สามารถระบุได้ว่าตัวอย่างที่เลือก จะยังคงลักษณะดังกล่าวหรือไม่เมื่อเวลาเปลี่ยนไป

จากข้อมูลการจัดตั้งกลุ่มบริหารการใช้น้ำฝั่งขวามันค่ายสามัคคี ของฝ่ายส่งน้ำและบำรุงรักษาที่ 2 ฝ่ายบ้านค่าย โครงการชลประทานระยอง ในปี พ.ศ.2532 มีจำนวนเกษตรกรที่มาลงทะเบียนเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่ม ๆ จำนวน 325 คน (ณีรัฐวุฒิ,2552) ดังนั้น ประชากรที่ใช้ใน

การวิจัยครั้งนี้ ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างจากจำนวนดังกล่าวในอัตราร้อยละ 25 โดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ซึ่งแต่ละกลุ่มมีประเด็นการสอบถามหรือสัมภาษณ์ที่แตกต่างกันออกไป ดังนี้

กลุ่มที่ 1 ประกอบไปด้วย

1. สมาชิกหรือตัวแทนซึ่งเป็นหัวหน้าครัวเรือนของกลุ่มบริหารการใช้น้ำชลประทานฝั่งขวาบ้านค่ายสามัคคี ที่ขึ้นทะเบียนไว้กับฝ่ายส่งน้ำและบำรุงรักษาที่ 2 โครงการชลประทานระยอง ในครั้งที่ 2 (ปีพ.ศ.2552) จำนวน 57 คน
2. ประชาชนหรือเกษตรกรที่ใช้น้ำจากคลองส่งน้ำสายใหญ่ฝั่งขวา ฝ่ายบ้านค่าย แต่ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มบริหารการใช้น้ำฯ จำนวน 24 คน ซึ่งได้มาจากผู้ที่เข้าร่วมประชุมประจำเดือนของกลุ่มบริหารการใช้น้ำฯ ซึ่งทราบข่าวมาจากการประชาสัมพันธ์ของฝ่ายส่งน้ำและบำรุงรักษาที่ 2 ผ่านทางสื่อต่าง ๆ เช่น หอกระจายข่าว เป็นต้น

โดยในกลุ่มนี้สัมภาษณ์ทั้งข้อมูลทั่วไป ข้อมูลส่วนบุคคล ตลอดจนความคิดเห็นต่อการเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำของชุมชน ซึ่งประชากรในกลุ่มนี้มีจำนวน 81 คน

กลุ่มที่ 2 ประกอบไปด้วย ประชากรจากกลุ่มที่ 1 จำนวน 81 คน และเพิ่มเติมด้วย ผู้นำชุมชน หรือบุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในตำบลหนองตะพาน และตำบลหนองละลอก ตลอดจนกลุ่มเจ้าหน้าที่ชลประทานซึ่งปฏิบัติงานให้บริการ จำนวน 19 คน รวมจำนวนทั้งสิ้น 100 คน สัมภาษณ์เฉพาะความคิดเห็นต่อการเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำ

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

1. ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้มีการทดสอบความเที่ยงตรง (validity) และความเชื่อมั่น (reliability) ของเครื่องมือแบบสอบถาม ดังนี้

1.1 ความเที่ยงตรง(validity) นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นมาให้ให้นักวิชาการพิจารณา และตรวจสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหา (content validity) และความเหมาะสมของภาษาที่ใช้ (wording) เพื่อนำไปปรับปรุงแก้ไขก่อนนำไปสอบถามในการเก็บข้อมูลจริง โดยผู้ทรงคุณวุฒิ ที่ได้ตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถามครั้งนี้ประกอบไปด้วย

1.1.1 ดร.ชเนศ อักษร คุณวุฒิ D.Eng(Construction Management)
 ผู้เชี่ยวชาญโปรแกรมประมวลผลทางสถิติ (SPSS)

1.1.2 ดร.วัชร เลือคี คุณวุฒิ D.Eng (IWRM)
 กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

1.2 ค่าความเชื่อมั่นหรือความเชื่อถือได้ของข้อมูลของแบบสัมภาษณ์ หรือแบบสอบถาม เป็นการวัดความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามต่างๆว่าวัดในสิ่งเดียวกันหรือไม่ ดำเนินการ โดยนำแบบสัมภาษณ์ไปทดสอบ (pretest) กับกลุ่มเกษตรกรตัวอย่างในพื้นที่ใกล้เคียงโครงการ คือกลุ่มบริหารการใช้น้ำฝายซ้ายสามตำบลสามัคคี ซึ่งเป็นหัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทน จำนวน 24 คน แล้วนำมาวัดหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสัมภาษณ์ในส่วนที่ 2 การมีส่วนร่วมของกลุ่มบริหารการใช้น้ำ ด้วยวิธีของ Cronbach’s Alpha ซึ่งเป็นวิธีการที่ใช้กับแบบสัมภาษณ์ที่ทุกๆ ข้อคำถามเป็นคำตอบประเภทเรียงอันดับ (สิริชัย,2546) มีสูตรใช้ในการคำนวณดังสมการที่ (1)

$$r_{tt} = \left(\frac{n}{n-1} \right) \left(1 - \frac{\sum \sigma_i^2}{\sigma_0^2} \right)$$

โดยที่

- r_{tt} = ค่าความเชื่อถือได้ของเครื่องมือ
- n = จำนวนข้อคำถาม
- σ_0^2 = ค่าความแปรปรวนของค่าที่ได้ทั้งหมด
- σ_i^2 = ค่าความแปรปรวนของข้อคำถามที่

ซึ่งในที่นี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ ดังนั้น ค่า α ที่ได้นั้นจะต้องมากกว่าและเท่ากับ 0.7 หลังจากทดสอบหาค่าความเชื่อมั่นหรือความเชื่อถือได้ของแบบสอบถามแล้ว ได้ปรับปรุงแก้ไขแบบสอบถามให้มีเนื้อหาครบถ้วนสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

จากการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการทดสอบค่าความเชื่อมั่น พบว่า ชุดเครื่องมือดังกล่าวมีความเชื่อมั่นที่ 0.821 ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ที่ยอมรับได้

ตารางที่ 2 ผลการทดสอบความเชื่อมั่นด้วยวิธีของ Cronbach's Alpha

Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	n of Items
.821	.848	14

2. นำแบบสอบถามที่ผ่านการทดสอบค่าความเชื่อมั่นหรือความเชื่อถือได้แล้วไปสอบถามจริงกับประชากรที่กำหนดไว้ จำนวนทั้งหมด 100 ชุด โดยสัมภาษณ์เป็นรายบุคคล

3. นำข้อมูลที่รวบรวมได้จากแบบสอบถาม มาตรวจสอบความครบถ้วนและดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปประมวลผลค่าทางสถิติ ดังนี้

3.1 วิธีการวิเคราะห์เชิงคุณภาพ (qualitative method) ใช้สำหรับข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสภาพและปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำ ซึ่งนำข้อมูลที่ได้ศึกษามาวิเคราะห์ สรุป และอธิบายผลที่เกิดขึ้น โดยการเขียนบรรยาย การนำเสนอในรูปแบบของตาราง แสดงค่าร้อยละ (percentage) ค่าเฉลี่ย (mean) ค่าความถี่ (frequency distribution) ค่าต่ำสุด (minimum) ค่าสูงสุด (maximum) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation)

3.2 วิธีการวิเคราะห์เชิงปริมาณ (quantitative method)

3.2.1 ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารการใช้น้ำ ลักษณะคำถามจะเป็นไปในเรื่องของปัจจัยการเข้ามามีส่วนร่วม ความสำคัญ ความรู้ ความเข้าใจในการเข้ามามีส่วนร่วมบริหารจัดการน้ำของกลุ่มฯ ตลอดจนปัจจัยหลักที่สมาชิกและเกษตรกรเห็นว่ามีส่วนทำให้กระบวนการมีส่วนร่วมประสบผลสำเร็จได้ โดยเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถามที่เป็นคำถามปลายปิด ซึ่งมีลักษณะมาตราส่วนประมาณค่า (rating scale) มี 5 ระดับ คือ

มากที่สุด ให้น้ำหนักคะแนนที่ 5 คะแนน
 มาก ให้น้ำหนักคะแนนที่ 4 คะแนน
 ปานกลาง ให้น้ำหนักคะแนนที่ 3 คะแนน
 น้อย ให้น้ำหนักคะแนนที่ 2 คะแนน
 น้อยที่สุด ให้น้ำหนักคะแนนที่ 1 คะแนน

จากนั้น หาคะแนนเฉลี่ยในกิจกรรมย่อยและกิจกรรมหลัก โดยใช้ Two sample t-test ซึ่งเป็นการวิเคราะห์หาความแตกต่างของข้อมูล เพื่อจัดระดับของปัจจัยที่มีผลต่อการเข้ามามี ส่วนร่วม ซึ่งการแปลความหมายของระดับปัจจัยที่มีผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมในการจัดการน้ำของเกษตรกร โดยใช้เกณฑ์กำหนดช่วงห่าง (interval) ของแต่ละระดับ แบบอิงเกณฑ์ (criterion reference) หมายถึง การกำหนดเกณฑ์ตายตัวไว้ตามค่าที่กำหนด ใช้ในกรณีที่การวัดหรือการใช้ค่าของข้อมูลได้กำหนดความหมายไว้ตายตัวแล้ว เช่น 1 หมายถึงน้อยที่สุด 2 หมายถึงน้อย 3 หมายถึงปานกลาง 4 หมายถึงมาก และ 5 หมายถึงมากที่สุด ซึ่งเมื่อหาค่าเฉลี่ยออกมาแล้วสามารถแปลความหมายได้ดังนี้

การพิจารณาระดับคะแนน ปัจจัยที่มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมของเกษตรกร

คะแนนเฉลี่ย 1.00 – 1.49	มีผลต่อการมีส่วนร่วมในระดับน้อยที่สุด
คะแนนเฉลี่ย 1.50 – 2.49	มีผลต่อการมีส่วนร่วมในระดับน้อย
คะแนนเฉลี่ย 2.50 – 3.49	มีผลต่อการมีส่วนร่วมในระดับปานกลาง
คะแนนเฉลี่ย 3.50 – 4.49	มีผลต่อการมีส่วนร่วมในระดับมาก
คะแนนเฉลี่ย 4.50 – 5.00	มีผลต่อการมีส่วนร่วมในระดับมากที่สุด

3.2.2 การวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับปัจจัยการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำ โดยกำหนดตัวแปรอิสระ (X) คือ ปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยทางสังคม เศรษฐกิจและอื่นๆที่มีผลต่อตัวแปรตาม (Y) หมายถึงการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำสำหรับการทดสอบสมมติฐานโดยการทดสอบความเป็นอิสระ (test of independence) หรือความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสองตัว โดยแต่ละตัวแปรจะแบ่งเป็นกลุ่มหรือประเภทได้หลายๆ กลุ่มตั้งแต่สองกลุ่มขึ้นไป ใช้วิธี Chi square โดยตั้งสมมติฐานในการทดสอบ ดังนี้

H_0 : ตัวแปรอิสระและตัวแปรตามที่ได้กำหนดขึ้นมีความเป็นอิสระต่อกัน
หรือ ไม่มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

H_1 : ตัวแปรอิสระและตัวแปรตามที่ได้กำหนดขึ้นมีความไม่เป็นอิสระต่อกัน
หรือ มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ในการศึกษาวิจัยนี้ การทดสอบความเป็นอิสระ (test of independence) หรือ ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสองตัว ใช้ประมวลผลด้วยโปรแกรมสถิติสำเร็จรูป ซึ่งกำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 ดังนั้น เกณฑ์การตัดสินใจจะพิจารณาจากค่า Significance ที่คำนวณได้ ถ้าผลการศึกษาพบว่า

ค่า Significance ที่คำนวณได้ $\leq$ ระดับนัยสำคัญ 0.05 แสดงว่าปฏิเสธ H_0 หรือตัวแปรทั้งสองมีความสัมพันธ์กัน

ค่า Significance ที่คำนวณได้ $>$ ระดับนัยสำคัญ 0.05 แสดงว่าไม่ปฏิเสธ H_0 หรือตัวแปรทั้งสองไม่มีความสัมพันธ์กัน หรือเป็นอิสระต่อกัน

ผลและวิจารณ์

การศึกษาการบริหารจัดการน้ำแบบชุมชนมีส่วนร่วมของฝ่ายบ้านค่าย ของโครงการชลประทานระยอง โดยใช้แบบสอบถามรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งเป็นสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำฝั่งขวามือบ้านค่ายสามัคคี และขึ้นทะเบียนไว้จำนวน 57 คน กลุ่มเกษตรกรซึ่งใช้น้ำในคลองส่งน้ำสายใหญ่ฝั่งขวามือบ้านค่ายสามัคคี แต่ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่ม อีกจำนวน 24 คน และจากเจ้าหน้าที่ชลประทานที่เกี่ยวข้องอีก 19 คน รวมจำนวนทั้งสิ้น 100 คน นำประมวลผลการศึกษาด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์โดยใช้ โปรแกรมทางสถิติสำเร็จรูปวิเคราะห์และสรุปผลนำเสนอรายงานโดยจัดแบ่งเป็น 2 ส่วนหลัก ดังนี้

ส่วนที่ 1 กลุ่มตัวอย่างประกอบไปด้วย สมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำฯ และ เกษตรกรซึ่งไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำ โดยการวิเคราะห์ข้อมูลในส่วนนี้จะประกอบไปด้วย

1. ข้อมูลส่วนบุคคลและข้อมูลทั่วไป เกี่ยวกับสภาพทางเศรษฐกิจ และสังคม ของกลุ่มผู้ใช้น้ำในเขตคลองส่งน้ำสายใหญ่ฝั่งขวามือบ้านค่ายสามัคคี โครงการชลประทานระยอง
2. ปัจจัยที่มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำของในเขตคลองส่งน้ำสายใหญ่ฝั่งขวามือบ้านค่ายสามัคคี โครงการชลประทานระยอง พร้อมจัดลำดับความสำคัญที่กลุ่มตัวอย่างเห็นว่ามีความสำคัญต่อการเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ
3. วิเคราะห์หาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่างๆ ทั้ง 14 ปัจจัย กับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการบริหารจัดการน้ำ ของกลุ่มผู้ใช้น้ำในเขตคลองส่งน้ำสายใหญ่ฝั่งขวามือบ้านค่ายสามัคคี โครงการชลประทานระยอง

ส่วนที่ 2 กลุ่มตัวอย่างประกอบไปด้วย เจ้าหน้าที่ชลประทานซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่โครงการ จำนวน 19 คน ซึ่งจะช่วยให้ทราบมุมมองในหน่วยงานภาครัฐได้ว่าการสร้างการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการบริหารจัดการน้ำนั้น ควรที่จะให้ความสำคัญกับปัจจัยใดเป็นลำดับแรก และรองลงมา โดยการวิเคราะห์ข้อมูลในส่วนนี้จะประกอบไปด้วย

1. ปัจจัยที่มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำของในเขตคลองส่งน้ำสายใหญ่ฝั่งขวามือบ้านค่ายสามัคคี โครงการชลประทานระยอง ของกลุ่มเจ้าหน้าที่ชลประทานพร้อม

จัดลำดับความสำคัญที่กลุ่มตัวอย่างเห็นว่ามีความสำคัญต่อการเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการของกลุ่มเกษตรกร

ผลการศึกษา

1. ข้อมูลส่วนบุคคล และข้อมูลทั่วไป เกี่ยวกับสภาพทางเศรษฐกิจ และสังคม ของผู้ใช้น้ำในเขตคลองส่งน้ำสายใหญ่ฝั่งขวาม้ายสามัคคี ฝ่ายบ้านค่าย โครงการชลประทานระยอง ใช้เทคนิคการสำรวจความคิดเห็น โดยใช้เครื่องมือเป็นแบบสอบถาม และการสัมภาษณ์รายบุคคล โดยในเบื้องต้น ได้กำหนดกลุ่มเป้าหมายในการตอบแบบสอบถามเป็นจำนวนประชากรทั้งหมดที่เป็นสมาชิกกลุ่มบริหารการใช้น้ำฝั่งขวาม้ายสามัคคี จำนวน 57 คน ซึ่งขึ้นทะเบียนสมาชิกไว้กับฝ่ายส่งน้ำและบำรุงรักษาที่ 2 โครงการชลประทานระยอง และเกษตรกรที่ไม่ได้เป็นสมาชิกแต่ได้มาเข้าร่วมประชุมประจำเดือนของกลุ่มบริหารการใช้น้ำฯ จำนวน 24 คน นำผลที่ได้จากการทำแบบสอบถามมาประมวลโดยใช้การวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมทางสถิติ ซึ่งผลจากการวิเคราะห์และประมวลผลได้ข้อมูล ดังนี้

1.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

1.1.1 จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม

ผู้ตอบแบบสอบถามที่ให้ความร่วมมือในการสำรวจการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำของฝ่ายบ้านค่าย โครงการชลประทานระยอง ในครั้งนี้ มีจำนวนทั้งสิ้น 81 คน โดยสามารถจำแนกรายละเอียดดังต่อไปนี้

ตารางที่ 3 จำนวนผู้ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม

ผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน	ร้อยละ
สมาชิกกลุ่ม ฯ	57	70.3
ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่ม	24	29.7
รวม	81	100

1.1.2 เพศของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผู้ตอบแบบสอบถามที่ให้ความร่วมมือในการสำรวจครั้งนี้สามารถจำแนกตามเพศ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ตารางที่ 4 จำนวนผู้ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามโดยจำแนกตามเพศ

เพศ	จำนวน	ร้อยละ
ชาย	41	50.6
หญิง	40	49.4
รวม	81	100.0

จากข้อมูลข้างต้น สรุปได้ว่าในจำนวนของผู้ตอบแบบสอบถามทั้งสิ้น 81 คนนั้น เป็นเพศชาย 41 คน คิดเป็นร้อยละ 50.6 และเพศหญิง 40 คน คิดเป็นร้อยละ 49.4

1.1.3 อายุของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผู้ตอบแบบสอบถามที่ให้ความร่วมมือในการสำรวจครั้งนี้สามารถจำแนกตามอายุ โดยมี รายละเอียดดังต่อไปนี้

ตารางที่ 5 จำนวนผู้ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามโดยจำแนกตามช่วงอายุ

ช่วงอายุ	จำนวน	ร้อยละ
น้อยกว่า 30 ปี	ไม่มี	0.0
30-40 ปี	9	12.0
40-50 ปี	15	20.0
50-60 ปี	19	26.0
60 ปีขึ้นไป	31	42.0
รวม	74	100.0

หมายเหตุ มีผู้ตอบแบบสอบถาม 7 คน ไม่ระบุอายุในแบบสอบถาม

จากข้อมูลข้างต้น สรุปได้ว่าในจำนวนของผู้ตอบสอบถามทั้งสิ้นจำนวน 81 คนนั้นมีผู้ที่ไม่ได้ให้ข้อมูลช่วงอายุเป็นจำนวน 7 คน ซึ่งในจำนวนทั้งหมดของผู้ที่ให้ข้อมูลพบว่าส่วนใหญ่มีช่วงอายุ 60 ปีขึ้นไป จำนวน 31 คน คิดเป็นร้อยละ 42 รองลงมาเป็นช่วงอายุ 50 - 60 ปี จำนวน 19 คน คิดเป็นร้อยละ 26 ช่วงอายุ 40 - 50 ปี จำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 20 และช่วงอายุ 30 - 40 ปี จำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 12 ซึ่งไม่มีผู้ตอบแบบสอบถามคนใดเลยที่ช่วงอายุน้อยกว่า 30 ปี

ทั้งนี้พบว่า อายุเฉลี่ยของผู้ตอบแบบสอบถามอยู่ที่ 55.90 ปี ซึ่งนับว่าค่อนข้างมาก โดยอายุต่ำสุดคือ 32 ปี และสูงสุดคือ 80 ปี

1.1.4 ระดับการศึกษาของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผู้ตอบแบบสอบถามที่ให้ความร่วมมือในการสำรวจครั้งนี้สามารถจำแนกตามระดับการศึกษา โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ตารางที่ 6 จำนวนผู้ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามโดยจำแนกตามระดับการศึกษา

ระดับการศึกษา	จำนวน	ร้อยละ
ประถมศึกษา	68	84
มัธยมต้น	4	4.9
มัธยมปลาย / ปวช.	7	8.6
อนุปริญญา / ปวส.	2	2.5
ปริญญาตรี	-	-
รวม	81	100.0

จากข้อมูลข้างต้น สรุปได้ว่าในจำนวนของผู้ตอบสอบถามทั้งสิ้นจำนวน 81 คน นั้นพบว่าส่วนใหญ่จะอ่านออกเขียนได้ โดยจบการศึกษาในระดับประถมศึกษาจำนวน 68 คน คิดเป็นร้อยละ 84 รองลงมาจบการศึกษาระดับมัธยมปลายหรือ ปวช. จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 8.6 ระดับมัธยมต้นจำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 4.9 และระดับการศึกษาสูงสุด คือระดับ อนุปริญญาหรือ ปวส. จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 2.5

1.1.5 อาชีพของผู้ตอบแบบสอบถาม

พิจารณาจากจำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม ทั้ง 81 คน สามารถจำแนกตามรายอาชีพ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ตารางที่ 7 จำนวนผู้ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามโดยจำแนกการทำเกษตรกรรม

ชนิดพืชที่ทำการเกษตร	จำนวน	ร้อยละ
ข้าว	73	91.3
เงาะ	3	3.7
ทุเรียน	1	1.25
มังคุด	2	2.5
ยางพารา	1	1.25
รวม	80	100.0

จากข้อมูลข้างต้น สรุปได้ว่าในจำนวนของผู้ตอบแบบสอบถามทั้งสิ้นจำนวน 81 คนนั้น พบว่า ส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรม จำนวน 80 คน คิดเป็นร้อยละ 98.7 และค้าขาย จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 1.3 โดยในจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม พบว่า ทำนาข้าว จำนวน 73 คนคิดเป็นร้อยละ 91.3 รองลงมาคือ ทำสวนเงาะ จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 3.7 รองลงมาคือทำสวนมังคุดและสวนยางพารา จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 2.5 ทั้งนี้ ไม่มีผู้ตอบแบบสอบถามคนใดประกอบอาชีพราชการ พนักงานบริษัท หรือธุรกิจส่วนตัว และในจำนวนผู้ที่ทำอาชีพเกษตรกรรม ไม่มีผู้ตอบแบบสอบถามคนใดที่ทำไร่นาสวนผสม หรือ เลี้ยงสัตว์

1.1.6 ระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐาน

ตารางที่ 8 จำนวนผู้ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามโดยจำแนกตามระยะเวลาในการอยู่อาศัย หรือตั้งถิ่นฐาน

ระยะเวลา	จำนวน	ร้อยละ
น้อยกว่า 10 ปี	4	4.9
10 – 20 ปี	12	14.8
21 – 30 ปี	16	19.8

ตารางที่ 8 (ต่อ)

ระยะเวลา	จำนวน	ร้อยละ
31 – 40 ปี	21	25.9
41 ปี ขึ้นไป	28	34.6
รวม	81	100.0

จากข้อมูลข้างต้น สรุปได้ว่าในจำนวนของผู้ตอบสอบถามทั้งสิ้นจำนวน 81 คนนั้น พบว่าระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐานของเกษตรกร ส่วนใหญ่เป็นคนที่เกิดและเติบโตในพื้นที่นี้ โดยมีระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐานอาศัย ตั้งแต่ 41 ปีขึ้นไป ปี จำนวน 28 คน คิดเป็นร้อยละ 34.6 รองลงมาตั้งถิ่นฐานอาศัยอยู่ระหว่าง 31 – 40 ปี จำนวน 21 คน คิดเป็นร้อยละ 25.9 ลำดับถัดมาอยู่ระหว่าง 21 – 30 ปี จำนวน 16 คน คิดเป็นร้อยละ 19.8 อยู่ระหว่าง 10 - 20 ปี จำนวน 12 คน คิดเป็นร้อยละ 14.8 และน้อยกว่า 10 ปี จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 6.45 โดยมีระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐานเฉลี่ย 32.86 ปี มากที่สุดคือ 80 ปี และ น้อยที่สุด 1 ปี

จากการสอบถามกลุ่มเป้าหมายบางท่าน โดยส่วนใหญ่ผู้ที่มีระยะเวลาอาศัยมากกว่า 50 ปี จะเป็นคนที่เกิดและเติบโตที่นี่ ส่วนคนที่มีระยะเวลาอาศัยน้อยกว่า 40 ปี จะเป็นคนที่ย้ายมาจากถิ่นอื่น ซึ่งเป็นตำบลใกล้เคียง ๆ กัน เช่น ตำบลตาขัน ตำบลบ้านค่าย หรือติดตามสามี ภรรยามาอยู่ในพื้นที่

1.1.7 การถือครองที่ดินของผู้ตอบแบบสอบถาม

จำนวนผู้ตอบแบบสอบถามที่ให้ความร่วมมือในการสำรวจการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำของฝายบ้านค่าย โครงการชลประทานระยอง ในครั้งนี้ สามารถจำแนกตามสภาพการถือครองที่ดิน โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ตารางที่ 9 จำนวนผู้ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม จำแนกตามสภาพการถือครองที่ดิน

การถือครองที่ดิน	จำนวน	ร้อยละ
มีที่ดินเป็นของตนเอง	49	60.5
ไม่มีที่ดินเป็นของตนเองแต่เช่าที่ดินผู้อื่น	30	37
ไม่มีที่ดินแต่รับจ้างทำงานในภาคเกษตร	2	2.5
รวม	81	100.0

จากข้อมูลข้างต้น สรุปได้ว่าในจำนวนของผู้ตอบสอบถามทั้งสิ้นจำนวน 81 คนนั้นพบว่า ส่วนใหญ่มีที่ดินเป็นของตนเองจำนวน 49 คน คิดเป็นร้อยละ 60.5 ไม่มีที่ดินเป็นของตนเองแต่เช่าผู้อื่นทำงานในภาคเกษตร จำนวน 30 คน คิดเป็นร้อยละ 37 และไม่มีที่ดินเป็นของตนเองแต่รับจ้างทำงานในภาคเกษตร

1.1.8 รายได้เฉลี่ยต่อเดือนของครอบครัวของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตารางที่ 10 จำนวนผู้ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามจำแนกตามรายได้ของครอบครัว

รายได้เฉลี่ยต่อเดือน	จำนวน	ร้อยละ
ต่ำกว่า 5,000 บาท	22	27.2
5,000 – 10,000 บาท	31	38.3
10,001 – 20,000 บาท	10	12.3
20,001 – 30,000 บาท	7	8.6
30,001 – 40,000 บาท	1	1.2
40,001 บาท ขึ้นไป	5	6.2
ไม่ได้ให้คำตอบ	5	6.2
รวม	81	100.0

จากข้อมูลข้างต้น สรุปได้ว่าในจำนวนของผู้ตอบสอบถามทั้งสิ้นจำนวน 81 คนนั้นพบว่า ส่วนใหญ่รายได้เฉลี่ยของครอบครัวต่อเดือน อยู่ที่ 5,000 – 10,000 บาท จำนวน 31 คน คิดเป็นร้อยละ 38.3 รองลงมามีครอบครัวรายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่ำกว่า 5,000 บาท จำนวน 22 ครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 27.2 และมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 10,001 – 20,000 บาท จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 12.3 ลำดับถัดมาเป็นครอบครัวที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 20,001 – 30,000 บาท จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 8.6 และลำดับสุดท้ายมีครอบครัวที่มีรายได้เฉลี่ย 30,001 – 40,000 บาท จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 1.2 ทั้งนี้ จากข้อมูลดังกล่าว พบว่าจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้ง 81 คน มีครอบครัวที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนเกิน 40,001 บาทขึ้นไป จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 6.2 อนึ่ง มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 5 คน ซึ่งไม่ได้ระบุรายได้ลงในแบบสอบถามดังกล่าว

1.2 ข้อมูลการใช้ประโยชน์จากคลองส่งน้ำสายใหญ่ฝั่งขวา ฝ่ายบ้านค่าย ตลอดจนการรับรู้ข่าวสารของเกษตรกร เกี่ยวกับการบริหารจัดการน้ำ

1.2.1 การใช้ประโยชน์จากคลองส่งน้ำสายใหญ่ฝั่งขวามาค่ายสามัคคี

ตารางที่ 11 จำนวนผู้ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามโดยจำแนกการใช้ประโยชน์จากคลองส่งน้ำสายใหญ่ฝั่งขวา บ้านค่ายสามัคคี

การใช้ประโยชน์	จำนวน	ร้อยละ
ทำเกษตรกรรม	80	98.7
อุปโภค บริโภค ชักล้าง	1	1.3
รวม	81	100.0

จากข้อมูลข้างต้น สรุปได้ว่าในจำนวนของผู้ตอบสอบถามทั้งสิ้นจำนวน 81 คนนั้นพบว่าจำนวน 80 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 98.7 ใช้ประโยชน์จากคลองส่งน้ำสายใหญ่ฝั่งขวาในการประกอบอาชีพทำการเกษตร และเลี้ยงสัตว์ และจำนวน 1 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 1.3 ที่ใช้น้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคหรือชักล้าง ซึ่งสอดคล้องกับการประกอบอาชีพของกลุ่มผู้ตอบแบบสอบถาม ที่ประกอบอาชีพค้าขายจำนวน 1 คน

1.2.2 การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการบริหารจัดการ ฯ

ตารางที่ 12 จำนวนผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามการรับรู้ข่าวสารต่างๆ เกี่ยวกับการใช้น้ำคลองส่งน้ำสายใหญ่ฝั่งขวามาค่ายสามัคคี

การรับรู้ข่าวสารของกลุ่ม	จำนวน	ร้อยละ
บ่อยครั้ง	59	72.8
บางครั้ง	14	17.3
ไม่ได้รับทราบข่าวสารเลย	8	9.9
รวม	81	100.0

จากจำนวนผู้ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม 81 คน โดยจำแนกตามการได้รับทราบข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับกลุ่มบริหารการใช้น้ำฝิ่งขวา บ้านค่ายสามัคคี พบว่ากลุ่มที่ได้รับข่าวสารบ่อยครั้ง มีอยู่เป็นส่วนใหญ่ จำนวน 59 คน คิดเป็นร้อยละ 72.8 ส่วนกลุ่มที่ได้รับข่าวสารบ้าง เป็นบางครั้งมีจำนวนรองลงมา 14 คน คิดเป็นร้อยละ 17.3 นอกจากนั้นจำนวน 8 คน จากผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด หรือคิดเป็นร้อยละ 9.9 ไม่เคยได้รับข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรม หรือการบริหารงานของกลุ่มบริหารการใช้น้ำฝิ่งขวา บ้านค่ายสามัคคีเลย

1.2.3 แหล่งที่มาของข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับกลุ่มบริหารการใช้น้ำ

ตารางที่ 13 จำนวนผู้ตอบแบบสอบถามที่รับรู้ข่าวสารโดยจำแนกจากแหล่งที่มา

แหล่งข้อมูลข่าวสาร	จำนวน	ร้อยละ
พูดคุย บอกต่อ	25	34.2
ประชุมประจำเดือน	35	48.0
หอกระจายข่าว วิทย์	8	10.9
ประกาศที่ติดไว้ที่ทำการกลุ่มฯ	4	5.5
อื่น ๆ	1	1.4
รวม	73	100.0

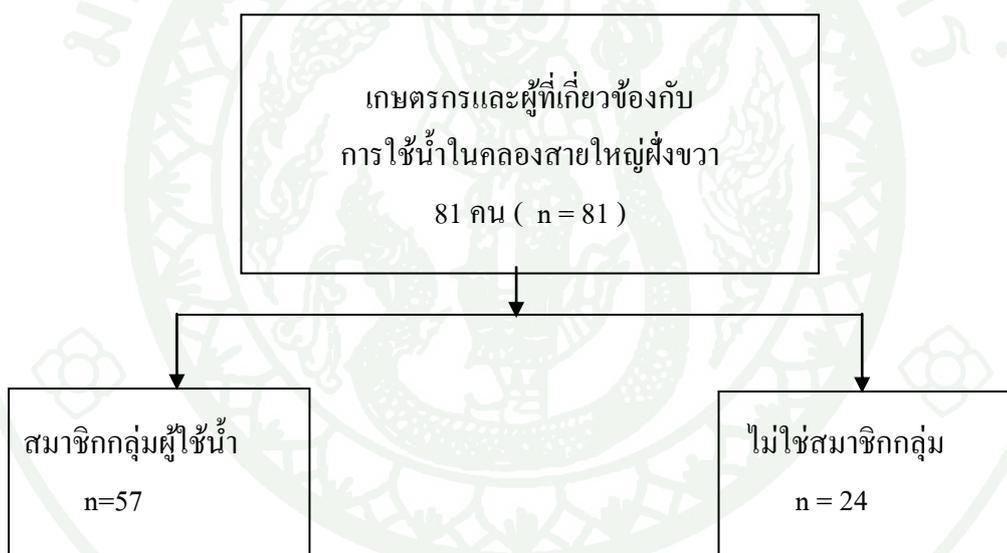
หมายเหตุ จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม 8 คน ไม่เคยได้รับข่าวสารเลย

จากข้อมูลข้างต้น จะเห็นได้ว่ามีผู้ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามโดยจำแนกตามแหล่งข้อมูลข่าวสารซึ่งได้รับทราบเกี่ยวกับกิจกรรม และการบริหารจัดการของกลุ่มบริหารการใช้น้ำฝิ่งขวบ้านค่ายสามัคคี พบว่าส่วนใหญ่ได้รับรู้ข่าวสารจากการประชุมประจำเดือน จำนวน 35 คน คิดเป็น ร้อยละ 48.0 รองลงมาได้รับข่าวสารจากการพูดคุย พบปะ หรือบอกต่อ จำนวน 25 คน คิดเป็นร้อยละ 34.2 ลำดับถัดมาได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารจากหอกระจายข่าว หรือสถานีวิทยุชุมชน จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 10.9 และรับทราบข้อมูลข่าวสารที่ติดประกาศไว้ ณ ที่ทำการกลุ่มบริหารการใช้น้ำ ๗ จำนวน 4 คน หรือ คิดเป็นร้อยละ 5.5 ซึ่งมีจำนวน 1 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 1.4 ที่ได้รับทราบข่าวสารจากแหล่งอื่นนอกเหนือจากนี้

2. ปัจจัยที่มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำของของกลุ่มผู้ใช้น้ำในเขตคลองส่งน้ำสายใหญ่ฝั่งขวาบ้านค่ายสามัคคี โครงการชลประทานระยอง

2.1 ความคิดเห็นในปัจจัยที่มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วม

การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมของกลุ่มบริหารการใช้น้ำฝั่งขวา บ้านค่ายสามัคคี ใช้ประเด็นคำถามในส่วนที่ 2 ซึ่งมีปัจจัยทั้งหมด 14 ข้อ ที่เป็นตัวแทนของมุมมองด้านต่างๆ ทั้งในด้านภาวะผู้นำ ด้านการจัดการองค์กร ด้านกฎระเบียบและการบังคับใช้ ด้านข้อมูลข่าวสาร และด้านการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยใช้วิธี Two Sample T Test ซึ่งกลุ่มตัวอย่างจะเป็นอิสระจากกัน กล่าวคือ มีกลุ่มที่ต้องการศึกษา (Subjects) 1 กลุ่มใหญ่ แล้วสุ่มแยกเป็น 2 กลุ่มย่อย (Subgroup) ดังนี้

ภาพที่ 7 แสดงการแบ่งกลุ่มตัวอย่างเพื่อวิเคราะห์หาระดับปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม

ตารางที่ 14 ปัจจัยที่มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วม ในความคิดเห็นของสมาชิกกลุ่มบริหารการ
ใช้น้ำชลประทานฝั่งขวา จำนวน 57 คน (n = 57)

ปัจจัย	ค่าเฉลี่ย $\bar{X}$	S.D.	ระดับการ มีส่วนร่วม	จัด ลำดับ
1. มีผู้นำกลุ่มที่มีความเข้มแข็ง เสียสละ อดทน	3.81	0.766	มาก	7
2. มีการจัดทำกฎระเบียบและวิธีปฏิบัติอย่าง ชัดเจน เป็นลายลักษณ์อักษร	3.35	1.077	ปานกลาง	13
3. มีคณะกรรมการกลุ่มที่ดำเนินงานอย่างเป็น ระบบ และเป็นไปด้วยความโปร่งใส ถูกต้อง	3.74	0.791	มาก	9
4. มีการเลือกตั้งคณะกรรมการกลุ่มฯ ตามวาระ	3.88	0.847	มาก	6
5. มีการบังคับใช้กฎระเบียบที่ชัดเจน เคร่งครัด บทลงโทษที่เหมาะสม	3.05	1.187	ปานกลาง	14
6. สมาชิกได้รับข้อมูลข่าวสารที่ชัดเจนถูกต้อง รวดเร็ว	3.79	0.7	มาก	8
7. สมาชิกได้เสนอข้อคิดเห็น หรือร่วมตัดสินใจ ในการดำเนินงานของกลุ่ม	3.68	0.736	มาก	11
8. กลุ่มมีกิจกรรมต่างๆ ที่ให้สมาชิกได้ร่วมกัน ปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง เช่น การพัฒนาคู คลอง	4.07	0.753	มาก	1
9. กลุ่มมีที่ทำการของกลุ่มอย่างชัดเจน เพื่อการ ติดต่อ สื่อสาร ให้ข้อมูล และประชุม	3.93	0.799	มาก	3
10. เจ้าหน้าที่ชลประทานเข้ามาเป็นที่ปรึกษาให้ คำแนะนำในการดำเนินงานของกลุ่ม	4.07	0.753	มาก	1
11. มีการถ่ายทอดความรู้ หรือฝึกอบรมในด้าน การชลประทานอย่างสม่ำเสมอ	3.89	0.88	มาก	5
12. สมาชิกของกลุ่มมีรายได้เพิ่มขึ้น	3.54	1.044	มาก	12
13. ระบบคู คลอง มีสภาพที่สมบูรณ์	3.93	0.799	มาก	3
14. มีการวางแผนการส่งน้ำอย่างเป็นระบบ	3.72	1.031	มาก	10
ผลรวม	3.75	0.868	มาก	

ตารางที่ 14 (ต่อ)

หมายเหตุ : เกณฑ์ระดับคะแนนของปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม กำหนดได้จาก

คะแนนเฉลี่ย 1.00	– 1.49	มีผลต่อการมีส่วนร่วมในระดับน้อยที่สุด
คะแนนเฉลี่ย 1.	50 – 2.49	มีผลต่อการมีส่วนร่วมในระดับน้อย
คะแนนเฉลี่ย 2.50	– 3.49	มีผลต่อการมีส่วนร่วมในระดับปานกลาง
คะแนนเฉลี่ย 3.	50 – 4.49	มีผลต่อการมีส่วนร่วมในระดับมาก
คะแนนเฉลี่ย 4.50	– 5.00	มีผลต่อการมีส่วนร่วมในระดับมากที่สุด

จากการสอบถามกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นสมาชิกกลุ่มบริหารการใช้น้ำชลประทานฯ จำนวน 57 คน พบว่าค่าเฉลี่ยของปัจจัยต่างๆ ที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม อยู่ที่ 3.75 ซึ่งมีผลต่อการมีส่วนร่วมในระดับมาก ซึ่งเมื่อประเมินแต่ละปัจจัยพบว่า การที่กลุ่มมีกิจกรรมต่างๆ ที่ให้สมาชิกได้ร่วมกันปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง เช่น การพัฒนาคู คลอง เป็นต้น และการที่เจ้าหน้าที่ชลประทานเข้ามาร่วมเป็นที่ปรึกษาให้คำแนะนำแก่กลุ่ม เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมมากที่สุดในระดับค่าเฉลี่ยที่ 4.07 ส่วนปัจจัยที่สมาชิกเห็นว่ามิมีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมสองลำดับสุดท้าย คือ มีการบังคับใช้กฎระเบียบที่เคร่งครัดและบทลงโทษที่เหมาะสม ซึ่งมีค่าเฉลี่ยที่ 3.05 รองลงมาคือมีการจัดทำกฎระเบียบที่ชัดเจนเป็นลายลักษณ์อักษร มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.35 ซึ่งมีผลต่อการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง

ตารางที่ 15 ปัจจัยที่มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วม ในความคิดเห็นของเกษตรกรผู้นำชลประทาน ในคลองส่งน้ำสายใหญ่ฝั่งขวา แต่ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่ม จำนวน 24 คน (n = 24)

ปัจจัย	ค่าเฉลี่ย $\bar{X}$	S.D.	ระดับการมีส่วนร่วม	จัดลำดับ
1. มีผู้นำกลุ่มที่มีความเข้มแข็งเสียสละ อดทน	3.54	1.215	มาก	6
2. มีการจัดทำกฎระเบียบ และวิธีปฏิบัติอย่างชัดเจน เป็นลายลักษณ์อักษร	3.21	0.932	ปานกลาง	13
3. มีคณะกรรมการกลุ่มที่ดำเนินงานอย่างเป็นระบบและเป็นไปด้วยความโปร่งใส ถูกต้อง	3.50	0.59	มาก	7

ตารางที่ 15 (ต่อ)

	ปัจจัย	ค่าเฉลี่ย $\bar{X}$	S.D.	ระดับการ มีส่วนร่วม	จัดลำดับ
4.	มีการเลือกตั้งคณะกรรมการกลุ่มฯ ตาม วาระที่กำหนด	3.33	0.868	ปานกลาง	11
5.	มีการบังคับใช้กฎระเบียบที่ชัดเจน เคร่งครัด บทลงโทษที่เหมาะสม	3.13	0.947	ปานกลาง	14
6.	สมาชิกได้รับข้อมูลข่าวสารที่ชัดเจน ถูกต้องและรวดเร็ว	3.50	0.885	มาก	7
7.	สมาชิกได้เสนอข้อคิดเห็น หรือร่วม ตัดสินใจในการดำเนินงานของกลุ่ม	3.50	0.59	มาก	7
8.	กลุ่มมีกิจกรรมต่างๆ ที่ให้สมาชิกได้ร่วมกัน ปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง เช่น การพัฒนา คลอง	3.75	0.676	มาก	4
9.	กลุ่มมีที่ทำกรของกลุ่มอย่างชัดเจน เพื่อ การติดต่อ สื่อสาร ให้ข้อมูล และประชุม	3.88	0.9	มาก	2
10.	เจ้าหน้าที่ชลประทานเข้ามาร่วมเป็นที่ ปรึกษาให้คำแนะนำในการดำเนินงานของ กลุ่ม	4.13	0.537	มาก	1
11.	มีการถ่ายทอดความรู้ หรือฝึกอบรมในด้าน การชลประทานอย่างสม่ำเสมอ	3.79	0.779	มาก	3
12.	สมาชิกของกลุ่มมีรายได้เพิ่มขึ้น	3.29	0.908	ปานกลาง	12
13.	ระบบคู คลอง มีสภาพที่สมบูรณ์	3.75	0.737	มาก	4
14.	มีการวางแผนการส่งน้ำอย่างเป็นระบบ เป็น ธรรม	3.46	1.062	ปานกลาง	10
	ผลรวม	3.55	0.83	มาก	

ตารางที่ 15 (ต่อ)

หมายเหตุ : เกณฑ์ระดับคะแนนของปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม กำหนดได้จาก

คะแนนเฉลี่ย 1.00	– 1.49	มีผลต่อการมีส่วนร่วมในระดับน้อยที่สุด
คะแนนเฉลี่ย 1.	50 – 2.49	มีผลต่อการมีส่วนร่วมในระดับน้อย
คะแนนเฉลี่ย 2.50	– 3.49	มีผลต่อการมีส่วนร่วมในระดับปานกลาง
คะแนนเฉลี่ย 3.	50 – 4.49	มีผลต่อการมีส่วนร่วมในระดับมาก
คะแนนเฉลี่ย 4.50	– 5.00	มีผลต่อการมีส่วนร่วมในระดับมากที่สุด

จากการสอบถามกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นกลุ่มเกษตรกรผู้ใช้น้ำชลประทานในคลองส่งน้ำสายใหญ่ฝั่งขวา แต่ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มบริหารฯ จำนวน 24 คน พบว่าค่าเฉลี่ยของปัจจัยต่างๆ ที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม อยู่ที่ 3.55 ซึ่งมีผลต่อการมีส่วนร่วมในระดับมาก โดยเมื่อประเมินแต่ละปัจจัยพบว่า การที่เจ้าหน้าที่ชลประทานเข้ามามีส่วนร่วมเป็นที่ปรึกษาให้คำแนะนำในการดำเนินงานแก่กลุ่มและเกษตรกร เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมมากที่สุดในระดับค่าเฉลี่ยที่ 4.13 ส่วนปัจจัยที่สมาชิกเห็นว่ามิมีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมในลำดับท้ายสุดคือ มีการบังคับใช้กฎระเบียบที่ชัดเจน เครื่องจักร บทลงโทษที่เหมาะสม มีผลต่อการมีส่วนร่วมในระดับค่าเฉลี่ยที่ 3.13 รองลงมาคือ มีการจัดทำกฎระเบียบ และวิธีปฏิบัติอย่างชัดเจน เป็นลายลักษณ์อักษร มีระดับค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.21 ซึ่งอยู่ในระดับปานกลาง

ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำของคลองส่งน้ำสายใหญ่ฝั่งขวา ฝ่ายบ้านค่าย โครงการชลประทานระยอง พบว่า ปัจจัยหลักที่มีผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำ ซึ่งกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่ม มีความคิดเห็นเป็นไปในแนวทางเดียวกันว่า การที่เจ้าหน้าที่ชลประทานเข้ามาเป็นที่ปรึกษาและดูแล ให้คำแนะนำในการดำเนินงานของกลุ่ม และเกษตรกรผู้ใช้น้ำ จะทำให้กลุ่มเกิดการมีส่วนร่วมดีที่สุดในระดับค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ ธนวัฒน์และเดช (2545) ที่ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการน้ำชลประทานภูเขา : กรณีศึกษาบ้านร่องถ่อน ตำบลชมพู อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก พบว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการน้ำแบบอย่างหนึ่งของการกระจายอำนาจในการบริหารองค์กร ซึ่งสมาชิกของกลุ่มสามารถแสดงการมีส่วนร่วมอย่างเป็นอิสระทั้งในด้านความคิด การกระทำ การรับประโยชน์ และการดูแลรักษา ประเด็นสำคัญ จะต้องได้รับคำแนะนำจากผู้ที่มีความรู้และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ส่วนการที่กลุ่มมีกฎระเบียบ ข้อบังคับ

และบทลงโทษที่เคร่งครัด จะส่งผลทำให้การเข้ามามีส่วนร่วมน้อย โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง เท่านั้น

ทั้งนี้ จากการตั้งคำถามในมุมมองภาพรวมของกลุ่มตัวอย่าง ทั้ง 81 คน ว่าปัจจัยทั้ง 14 ปัจจัยจะสามารถทำให้เกิดผลกระทบต่อการมีส่วนร่วมของการใช้น้ำในคลองส่งน้ำสายใหญ่ฝั่งขวา ฝ่ายบ้านค่าย อยู่ในระดับใด ซึ่งพบว่าปัจจัยทั้งหมดจะทำให้การมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.71

ตารางที่ 16 แสดงระดับความคิดเห็นต่อปัจจัยในภาพรวมทั้ง 14 ข้อ ที่มีผลกระทบต่อการเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำ

กลุ่มตัวอย่าง	ค่าเฉลี่ย	S.D.	ระดับการมีผลต่อการมีส่วนร่วม
สมาชิกกลุ่ม (n = 54)	3.81	0.906	มาก
ไม่เป็นสมาชิกกลุ่ม ฯ (n=24)	3.61	0.656	มาก
รวม	3.71	0.781	มาก

จากผลการจัดลำดับของปัจจัยการมีส่วนร่วม (ranking) นำมาทดสอบความสัมพันธ์ของลำดับ โดยใช้วิธีการทดสอบสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบสเปียร์แมน (Spearman rank correlation coefficient) เพื่อให้เห็นว่าการให้ลำดับความสำคัญของกลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่มซึ่งมีความเป็นอิสระต่อกัน ซึ่งประกอบไปด้วยกลุ่มที่เป็นสมาชิก ฯ จำนวน 57 คน และไม่ได้เป็นสมาชิก จำนวน 24 คน ให้ความสำคัญกับปัจจัยการมีส่วนร่วมต่าง ๆ เป็นไปในแนวทางเดียวกันหรือไม่ ซึ่งสามารถคำนวณได้จากสมการที่ (2)

$$r_s = 1 - \frac{6 \sum D^2}{N(N^2 - 1)}$$

โดยที่

r_s	= สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์สเปียร์แมน
D^2	= ผลรวมกำลังสองของผลต่าง
N	= จำนวนคู่ในการเรียงลำดับ

ซึ่งผลการทดสอบที่ได้ สามารถแปลผลได้ว่า

1. ถ้ามีค่าคิดลบหมายความว่า ตัวแปร 2 ตัวมีความสัมพันธ์ในทิศทางตรงกันข้าม
2. ถ้ามีค่าเป็นบวกหมายความว่า ตัวแปร 2 ตัวมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกัน
3. ถ้ามีค่าเป็น 0 หมายความว่าตัวแปร 2 ตัวไม่มีความสัมพันธ์กัน

ตารางที่ 17 ผลการทดสอบสมมติฐานของการให้ระดับความสำคัญโดยวิธีสเปียร์แมน
(Spearman rank correlation)

ปัจจัยที่	การให้ลำดับความสำคัญ		ผลต่าง (Di)	Di ²
	สมาชิกกลุ่ม ๑	ไม่เป็นสมาชิก		
1	7	6	-1	1
2	13	13	0	0
3	9	7	-2	4
4	6	11	5	25
5	14	14	0	0
6	8	7	-1	1
7	11	7	-4	16
8	1	4	3	9
9	3	2	-1	1
10	1	1	0	0
11	5	3	-2	4

ตารางที่ 17 (ต่อ)

12	12	12	0	0
13	3	4	1	1
14	10	10	0	0
N = 14			ผลรวม	62

ดังนั้น

$$r_s = \frac{1 - (6 \times 62)}{14 - (14^2 - 1)}$$

$$= +0.863$$

ผลการทดสอบ แสดงว่า การให้ลำดับความสำคัญของกลุ่มตัวอย่างที่มีความเป็นอิสระต่อกันทั้ง 2 กลุ่ม เป็นไปในแนวทางเดียวกัน (เชิงบวก)

อนึ่ง จากการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 81 ตัวอย่าง ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มย่อย พบว่าระดับความคิดเห็นในแต่ละปัจจัยมีระดับคะแนนเฉลี่ยที่ใกล้เคียงกัน แต่ยังไม่สามารถสรุปได้ว่าจะเป็นไปในแนวทางเดียวกัน ในการนี้ จึงได้นำปัจจัยทั้ง 14 ปัจจัย พร้อมทั้งระดับคะแนนเฉลี่ย ทดสอบสมมติฐาน ด้วยวิธี Two Sample t-test อีกครั้งว่าระดับความคิดเห็นที่เหมือนกันมีความแตกต่างทางสถิติอย่างมีนัยสำคัญหรือไม่ โดยกำหนดสมมติฐานเบื้องต้นไว้ดังนี้

H₀: ระดับความคิดเห็นต่อปัจจัยการมีส่วนร่วม และการเป็นสมาชิกกับไม่เป็นสมาชิก กลุ่มมีความเป็นอิสระต่อกัน หรือ ไม่มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

H₁: ระดับความคิดเห็นต่อปัจจัยการมีส่วนร่วม และการเป็นสมาชิกกับไม่เป็นสมาชิก กลุ่มมีความไม่เป็นอิสระต่อกัน หรือ มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

โดยที่

ค่า Significance ที่คำนวณได้ $\leq$ ระดับนัยสำคัญ 0.05 แสดงว่าปฏิเสธ H_0 หรือตัวแปรทั้งสองมีความสัมพันธ์กัน

ค่า Significance ที่คำนวณได้ $>$ ระดับนัยสำคัญ 0.05 แสดงว่าไม่ปฏิเสธ H_0 หรือตัวแปรทั้งสองไม่มีความสัมพันธ์กัน หรือเป็นอิสระต่อกัน

ตารางที่ 18 ผลการทดสอบสมมติฐานของระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างการเป็นสมาชิกและไม่เป็นสมาชิกกลุ่ม

ที่	ปัจจัย	สมาชิกกลุ่ม (n = 57)		ไม่เป็นสมาชิก (n = 24)		ผล ทดสอบ Sig.
		เฉลี่ย	ระดับ	เฉลี่ย	ระดับ	
1	มีผู้นำกลุ่มที่มีความเข้มแข็ง เสียสละ อดทน	3.81	มาก	3.54	มาก	0.239
2	มีการจัดทำกฎระเบียบ และวิธีปฏิบัติ อย่างชัดเจนเป็นลายลักษณ์อักษร	3.35	กลาง	3.21	กลาง	0.551
3	มีคณะกรรมการกลุ่มที่ดำเนินงานอย่าง เป็นระบบ และเป็นไปด้วยความ โปร่งใส ถูกต้อง	3.74	มาก	3.5	มาก	0.143
4	มีการเลือกตั้งคณะกรรมการกลุ่มฯ ตาม วาระที่กำหนด	3.88	กลาง	3.33	มาก	0.011
5	มีการบังคับใช้กฎระเบียบที่ชัดเจน เคร่งครัด บทลงโทษที่เหมาะสม	3.05	กลาง	3.13	กลาง	0.773
6	สมาชิกได้รับข้อมูลข่าวสารที่ชัดเจน ถูกต้องและรวดเร็ว	3.79	มาก	3.5	มาก	0.121
7	สมาชิกได้เสนอข้อคิดเห็น หรือร่วม ตัดสินใจในการดำเนินงานของกลุ่ม	3.68	มาก	3.5	มาก	0.24

ตารางที่ 18 (ต่อ)

ที่	ปัจจัย	สมาชิกกลุ่ม (n = 57)		ไม่เป็นสมาชิก (n = 24)		ผล ทดสอบ Sig.
		เฉลี่ย	ระดับ	เฉลี่ย	ระดับ	
8	กลุ่มมีกิจกรรมต่างๆ ที่ให้สมาชิกได้ ร่วมกันปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง เช่น การ พัฒนาคู คลอง	4.07	มาก	3.75	มาก	0.066
9	กลุ่มมีที่ทำกรของกลุ่มอย่างชัดเจน เพื่อ การติดต่อ สื่อสาร ให้ข้อมูล และประชุม	3.93	มาก	3.88	มาก	0.787
10	เจ้าหน้าที่ชลประทานเข้ามาร่วมเป็นที่ ปรึกษาให้คำแนะนำในการดำเนินงาน ของกลุ่ม	4.07	มาก	4.13	มาก	0.713
11	มีการถ่ายทอดความรู้ หรือฝึกอบรมใน ด้านการชลประทานอย่างสม่ำเสมอ	3.89	มาก	3.79	มาก	0.604
12	สมาชิกของกลุ่มมีรายได้เพิ่มขึ้น	3.54	ปาน กลาง	3.29	มาก	0.323
13	ระบบคู คลอง มีสภาพที่สมบูรณ์ พร้อม ใช้งานอยู่เสมอ	3.93	มาก	3.75	มาก	0.333
14	มีการวางแผนการส่งน้ำอย่างเป็นระบบ และเป็นธรรม	3.72	ปาน กลาง	3.46	มาก	0.306
ผลรวม		3.75	มาก	3.55	มาก	

ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า ค่าระดับคะแนนเฉลี่ยความคิดเห็น ที่กลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็น
อิสระต่อกันทั้งสองกลุ่ม ส่วนใหญ่เป็นไปในแนวทางเดียวกัน แต่มีปัจจัยในเรื่องของการเลือกตั้ง
คณะกรรมการกลุ่มบริหารการใช้น้ำ ภายในระยะเวลาที่กำหนด ที่กลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีความ
เห็นต่างกัน ทั้งนี้ อาจมองได้ว่ากลุ่มที่ไม่ได้เข้ามาเป็นสมาชิกอาจจะยังมองไม่เห็นว่าการมีคณะ
กรรมการมีประโยชน์หรือมีความสำคัญต่อการบริหารจัดการน้ำในคลองส่งน้ำ ซึ่งก็เป็นอีกหนึ่ง
เหตุผลที่กลุ่มตัวอย่างมีการใช้น้ำในคลองส่งน้ำสายใหญ่ฝั่งขวา แต่ไม่ได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกของ
กลุ่มบริหารการใช้น้ำ ฯ

3. ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางเศรษฐกิจ และสังคมกับการเข้ามามีส่วนร่วมของสมาชิก และกลุ่มเกษตรกรที่ใช้น้ำ ในคลองส่งน้ำสายใหญ่ฝั่งขวา

จากผลการทดสอบปัจจัยที่ทำให้เกษตรกรเข้ามามีส่วนร่วมกับการใช้น้ำในคลองส่งน้ำสายใหญ่ พบว่า กลุ่มตัวอย่างทั้ง 81 คน (เป็นสมาชิก 57 คน และไม่เป็นสมาชิก 24 คน) โดยทดสอบหาค่าความสัมพันธ์กับระดับความคิดเห็นหรือปัจจัยในการเข้ามามีส่วนร่วมทั้ง 14 ข้อซึ่งกลุ่มตัวอย่างสรุปภาพรวมออกมาจะทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.71 (ดังสรุปในตารางที่ 15) แต่เนื่องจากระดับความคิดเห็นมีทั้งหมด 5 ระดับ ดังนั้น จึงต้องแบ่งกลุ่มตัวแปรตามคือ ระดับการมีส่วนร่วมเพื่อทดสอบสมมติฐานเหลือเพียง 2 ระดับ คือ ระดับความคิดเห็นการมีส่วนร่วมมาก และการมีส่วนร่วมน้อย โดยพิจารณาจากความคิดเห็นการมีส่วนร่วมของกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามและให้ค่าเฉลี่ยปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด ถือเป็นระดับการมีส่วนร่วมน้อย และความคิดเห็นในระดับมาก และมากที่สุด ให้เป็นระดับการมีส่วนร่วมมาก ซึ่งสามารถแบ่งได้ดังตารางที่ 18

ตารางที่ 19 การแบ่งกลุ่มระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำจําแนกตามค่าคะแนนเฉลี่ยของเกษตรกรผู้ใช้น้ำจากคลองส่งน้ำสายใหญ่ฝั่งขวา

ระดับความคิดเห็น	จำนวน	ร้อยละ
มีส่วนร่วมมาก	34	42.0
มีส่วนร่วมน้อย	47	58.0
รวม	81	100

ผลการทดสอบสมมติฐาน มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

สมมติฐานที่ 1 อายุ มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำของชุมชน ฝ่ายบ้านค่ายโครงการชลประทานระยอง

การทดสอบสมมติฐานได้แบ่งอายุ ออกเป็น 2 ช่วงกลุ่มอายุ โดยใช้ระดับอายุมากที่สุด (80 ปี) และอายุน้อยที่สุด (32 ปี) พบว่าอายุเฉลี่ยอยู่ที่ 55.90 ปี ดังนั้น จึงได้แบ่งช่วงกลุ่มอายุ

ออกเป็น 2 ช่วงด้วยกันคือ อายุต่ำกว่า 50 ปี มีจำนวน 23 คน และอายุ 51 ปีขึ้นไปมีจำนวน 51 คน โดยที่มีกลุ่มตัวอย่างจำนวน 7 คน ที่ไม่ได้กรอกข้อมูลด้านอายุ

ตารางที่ 20 ความสัมพันธ์ระหว่างอายุ กับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำ

อายุ	จำนวนคนแบ่งตามระดับการมีส่วนร่วม		
	มีส่วนร่วมน้อย	มีส่วนร่วมมาก	รวม
น้อยกว่า 50 ปี	14	10	24
51 ปี ขึ้นไป	21	29	50
รวม	35	39	74

ค่า $df = 1$ Sig.=0.001

ผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่าเมื่อทดสอบหาความสัมพันธ์ระหว่างอายุ กับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำพบว่า มีระดับนัยสำคัญทางสถิติ(significance) 0.001 ซึ่งน้อยกว่าค่าระดับนัยสำคัญที่ 0.05 จึงสามารถสรุปได้ว่า อายุ มีความสัมพันธ์กับปัจจัยการเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำของคลองส่งน้ำสายใหญ่ฝั่งขวา บ้านค่ายสามัคคี โดยกลุ่มที่มีอายุมาก จะเข้ามามีส่วนร่วมมากกว่า ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของวริศา (2546) ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของกลุ่มผู้ใช้น้ำในเขตโครงการชลประทานจันทบุรี ศึกษากรณีกลุ่มผู้ใช้น้ำคลองวังโตนด พบว่า กลุ่มที่มีอายุเกิน 60 ปีขึ้นไปจะเข้ามามีส่วนร่วมมากกว่าเนื่องจากยังคงยึดอาชีพในภาคเกษตร และมีความผูกพันกับอาชีพของตนเองมากกว่า

สมมติฐานที่ 2 ระดับการศึกษา มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำของชุมชน ฝ่ายบ้านค่ายโครงการชลประทานระยอง

การทดสอบสมมติฐานได้แบ่งระดับการศึกษาของเกษตรกรออกเป็น 2 กลุ่ม โดยอาศัยการแบ่งหมวดหมู่ของระดับการศึกษาเป็นเกณฑ์ในการแบ่งกลุ่ม คือ กลุ่มของเกษตรกรที่มีระดับการศึกษาน้อย (จบการศึกษาระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่า)มีจำนวน 68 คนและกลุ่มที่มีระดับการศึกษาสูง(จบการศึกษาดั้งแต่ระดับมัธยมศึกษาและสูงกว่า)มีจำนวน 13 คน

ตารางที่ 21 ความสัมพันธ์ระหว่างระดับการศึกษากับการมีส่วนร่วมของเกษตรกร

การศึกษา	จำนวนคนแบ่งตามระดับการมีส่วนร่วม		
	มีส่วนร่วมน้อย	มีส่วนร่วมมาก	รวม
ระดับศึกษาน้อย	28	40	68
ระดับการศึกษาสูง	6	7	13
รวม	34	47	81

ค่า $df = 1$ Sig.=0.149

ผลการทดสอบสมมติฐานได้ค่า $df = 1$ Sig.= 0.149 สรุปได้ว่า ระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำแตกต่างกันมากหรือน้อย ไม่ขึ้นอยู่กับระดับการศึกษาของเกษตรกร ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ศุภชัย (2532) ได้ศึกษาถึงการจัดการชลประทานแบบพื้นเมืองของล้านนาไท(เหมืองฝาย และพั้ง): ปัจจัยที่มีผลต่อความร่วมมือของสมาชิกกลุ่มชลประทานราษฎร์ ในการจัดการการใช้น้ำในพื้นที่อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน พบว่า ระดับของการศึกษาไม่มีผลต่อความร่วมมือของสมาชิกกลุ่ม

สมมติฐานที่ 3 เพศ มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำของชุมชน ฝ่ายบ้านค่ายโครงการชลประทานระยอง

ตารางที่ 22 ความสัมพันธ์ระหว่างเพศกับการมีส่วนร่วมของเกษตรกร

เพศ	จำนวนคนแบ่งตามระดับการมีส่วนร่วม		
	มีส่วนร่วมน้อย	มีส่วนร่วมมาก	รวม
ชาย	20	21	41
หญิง	14	26	40
รวม	34	47	81

ค่า $df = 1$ Sig.= 0.149

ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า ค่าระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ได้มีค่ามากกว่า 0.05 แสดงว่าเพศ ไม่มีส่วนสำคัญต่อการเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำชลประทานของคลองส่งน้ำสายใหญ่ฝั่งขวา ฝ่ายบ้านค่าย โครงการชลประทานระยอง ซึ่งหากมองถึงเหตุผลเพื่อสนับสนุนกรณีดังกล่าวพบว่า การเข้ามาเป็นสมาชิกกลุ่มบริหารการใช้น้ำฝั่งขวา บ้านค่ายสามัคคี ในจำนวน 57 คน มีเพศชาย 31 คน และเพศหญิง 26 คน ซึ่งไม่แตกต่างกันมาก

สมมติฐานที่ 4 ลักษณะการถือครองที่ดิน มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำของชุมชน ฝ่ายบ้านค่ายโครงการชลประทานระยอง

จากแบบสอบถาม 81 ชุด พบว่าเกษตรกรมีลักษณะการถือครองที่ดิน 3 ลักษณะด้วยกันคือ มีที่ดินเป็นของตนเอง ไม่มีที่ดินเป็นของตนเองแต่เช่าที่ดินทำกิน และ ไม่มีที่ดินเป็นของตนเองแต่รับจ้างเจ้าของที่ดินประกอบอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งในการทดสอบสมมติฐานครั้งนี้ จะแบ่งลักษณะการถือครองที่ดินออกเป็น 2 รูปแบบ คือมีที่ดินเป็นของตนเอง และไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง ซึ่งหมายรวมถึงรับจ้างเจ้าของที่ดินประกอบอาชีพเกษตรกรรมด้วย

ตารางที่ 23 ความสัมพันธ์ระหว่างการถือครองที่ดินกับการมีส่วนร่วมของเกษตรกร

การถือครองที่ดิน	จำนวนคนแบ่งตามระดับการมีส่วนร่วม		
	มีส่วนร่วมน้อย	มีส่วนร่วมมาก	รวม
มีที่ดินเป็นของตนเอง	19	30	49
ไม่มีที่ดิน	15	17	32
รวม	34	47	81

ค่า $df = 1$ Sig. = 0.044

จากผลการทดสอบสมมติฐาน สามารถสรุปได้ว่าจึงสรุปได้ว่า ระดับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำของคลองส่งน้ำสายใหญ่ฝั่งขวา ฝ่ายบ้านค่าย แตกต่างกันมากหรือน้อย ขึ้นอยู่กับลักษณะการถือครองที่ดินของเกษตรกร ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของปรมินทร์ (2550) ได้ศึกษาถึงการจัดการชลประทาน โดยให้เกษตรกรมี ส่วนร่วม (PIM) ของโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาแม่

แดงในเขตโชนส่งน้ำที่ 3-4 อำเภอแมริมจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ลักษณะพื้นที่ที่ถือครองมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับการปรึกษาหารือ การวางแผนและตัดสินใจ

สมมติฐานที่ 5 รายได้มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำของชุมชน ฝ่ายบ้านค่ายโครงการชลประทานระยอง

ในการทดสอบสมมติฐานเกี่ยวกับรายได้รวมพบว่า เกษตรกรในพื้นที่ส่วนใหญ่มีรายได้เฉลี่ยรายเดือนค่อนข้างน้อย ดังนั้น จึงได้นำมาจัดช่วงรายได้ใหม่เป็นกลุ่มที่มีรายได้ต่ำกว่า 20,000 บาท ถือว่ามีรายได้น้อย และรายได้ 20,001 บาทขึ้นไป ถือว่ามีรายได้สูง

ตารางที่ 24 ความสัมพันธ์ระหว่างรายได้กับการมีส่วนร่วมของเกษตรกร

รายได้เฉลี่ย	จำนวนคนแบ่งตามระดับการมีส่วนร่วม		
	มีส่วนร่วมน้อย	มีส่วนร่วมมาก	รวม
รายได้น้อย	24	39	63
รายได้สูง	6	7	13
รวม	30	46	76

ค่า $df = 1$ Sig. = 0.149

ผลการทดสอบสมมติฐาน สามารถสรุปได้ว่าจึงสรุปได้ว่า ระดับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำของคลองส่งน้ำสายใหญ่ฝั่งขวา ฝ่ายบ้านค่าย แตกต่างกันมากหรือน้อย ไม่ขึ้นอยู่กับรายได้ หรือ รายได้ไม่มีผลต่อปัจจัยการเข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ศุภชัย (2532) ซึ่งได้ศึกษาถึงการจัดการชลประทาน แบบพื้นเมืองของล้านนาไท (เหมือง ฝ่าย และพนัง): ปัจจัยที่มีผลต่อความร่วมมือของสมาชิกกลุ่ม ชลประทานราษฎร์ ในการจัดการการใช้น้ำในพื้นที่อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน พบว่า ระดับของรายได้ ไม่มีผลต่อความร่วมมือของสมาชิกในการจัดการการใช้น้ำ

สมมติฐานที่ 6 ระยะเวลาในการอยู่อาศัย หรือระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐาน มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำของชุมชน ฝ่ายบ้านค่าย โครงการชลประทาน ระยอง

เกษตรกรในพื้นที่ศึกษา ส่วนใหญ่จะเกิดและเติบโตในพื้นที่ แต่มีบางส่วนที่ย้ายเข้ามาอยู่ในพื้นที่ด้วยเหตุผลหลาย ๆ ประการ อาทิ เช่น ติดตามสามี หรือ ภรรยา เข้ามาเช่าพื้นที่หรือซื้อที่ทำกิน ทั้งนี้เมื่อพิจารณาถึงอายุเฉลี่ยของผู้ตอบแบบสอบถามที่ 55.90 ปี และเหตุผลประกอบข้างต้น การทดสอบสมมติฐานนี้จึงกำหนดช่วงการทดสอบออกเป็น 2 ระดับ โดยพิจารณาว่าผู้ที่มีระยะเวลาในการอยู่อาศัยเกิน 41 ปี ขึ้นไป เป็นตัวแทนของกลุ่มที่เกิด และเติบโตที่นี่ มีความผูกพันกับพื้นที่มากกว่า ส่วนผู้ที่อายุตั้งแต่ 40 ปีลงมาถือว่ามีความผูกพันกับพื้นที่น้อย และอาจจะมีโอกาสย้ายถิ่นไปประกอบอาชีพยังสถานที่ใหม่ได้

ตารางที่ 25 ความสัมพันธ์ระหว่างระยะเวลาการอยู่อาศัยกับการมีส่วนร่วมของเกษตรกร

ระยะเวลาการอยู่อาศัย	จำนวนคนแบ่งตามระดับการมีส่วนร่วม		
	มีส่วนร่วมน้อย	มีส่วนร่วมมาก	รวม
น้อยกว่าหรือเท่ากับ 40 ปี	24	29	53
41 ปี ขึ้นไป	10	18	28
รวม	34	47	81

ค่า $df = 1$ Sig. = 0.096

ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า มีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.096 ซึ่งมากกว่า 0.05 แสดงว่าปัจจัยด้านระยะเวลาการอยู่อาศัย หรือการตั้งถิ่นฐานของเกษตรกรในพื้นที่ศึกษา ไม่มีผลกระทบต่อ การเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำในคลองส่งน้ำสายใหญ่ฝั่งขวา

สมมติฐานที่ 7 ชนิดของพืชที่ปลูก หรือประเภทของการทำการเกษตร มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำของชุมชน ฝ่ายบ้านค่าย

จากแบบสอบถามจำนวน 81 ชุด พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีการประกอบอาชีพเกษตรกรรม 80 คน และค้าขาย 1 คน ซึ่งในที่นี้จะมาพิจารณาว่าในจำนวนเกษตรกร 80 คน ซึ่งมีทั้งทำนา และทำสวน จะมีผลต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการคลองส่งน้ำอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติหรือไม่

ในการแบ่งช่วงชั้นเพื่อทำการทดสอบสมมติฐาน จะแบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ คือ เกษตรกรที่ทำนาข้าว และเกษตรกรที่ทำสวน (เงาะ ทุเรียน มังคุด ขางพารา) เนื่องจากในการทำการเกษตรทั้ง 2 ประเภทย่อมจะมีการใช้น้ำที่แตกต่างกันทั้งระยะเวลา และปริมาณน้ำ

ตารางที่ 26 ความสัมพันธ์ระหว่างประเภทการทำกรเกษตรกับการมีส่วนร่วมของเกษตรกร

ประเภทการทำกรเกษตร	จำนวนคนแบ่งตามระดับการมีส่วนร่วม		
	มีส่วนร่วมน้อย	มีส่วนร่วมมาก	รวม
ทำนาข้าว	31	41	72
ทำสวน (เงาะ ทุเรียน มังคุด ขางพารา)	2	6	8
รวม	33	47	80

ค่า $df = 1$ Sig. = 0.311

ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า มีระดับนัยสำคัญที่ 0.311 ซึ่งมากกว่าระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 แสดงว่าชนิดพืชที่ปลูกหรือประเภทของการทำกรเกษตรไม่มีผลต่อบัณฑิตการเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำในคลองส่งน้ำ ทั้งนี้ อาจสืบเนื่องจากเหตุผลหลาย ๆ ประการ อาทิเช่น พื้นที่ปลูกข้าวของเกษตรกรส่วนใหญ่อยู่ใกล้กับคลองส่งน้ำสายใหญ่ฝั่งขวา ส่วนพื้นที่ทำสวนหรือไม่ผลประเภทอื่น จะปลูกในบริเวณที่อยู่อาศัย บัณฑิตด้านน้ำสำหรับการทำสวนผลไม้ อาจเน้นหนักไปที่น้ำฝน ส่วนขางพาราเป็นพืชที่ต้องการน้ำน้อย

สมมติฐานที่ 8 การได้รับทราบข้อมูลข่าวสาร มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำของชุมชน ฝ่ายบ้านค่ายโครงการชลประทานระยอง

สำหรับการทดสอบสมมติฐานในด้านการรับทราบข้อมูลข่าวสารของสมาชิก หรือกลุ่มของเกษตรกรที่ใช้น้ำจากคลองส่งน้ำสายใหญ่ฝั่งขวานี้ จะแบ่งลักษณะการเข้าถึงข้อมูลออกเป็น 2 ส่วน

ด้วยกัน คือ กลุ่มที่ได้รับทราบข้อมูลข่าวสาร เกี่ยวกับการบริหารจัดการน้ำของเจ้าหน้าที่ กิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มทุกครั้ง หรือบ่อยครั้ง และกลุ่มที่ไม่เคยได้รับทราบข่าวสารเลย หรือรับทราบบ้างเป็นบางครั้ง ซึ่งความถี่ของทั้งสองกลุ่มเมื่อมาเปรียบเทียบกับเป็นไปตามตารางที่ 26

ตารางที่ 27 ความสัมพันธ์ระหว่างการรับทราบข้อมูลข่าวสารกับการมีส่วนร่วมของเกษตรกร

การรับทราบข้อมูล ข่าวสาร	จำนวนคนแบ่งตามระดับการมีส่วนร่วม		
	มีส่วนร่วมน้อย	มีส่วนร่วมมาก	รวม
บ่อยครั้ง	26	33	59
บางครั้งหรือไม่ทราบเลย	8	14	22
รวม	34	47	81

ค่า $df = 1$ Sig. = 0.000

ผลการทดสอบสมมุติฐานพบว่า ระดับนัยสำคัญ เท่ากับ 0.000 แสดงว่า การได้รับทราบข่าวสาร หรือ ไม่ได้รับทราบข่าวสารมีผลต่อปัจจัยการเข้ามามีส่วนร่วมของกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ วริศา (2546) ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของกลุ่มผู้ใช้น้ำในเขตโครงการชลประทานจันทบุรี ศึกษากรณีกลุ่มผู้ใช้น้ำคลองวังโตนด พบว่ากลุ่มที่สนใจและได้รับข่าวสารต่าง ๆ อยู่เสมอจะเข้ามามีส่วนร่วมมากกว่ากลุ่มที่ไม่ได้รับและสนใจข่าวสาร และสอดคล้องกับ สุขชัย (2543) ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในโครงการพัฒนาของรัฐ ศึกษาเฉพาะกรณีกลุ่มผู้ใช้น้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่าเกษตรกรกลุ่มผู้ใช้น้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง ส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในขั้นตอนต่าง ๆ ในโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังในระดับต่ำ สาเหตุส่วนหนึ่งมาจากการไม่ได้รับข้อมูลข่าวสารของโครงการอย่างเพียงพอ เนื่องจากต้องใช้ระยะเวลาในการประกอบอาชีพ จึงไม่มีเวลาติดตามข้อมูลข่าวสาร

ตารางที่ 28 สรุปผลการทดสอบสมมติฐานความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทาง เศรษฐกิจ สังคม และ
อื่นๆ กับปัจจัยการมีส่วนร่วมของเกษตรกร

ปัจจัย	ผลการทดสอบสมมติฐาน	
	degree of freedom	ระดับนัยสำคัญ
อายุ	1	0.001*
เพศ	1	0.149
ระดับการศึกษา	1	0.149
การถือครองที่ดิน	1	0.044*
รายได้	1	0.149
ระยะเวลาอยู่อาศัย	1	0.096
ประเภทการทำการเกษตร	1	0.311
การได้รับทราบข้อมูลข่าวสาร	1	0.000*

หมายเหตุ * ขอมรับสมมติฐานที่ระดับนัยสำคัญ 0.05

ปัจจัยที่มีผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำในคลองส่งน้ำสายใหญ่ฝั่งขวา
ของฝายบ้านค่าย โครงการชลประทานระยอง ได้แก่ อายุ การถือครองที่ดิน และการได้รับทราบ
ข้อมูลข่าวสาร ส่วนปัจจัยที่ไม่มีผล ได้แก่ เพศ ระดับการศึกษา รายได้ ระยะเวลาการอยู่อาศัย และ
ประเภทของการทำการเกษตร หรือชนิดพืชที่ปลูก

ผลการศึกษาวิเคราะห์ (ส่วนที่ 2)

ในการวิเคราะห์ส่วนที่ 2 นี้ กลุ่มตัวอย่างประกอบไปด้วย เจ้าหน้าที่ชลประทานซึ่งมีความ
เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่โครงการ จำนวน 19 คน ซึ่งจะทำให้ทราบมุมมองใน

หน่วยงานภาครัฐได้ว่าการสร้างการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการบริหารจัดการน้ำนั้น ควรที่จะให้ความสำคัญกับปัจจัยใดเป็นลำดับแรก และรองลงมา

ตารางที่ 29 ปัจจัยที่มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วม ในความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการน้ำในคลองส่งน้ำสายใหญ่ฝั่งขวา จำนวน 19 คน (n = 19)

ปัจจัย	ค่าเฉลี่ย $\bar{X}$	S.D.	ระดับการมีส่วนร่วม	จัดลำดับ
1. มีผู้นำกลุ่มที่มีความเข้มแข็ง เสียสละ อดทน	4.05	0.524	มาก	3
2. มีการจัดทำกฎระเบียบ และวิธีปฏิบัติ อย่างชัดเจน เป็นลายลักษณ์อักษร	3.95	0.848	มาก	4
3. มีคณะกรรมการกลุ่มที่ดำเนินงานอย่าง เป็นระบบ และเป็นไปด้วยความ โปร่งใส ถูกต้อง	3.74	0.478	มาก	7
4. มีการเลือกตั้งคณะกรรมการกลุ่มฯ ตาม วาระที่กำหนด	3.37	0.733	ปานกลาง	13
5. มีการบังคับใช้กฎระเบียบที่ชัดเจน เคร่งครัด บทลงโทษที่เหมาะสม	3.37	1.499	ปานกลาง	13
6. สมาชิกได้รับข้อมูลข่าวสารที่ชัดเจน ถูกต้องและรวดเร็ว	3.58	0.761	มาก	11
7. สมาชิกได้เสนอข้อคิดเห็น หรือร่วม ตัดสินใจในการดำเนินงานของกลุ่ม	3.63	0.838	มาก	10
8. กลุ่มมีกิจกรรมต่างๆ ที่ให้สมาชิกได้ ร่วมกันปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง เช่น การ พัฒนาคู คลอง	3.75	0.733	มาก	6

ตารางที่ 29 (ต่อ)

ปัจจัย	ค่าเฉลี่ย $\bar{X}$	S.D.	ระดับการมีส่วนร่วม	จัดลำดับ
9. กลุ่มมีที่ทำการของกลุ่มอย่างชัดเจนเพื่อการติดต่อ สื่อสาร ให้ข้อมูล และประชุม	3.89	0.737	มาก	5
10. เจ้าหน้าที่ชลประทานเข้าร่วมเป็นที่ปรึกษาให้คำแนะนำในการดำเนินงานของกลุ่ม	4.16	0.688	มาก	1
11. มีการถ่ายทอดความรู้ หรือฝึกอบรมในด้านการชลประทานอย่างสม่ำเสมอ	3.68	0.885	มาก	9
12. สมาชิกของกลุ่มมีรายได้เพิ่มขึ้น	3.74	1.098	มาก	7
13. ระบบคู คลอง มีสภาพที่สมบูรณ์พร้อมใช้งานอยู่เสมอ	4.06	0.639	มาก	2
14. มีการวางแผนการส่งน้ำอย่างเป็นระบบและเป็นธรรม	3.58	0.769	มาก	11
ผลรวม	3.75	0.803	มาก	

หมายเหตุ : เกณฑ์ระดับคะแนนของปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม กำหนดได้จาก

คะแนนเฉลี่ย 1.00 – 1.49	มีผลต่อการมีส่วนร่วมในระดับน้อยที่สุด
คะแนนเฉลี่ย 1.50 – 2.49	มีผลต่อการมีส่วนร่วมในระดับน้อย
คะแนนเฉลี่ย 2.50 – 3.49	มีผลต่อการมีส่วนร่วมในระดับปานกลาง
คะแนนเฉลี่ย 3.50 – 4.49	มีผลต่อการมีส่วนร่วมในระดับมาก
คะแนนเฉลี่ย 4.50 – 5.00	มีผลต่อการมีส่วนร่วมในระดับมากที่สุด

ผลการวิเคราะห์ปัจจัยต่างๆ ต่อระดับความคิดเห็นในการมีส่วนร่วมบริหารจัดการน้ำในคลองส่งน้ำสายใหญ่ฝั่งขวา ในมุมมองหรือบทบาทของเจ้าหน้าที่ พบว่าอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยคะแนนที่ 3.75 โดยยังคงให้ความสำคัญกับการที่มีเจ้าหน้าที่ลงไปแนะนำหรือเป็นที่ปรึกษาให้กับสมาชิกกลุ่มและเกษตรกร เหมือนกับกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มข้างต้น ทั้งนี้ในลำดับถัดมาเห็นว่าการที่ระบบคู คลอง มีสภาพที่สมบูรณ์ พร้อมใช้งานอยู่เสมอ จะทำให้สมาชิกและผู้นำเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น

การวิเคราะห์หาสัมประสิทธิ์การถดถอยเชิงเส้นแบบพหุ (Multiple Linear regression)

ภายหลังจากที่ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระ ซึ่งเป็นปัจจัยที่เกษตรกรผู้นำเข้ามามีผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำทั้ง 14 ปัจจัย และตัวแปรตามซึ่งเป็นภาพรวมที่กลุ่มเกษตรกรให้ระดับความสำคัญของการเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำ โดยได้ให้ลำดับความสำคัญต่อยุทธศาสตร์แตกต่างกันไประหว่างกลุ่มเป้าหมาย ทั้ง 3 กลุ่ม จึงได้นำปัจจัยทั้ง 14 ข้อ และตัวแปรตามที่เป็นภาพรวมถึงมุมมองการมีส่วนร่วม มาวิเคราะห์เพิ่มเติมด้วยการหาค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยเชิงเส้นแบบพหุ (multiple linear regression) ซึ่งเป็นการศึกษาความสัมพันธ์เชิงเส้นระหว่างตัวแปรอิสระหลาย ๆ ตัว กับตัวแปรตาม ดังนั้นในการสร้างแบบจำลองสมการพยากรณ์ จะพิจารณาจากการมีตัวแปรอยู่ในระบบสมการ ซึ่งเรียกว่าการนำตัวแปรเข้าระบบสมการ ด้วยวิธีที่เรียกว่า Stepwise Analysis เป็นวิธีการที่นำตัวแปรอิสระเข้าสมการทีละตัว และเมื่อตัวแปรนั้นเข้าไปอยู่ในระบบสมการแล้ว จะทำการตรวจสอบย้อนกลับอีกทีหนึ่ง ในทุกครั้งที่มีการนำตัวแปรอิสระเข้าสมการ ซึ่งสมการที่เกิดขึ้นจะออกมาในรูปแบบของ

$$Y = b_0 + b_1X_1 + b_2X_2 + \dots + b_nX_n \dots\dots\dots(3)$$

เมื่อ

Y	คือ	ปัจจัยภาพรวมของการมีส่วนร่วม
X ₁ - X ₁₅	คือ	ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม 14 ปัจจัย
b ₁ - b ₁₅	คือ	สัมประสิทธิ์ของปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม 14 ปัจจัย

ตารางที่ 30 ผลการวิเคราะห์หาสัมประสิทธิ์การถดถอยเชิงเส้นแบบพหุ

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	Correlations		
	B	Std. Error	Beta	Zero-order	Partial	Part	B	Std. Error
1 (Constant)	2.635	.379		6.947	.000			
3.1.13ระบบคู คลอง มีสภาพที่สมบูรณ์ พร้อมใช้งานอยู่เสมอ	.324	.095	.358	3.406	.001	.358	.358	.358
2 (Constant)	1.990	.484		4.110	.000			
3.1.13ระบบคู คลอง มีสภาพที่สมบูรณ์ พร้อมใช้งานอยู่เสมอ	.274	.096	.303	2.857	.005	.358	.308	.294
3.1.8กลุ่มมีกิจกรรม ต่างๆ ที่ให้สมาชิกได้ ร่วมกันปฏิบัติอย่าง ต่อเนื่อง	.211	.102	.220	2.076	.041	.295	.229	.214
3 (Constant)	2.300	.496		4.633	.000			
3.1.13 ระบบคู คลอง มีสภาพที่สมบูรณ์ พร้อมใช้งานอยู่เสมอ	.328	.097	.362	3.364	.001	.358	.358	.339
3.1.8กลุ่มมีกิจกรรม ต่างๆ ที่ให้สมาชิกได้ ร่วมกันปฏิบัติอย่าง ต่อเนื่อง	.245	.101	.256	2.428	.018	.295	.267	.245
3.1.2มีการจัดทำกฎ ระเบียบ และวิธี ปฏิบัติอย่างชัดเจน เป็นลายลักษณ์อักษร	-.186	.088	-.225	-2.099	.039	-.059	-.233	-.211

ผลการวิเคราะห์ พบว่า มี 3 ปัจจัยที่มีผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของกลุ่มเกษตรกร จากจำนวนทั้งสิ้น 14 ปัจจัย โดยสามารถเขียนเป็นสมการความสัมพันธ์ ได้ดังสมการที่ 4

$$Y = 0.362 X_1 + 0.256 X_2 - 0.225 X_3 \dots\dots\dots(4)$$

เมื่อ

Y	คือ	ระดับความคิดเห็นภาพรวมของปัจจัยการเข้ามามีส่วนร่วม
X ₁	คือ	ปัจจัยระบบคู คลองมีสภาพที่สมบูรณ์ พร้อมใช้งานอยู่เสมอ
X ₂	คือ	ปัจจัย กลุ่มมีกิจกรรมต่างๆ ที่ให้สมาชิกได้ร่วมกันปฏิบัติ
อย่างต่อเนื่อง		
X ₃	คือ	ปัจจัยมีการจัดทำกฎระเบียบ และวิธีปฏิบัติอย่างชัดเจน เป็น
ลายลักษณ์อักษร		

จากการวิเคราะห์ทางสถิติและได้ผลลัพธ์ออกมาเป็นสมการที่ (4) พบว่า เกษตรกรผู้ใช้น้ำในเขตคลองส่งน้ำสายใหญ่ฝั่งขวา ฝ่ายบ้านค่าย โครงการชลประทานระยอง จำนวน 81 คน เห็นว่าปัจจัยต่างๆ ที่จะมีผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมทั้ง 14 ปัจจัยนั้น ความสำคัญและความเกี่ยวเนื่องมากที่สุดอยู่ที่ 3 ปัจจัยหลัก คือ ระบบคูคลอง ที่มีสภาพสมบูรณ์ และ กลุ่มมีกิจกรรมให้สมาชิกปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนการจัดทำกฎระเบียบที่ชัดเจนและเป็นลายลักษณ์อักษร

ทั้งนี้ จากสมการดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นถึงความคิดเห็นที่สำคัญประการหนึ่งของกลุ่มเกษตรกรว่า การที่เกษตรกร หรือกลุ่มผู้ใช้น้ำจะเข้ามามีส่วนร่วมได้นั้น ระบบคูคลองจะต้องมีสภาพสมบูรณ์ เป็นปัจจัยหลัก และกลุ่มจะต้องมีกิจกรรมต่างๆ อย่างต่อเนื่อง เป็นปัจจัยเสริม โดยที่กฎระเบียบ หรือวิธีปฏิบัติที่เคร่งครัดเกินไปจะทำให้มีผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมได้น้อย

สรุปและข้อเสนอแนะ

สรุป

การศึกษาการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการบริหารจัดการน้ำโดยชุมชนของฝายบ้านค่าย โครงการชลประทานระยอง มีวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาสถานภาพและลักษณะการใช้ น้ำ ของกลุ่มบริหารการใช้ น้ำชลประทานฝายบ้านค่ายสามัคคี ฝายบ้านค่าย โครงการชลประทานระยอง
2. เพื่อศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการบริหารจัดการน้ำชลประทาน ของกลุ่มบริหารการใช้ น้ำชลประทานฝายบ้านค่ายสามัคคี ฝายบ้านค่าย โครงการชลประทานระยอง
3. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการเข้ามามีส่วนร่วมบริหารจัดการน้ำและการใช้น้ำของชุมชนในพื้นที่ศึกษา
4. เพื่อให้กลุ่มบริหารการใช้ น้ำชลประทาน ฯ และชุมชนร่วมกันวิเคราะห์ ตลอดจนเสนอแนะแนวทางที่เหมาะสมของการบริหารจัดการน้ำโดยการมีส่วนร่วมระหว่างภาครัฐกับชุมชน

ในการศึกษาได้ใช้กลุ่มตัวอย่างจากเกษตรกรที่เป็นสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำ และเกษตรกรซึ่งใช้น้ำจากคลองส่งน้ำสายใหญ่ฝายบ้านค่าย โครงการชลประทานระยอง จำนวน 81 คน โดยใช้วิธีการเจาะจงสมาชิกกลุ่มทั้งหมด 57 คน และเกษตรกรที่ไม่ใช่สมาชิกอีก 24 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามถึงโครงสร้าง นำมาวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่ออธิบายข้อมูลพื้นฐานและใช้สถิติเชิงอนุมาน ได้แก่ Two Sample t-test และค่าไคสแควร์ เพื่อทดสอบสมมติฐาน

ผลการศึกษา พบว่า สภาพทั่วไปทางเศรษฐกิจและสังคมของพื้นที่ศึกษา เป็นที่ราบลุ่มมีการประกอบอาชีพในภาคเกษตรเป็นส่วนใหญ่ ทั้งทำนา ทำสวน และทำไร่ มีการใช้น้ำจากคลองส่งน้ำสายใหญ่ฝายบ้านค่ายเฉพาะในการทำเกษตร และการอุปโภค บริโภค สำหรับกลุ่มประชากรศึกษา ทั้ง 81 คน มีอายุเฉลี่ยประมาณ 55.90 ปี ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษา ซึ่งสามารถอ่านออกเขียนได้ ร้อยละ 91.3 ประกอบอาชีพทำนา ส่วนที่เหลือมีอาชีพทำสวนผลไม้ และยางพารา

กลุ่มประชากรศึกษาส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่มากกว่า 40 ปี โดยร้อยละ 60 มีที่ดินทำกินเป็นของตนเองในรูปแบบของโฉนดที่ดิน

ปัจจัยที่มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำของกลุ่มประชากรศึกษา ซึ่งประยุกต์มาจากแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของกรมชลประทาน(2548) จำนวน 39 ปัจจัย โดยได้ ปรับลดให้สอดคล้องกับความเป็นไปได้และความเหมาะสมของพื้นที่ คงเหลือ 14 ปัจจัย พบว่ากลุ่มที่ได้ขึ้นทะเบียนเป็นสมาชิก ได้ค่าเฉลี่ยปัจจัยการเข้ามามีส่วนร่วมอยู่ที่ 3.75 ซึ่งจัดว่าอยู่ในระดับมาก ปัจจัยหลักที่ทำให้เกษตรกรเข้ามามีส่วนร่วมมาก 5 ลำดับแรก คือ (1) การที่เจ้าหน้าที่ชลประทานมีการเข้ามาดูแล ให้คำปรึกษา แนะนำ อย่างสม่ำเสมอ(2) การที่สมาชิกกลุ่มฯ มีกิจกรรมร่วมกันในการขุดลอก บำรุงรักษา คลอง คูน้ำ อยู่ตลอดเวลา (3) ระบบคลองมีสภาพสมบูรณ์ (4) กลุ่มฯ มีที่ทำหน้าที่ชัดเจนเพื่อใช้ในการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร (5) มีการถ่ายทอดความรู้และฝึกอบรมให้กับเกษตรกรอย่างสม่ำเสมอ เช่นเดียวกับกลุ่มเกษตรกรที่ไม่ได้เข้าร่วมเป็นสมาชิก มีระดับค่าเฉลี่ยปัจจัยการมีส่วนร่วมเท่ากับ 3.55 ซึ่งจัดได้ว่าอยู่ในระดับมาก และปัจจัยที่มีความสำคัญเป็นลำดับแรกคือ การเข้ามาให้คำปรึกษาของเจ้าหน้าที่เช่นเดียวกัน

สำหรับในมุมมองของเจ้าหน้าที่ภาครัฐ พบว่า ปัจจัยที่สำคัญที่มีผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของเกษตรกรในลำดับแรกคือ เจ้าหน้าที่จะต้องลงไปช่วยให้คำแนะนำและเป็นที่ปรึกษา ซึ่งมีค่าเฉลี่ยคะแนนเท่ากับ 4.16 รองลงมาคือการที่มีระบบคู คลอง อยู่ในสภาพที่สมบูรณ์และพร้อมใช้งานได้ตลอดเวลา

ในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล เศรษฐกิจสังคม ของกลุ่มประชากรศึกษา ทั้งที่เป็นสมาชิกฯ และไม่เป็นสมาชิกฯ ในภาพรวม พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำในคลองส่งน้ำสายใหญ่ฝั่งขวาของฝายบ้านค่าย โครงการชลประทานระยอง ได้แก่ อายุ การถือครองที่ดิน และการได้รับทราบข้อมูลข่าวสาร ส่วนปัจจัยที่ไม่มีผลกระทบต่อการเข้ามามีส่วนร่วม ได้แก่ เพศ ระดับการศึกษา รายได้ ระยะเวลาการอยู่อาศัย และประเภทของการทำการเกษตร หรือชนิดพืชที่ปลูก

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาในครั้งนี้ ประกอบกับการสอบถามปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ ทั้งจากแบบสอบถาม และการเข้าร่วมรับฟังการประชุมกลุ่มเกษตรกรของฝ่ายส่งน้ำและบำรุงรักษาที่ 2 ฝ่ายบ้านค่าย โครงการชลประทานระยอง พบว่า กลุ่มเกษตรกรมีข้อเสนอแนะ จากปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นในการเข้ามามีส่วนร่วมบริหารจัดการน้ำของฝ่ายบ้านค่าย โดยแบ่งออกได้เป็น 2 ส่วน ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในเชิงนโยบาย

1. ภาครัฐควรสนับสนุนและส่งเสริมนโยบายการมีส่วนร่วมในด้านต่างๆ ให้มากขึ้นเพื่อสิทธิประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำ
2. ภาครัฐควรรหาโอกาสสนับสนุนด้านงบประมาณเพื่อปรับปรุงซ่อมแซมคูส่งน้ำ ให้อยู่ในสภาพที่ใช้การได้จะทำให้กลุ่มผู้ใช้น้ำรู้สึกมีความพึงพอใจ และการมีจิตสำนึกในความเป็นเจ้าของก็จะตามมา

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

1. เนื่องจากคูส่งน้ำบางสายยังขาดช่วงอยู่ยังเป็นคูดินอยากจะให้ทำเป็นคูลาดคอนกรีต
2. พื้นที่นาเป็นพื้นที่ลุ่มไม่สามารถระบายได้อย่างเต็มที่ในช่วงนาฝน
3. เกษตรกรหรือผู้ที่ใช้น้ำในคลองส่งน้ำสายใหญ่ฝั่งขวา ส่วนใหญ่ไม่เข้าใจถึงสิทธิประโยชน์ของการเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำ

ทั้งนี้ เพื่อให้การดำเนินงานกิจกรรมขององค์กรผู้ใช้น้ำชลประทาน มีความเข้มแข็ง และเข้ามามีส่วนร่วมกับโครงการชลประทานมากขึ้น มีข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ดังนี้

- 1) โครงการชลประทานหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรจัดให้มีหลักสูตรอบรมเชิงปฏิบัติการ หรือโครงการฯ เพื่อให้ความรู้แก่ผู้นำ/กลุ่มเกษตรกรผู้ใช้น้ำ ในเรื่องการดูแลและบำรุงรักษา และการจัดการน้ำชลประทาน ให้สม่ำเสมอ ต่อเนื่อง

2) โครงการชลประทาน หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรจัดทัศนศึกษา/ดูงาน สำหรับผู้นำเกษตรกรผู้ใช้น้ำ ในพื้นที่โครงการอื่นๆ ที่องค์กรผู้ใช้น้ำฯ ประสบผลสำเร็จ หรือเป็นแบบอย่างในด้านการดูแลและบำรุงรักษา การจัดการน้ำชลประทาน และการบังคับใช้ระเบียบข้อบังคับกลุ่มฯ เพื่อนำรูปแบบและแนวคิดมาพัฒนาและปรับปรุงการดำเนินงานของกลุ่มผู้ใช้น้ำฯ ของตนเองต่อไป เนื่องจากบางครั้งกลุ่มเกษตรกรไม่เห็นภาพของความสำเร็จที่เกิดขึ้น หรือผลประโยชน์ที่จะได้รับชัดเจนจากการเข้ามามีส่วนร่วม จึงทำให้ไม่มีแรงจูงใจหรือกระตุ้นให้มีการดำเนินการ

3) มีโครงการในการพัฒนากลุ่มผู้ใช้น้ำขึ้นเพื่อเป็นตัวแทนของเกษตรกรในการเข้าร่วม / มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการชลประทานร่วมกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ หรืออีกนัยหนึ่งคือให้โอกาสตัวแทนของกลุ่มเกษตรกร ได้เข้ามารับรู้รับทราบงานตามภารกิจของหน่วยงานภาครัฐบ้าง เพราะอาจจะทำให้มีการขยายเครือข่ายเพื่อสร้างความเข้าใจไปยังกลุ่มเกษตรกรหรือผู้ใช้น้ำได้ดีขึ้น

4) โครงการชลประทาน หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรกำหนดนโยบายและเป้าหมายการบริหารจัดการชลประทาน โดยเกษตรกรแบบมีส่วนร่วมให้ชัดเจน เพื่อจะดำเนินการประกาศเป็นนโยบายการบริหารจัดการชลประทานโดยเกษตรกรแบบมีส่วนร่วมแสดงถึงความตั้งใจจริงในการดำเนินงานการบริหารจัดการชลประทาน ได้ตั้งแต่การมีส่วนร่วมเพียงเล็กน้อยไปจนถึงการมีส่วนร่วมมากหรือเกือบทั้งหมด ดังนั้นจึงต้องกำหนดบทบาทหน้าที่หรือเป้าหมายการมีส่วนร่วมของเกษตรกรให้ชัดเจนด้วย ประการสำคัญเป้าหมายการมีส่วนร่วมที่กำหนดต้องเหมาะสมหรือเป็นไปได้ในการปฏิบัติ

5) การสร้างให้เกิดความเข้าใจการบริหารจัดการชลประทาน โดยเกษตรกรแบบมีส่วนร่วม เพื่อเป็นรูปแบบให้เกษตรกรมีส่วนร่วมอย่างน้อยในหลักการถึงเหตุผลความจำเป็นหน้าที่ และประโยชน์ที่ได้รับ

6) ควรมีการพัฒนาเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้องให้พร้อมและสามารถเข้าไปดำเนินการบริหารจัดการชลประทาน โดยเกษตรกรแบบมีส่วนร่วมได้ เพื่อในการวางแผนงานโครงการ การออกแบบ การก่อสร้าง และการส่งน้ำและบำรุงรักษา ให้มีความรู้ ความเข้าใจ และสามารถพร้อมดำเนินงานกิจกรรมต่าง ๆ ตามการบริหารจัดการชลประทาน โดยเกษตรกรแบบมีส่วนร่วมได้

7) การมีระบบติดตามและประเมินผลการดำเนินงานการบริหารจัดการชลประทาน โดยเกษตรกรแบบมีส่วนร่วม เพื่อการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้น รวมถึงการปรับแผน/เป้าหมายการดำเนินงานให้เหมาะสม

8) โครงการชลประทาน หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรสร้างช่องทางในการรับฟังความคิดเห็นให้หลากหลาย ทั้งในเชิงรุกและเชิงรับ เพื่อให้เกิดรูปธรรมในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นของเกษตรกร และเกิดความพึงพอใจในการให้บริการของหน่วยงานภาครัฐมากยิ่งขึ้น

9) ควรมีการพัฒนาและยกระดับกลุ่มบริหารการใช้น้ำ ขึ้นเป็นลักษณะของสหกรณ์ผู้ใช้น้ำ หรือ จัดตั้งเป็นคณะกรรมการจัดการชลประทาน (JMC : Joint Management Committee for Irrigation) เพื่อให้ความคิดเห็นของเกษตรกร และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่ที่ได้รับการยอมรับมาก ขึ้น จะนำไปสู่การพัฒนาการบริหารงานแบบมีส่วนร่วมอย่างเป็นระบบต่อไป

10) ควรผลักดันให้กลุ่มผู้ใช้น้ำได้มีโอกาสเข้าคัดเลือก เป็นกลุ่มผู้ใช้น้ำดีเด่นในระดับ ประเทศ ซึ่งได้รับรางวัลพระราชทาน จะทำให้มีการกระตุ้นและเป็นกลยุทธิ์ในการสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสมาชิกกลุ่มๆ ให้เกิดขึ้นได้

ข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาวิจัยต่อไป

1. หากต้องการเพิ่มระดับการมีส่วนร่วม หรือให้เกิดความชัดเจน เกี่ยวกับการเข้ามามีส่วน ร่วมในการบริหารจัดการของกลุ่มผู้ใช้น้ำคลองส่งน้ำสายใหญ่ฝั่งขวาฯ โครงการชลประทานระยอง ควรมีการศึกษาบริบท หรือสภาพการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม การใช้ประโยชน์ที่ดิน และการ ทำการเกษตรในเขตพื้นที่ชลประทาน เพิ่มเติม และมีการปรับปรุงข้อมูลที่ทันสมัยตลอดระยะเวลา เนื่องจากข้อมูลที่มีอยู่ขาดความต่อเนื่องมานาน ประกอบกับผู้ที่เข้ามาเช่าพื้นที่ทำการเกษตรในพื้นที่ เป็นคนท้องถิ่นอื่น ซึ่งไม่ได้มีความสัมพันธ์หรือผูกพันกับชุมชนทั้ง 2 ตำบล ซึ่งอาจจะเป็นปัจจัย หนึ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงผลของระดับการมีส่วนร่วมที่ได้ออกมา

2. ควรมีการศึกษาตัวแปรอิสระเพิ่มเติม เช่น ทางด้านจิตวิทยาสังคม เจตคติของกลุ่มผู้ใช้น้ำที่มีต่อตัวแทนภาครัฐ หรือ ผู้นำท้องถิ่น ว่ามีผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการมาก น้อยเพียงใด

3. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบแนวทางการมีส่วนร่วม กับ พื้นที่อื่น ซึ่งมีบริบททางด้าน สังคม เศรษฐกิจที่ใกล้เคียงกัน เพื่อเป็นการเน้นย้ำว่าปัจจัยทางด้านสังคม เศรษฐกิจ มีผลต่อการเข้า มามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำของเกษตรกร และเพื่อศึกษามุมมองเพื่อการพัฒนาว่าควรจะ ดำเนินการไปในแนวทางใดเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่พื้นที่ศึกษา

เอกสารและสิ่งอ้างอิง

กรมชลประทาน. 2548. การบริหารจัดการโดยเกษตรกรมีส่วนร่วม ด้านการส่งน้ำและบำรุงรักษา. กลุ่มงานพัฒนาการบริหารจัดการน้ำ สำนักอุทกวิทยาและบริหารน้ำ กรมชลประทาน. กรุงเทพฯ.

_____. 2550. คู่มือการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการจัดหาน้ำ. สำนักส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน กรมชลประทาน กรุงเทพฯ.

กรองจิต เกษจินดา. 2547. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ดินและน้ำในพื้นที่ศูนย์ภูฟ้าพัฒนา อำเภอป้อเกลือ จังหวัดน่าน. กรุงเทพมหานคร : วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

เชิดศักดิ์ โฉวาสินธุ์. 2527. การวิจัยทางพฤกษศาสตร์และสังคมศาสตร์ , พิมพ์ครั้งที่ 2 โอเดียนสโตร์. กรุงเทพฯ.

ณัฐวุฒิ สร้อยประเสริฐ. 2552. ข้อมูลฝ่ายส่งน้ำและบำรุงรักษาที่ 2 โครงการชลประทานระยอง. เอกสารประกอบการประเมินการพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการฝ่ายส่งน้ำและบำรุงรักษา ประจำปี 2553. กรมชลประทาน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, กรุงเทพฯ.

ถวิลวดี บุรีกุล. 2552. การมีส่วนร่วม แนวคิด ทฤษฎีและกระบวนการ. สถาบันพระปกเกล้า, กรุงเทพฯ.

ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์. 2527. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. ศูนย์การศึกษานโยบายสาธารณสุข มหาวิทยาลัยมหิดล. กรุงเทพมหานคร

หัตถดาว บุญपाल. 2530. ปัจจัยบางประการที่มีผลต่อการเข้ามีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนในเขตพื้นที่ตำบลสวก อำเภอเมือง จังหวัดน่าน .วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

เทพฤทธิ์ เจริญศรี. 2544. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการอนุรักษ์ป่าชุ่มน้ำขมภู ภูมิศึกษา ตำบลขมภู อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ทศพล กฤษยพิสิฐ. 2538. การมีส่วนร่วมของกำนันผู้ใหญ่บ้านเขตหนองจอกที่มีต่อโครงการ/กิจกรรม การพัฒนาตามแนวทาง “บวร” และ “บรม” เพื่อสร้างอุดมการณ์แผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ชนวัฒน์ ขยัน และเดช วัฒนชัยยิ่งเจริญ. 2545. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการน้ำชลประทานภูเขา : ภูมิศึกษาบ้านร่องถ่อน ตำบลขมภู อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยนเรศวร.

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. 2527. กลวิธี แนวทาง วิธีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนาชุมชน, การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. มหาวิทยาลัยมหิดล, กรุงเทพฯ.

นงวิทย์ โสภากะยัง. 2532. ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมที่มีผลกระทบต่อระดับความร่วมมือในการบำรุงรักษาระบบชลประทานในไร่นา ศึกษากรณีเฉพาะโครงการชลประทานอ่างเก็บน้ำห้วยแอ่ง จังหวัดร้อยเอ็ด. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

บุญรอด มาลากรอง. 2542. ทักษะคติของเกษตรกรผู้ใช้น้ำชลประทานที่มีต่อการจัดการน้ำเพื่อการเกษตรขององค์การบริหารส่วนตำบล. การศึกษาค้นคว้าอิสระในระดับปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ปาริชาติ วลัยเสถียร. 2545. เอกสารประกอบการศึกษาวิชา สค.251 ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน. คณะสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.

ปรมิินทร์ นาระทะ. 2550. การจัดการชลประทานโดยให้เกษตรกรมีส่วนร่วม (PIM) ของโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาแม่แตงในเขตโซนส่งน้ำที่ 3-4 อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยแม่โจ้, จังหวัดเชียงใหม่.

พิมพรรณ พรรณศรี. 2540. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการน้ำจากอ่างเก็บน้ำขนาดเล็ก
กรณีศึกษาอ่างเก็บน้ำแม่ยาว บ้านลุ่มกลาง ตำบลแม่ลิน อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง.
วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ภูเบศวร์ เมืองมูล. 2551. การศึกษาการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำเพื่อการเกษตรและแนว ทางแก้ไข
ปัญหาการขาดแคลนน้ำของเกษตรกร กรณีศึกษาอ่างเก็บน้ำบ้านแม่สาใหม่ อำเภอแม่ริม
จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยแม่โจ้, จังหวัดเชียงใหม่.

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. 2526. หลักการพัฒนาชุมชนและชนบท กรณี โครงการอ่างเก็บน้ำบ้านห้วยยาว
อ.สี จ.ลำพูน สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท กระทรวงมหาดไทย, กรุงเทพฯ.

ราชกิจจานุเบกษา. 2550. พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี
พ.ศ.2546 (9 ตุลาคม พ.ศ.2550) .เล่มที่ 120 ตอนที่ 100 ก.

_____. 2550. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 (24 สิงหาคม พ.ศ.2550) . เล่มที่
124 ตอนที่ 47 ก. หน้า 28

วิศา เนียมนก. 2546. การมีส่วนร่วมของกลุ่มผู้ใช้น้ำในเขตโครงการชลประทานจันทบุรี :
กรณีศึกษากลุ่มผู้ใช้น้ำคลองวังโตนด จังหวัดจันทบุรี. เอกสารการศึกษาปัญหาพิเศษ ระดับ
ปริญญาโท สาขาวิชาการบริหารทั่วไป. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา, จังหวัดชลบุรี.

วีระกิตต์ หาดูปริพรรณ ,กัญญา บุศยารัสมิ,นายกิตติชัย เหลืองกำจร,นราชัย แจ่มสุวรรณ,
สมศักดิ์ แวพานิช ,สมชาย อุดมโชค,สมศักดิ์ เกียรติदानุสรณ์,เกษม แก้วจินดา,ทวี โสน
นอก,สิทธิศักดิ์ ไต้เกตุ,สุระชัย วงศ์สวัสดิ์,นายวรากร โสมนะพันธุ์. 2551. การมีส่วนร่วม
ของชุมชนในงานยุติธรรมชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนคลองจรเข้ร้อย ตำบลเกาะไร่ อำเภอ
บ้านโพธิ์ จ.ฉะเชิงเทราเอกสารการวิจัย กระทรวงยุติธรรม, กรุงเทพฯ.

ศุภชัย นิมมานเหมินทร์. 2532. การจัดการชลประทานแบบพื้นเมืองของล้านนาไท (เหมือง ฝ่ายและ
พียง: ปัจจัยที่มีผลต่อความร่วมมือของสมาชิกกลุ่มชลประทานราษฎรในการจัดการ การ

ใช้น้ำในพื้นที่อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ศิริชัย พงษ์วิชัย. 2546. การวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วยคอมพิวเตอร์. พิมพ์ครั้งที่ 12. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.

สรวิษฐ์ ทิพรัดนเดช. 2549. ศักยภาพการบริหารและการจัดการทรัพยากรน้ำระหว่างภาค รัฐกับชุมชน กรณีศึกษาโครงการแม่กวงและชุมชนในพื้นที่รับน้ำ ตำบลสันนาเม็ง อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยแม่โจ้, จังหวัดเชียงใหม่.

สุภชัย หนูแก้ว. 2543. การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในโครงการพัฒนาของรัฐ ศึกษาเฉพาะกรณีกลุ่มผู้ใช้น้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2550 . แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (2550 – 2554).

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. 2552. ข้อมูลพื้นฐานเศรษฐกิจการเกษตร ปี 2552 . กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ . กรุงเทพฯ

อรญา เขียวकुณา. 2552. การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำ โครงการชลประทานระบบท่อส่งน้ำหนองพันจันทร์ อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

Cohen ,J.M. and U.T.Norman. 1980. Participation's place in rural development : seeking clarity through specificity. **World Development Journal** 8 : 213-218.

Maslow.A.H. 1970. **Motivation and Personality**. Harper and Row, New York.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

รายชื่อสมาชิกผู้ใช้น้ำกลุ่มบริหารการใช้น้ำฝั่งขวามือบ้านค่ายสามัคคี ที่ได้ขึ้น
ทะเบียนไว้กับโครงการชลประทานระยอง

ภาคผนวก ก รายชื่อสมาชิกผู้ใช้น้ำกลุ่มบริหารการใช้น้ำฝั่งขวามือบ้านค่ายสามัคคี ที่ได้ขึ้น
ทะเบียนไว้กับโครงการชลประทานระยอง

ลำดับ	ชื่อ - นามสกุล	ที่อยู่ / สถานที่ติดต่อ
1	นาย บุญชู สาทิสรัตนโสภิตา	11 หมู่ที่ 3 ต.หนองตะพาน อ.บ้านค่าย จ.ระยอง
2	นาง ประทุม ประเสริฐผล	58/1 หมู่ที่ 6 ต.หนองตะลอก อ.บ้านค่าย จ.ระยอง
3	นาง ปิ่น จันทร์พิทักษ์	22 หมู่ที่ 6 ต.หนองตะลอก อ.บ้านค่าย จ.ระยอง
4	นาง วันเพ็ญ แก่นบุปผา	32/2 หมู่ที่ 6 ต.หนองตะลอก อ.บ้านค่าย จ.ระยอง
5	นาย สุชิน ศิริสวัสดิ์	19 หมู่ที่ 6 ต.หนองตะลอก อ.บ้านค่าย จ.ระยอง
6	นาง เฉลียว บุญสม	4/1 หมู่ที่ 2 ต.หนองตะลอก อ.บ้านค่าย จ.ระยอง
7	นาย สมพงษ์ คงเจริญ	69/3 หมู่ที่ 4 ต.หนองตะลอก อ.บ้านค่าย จ.ระยอง
8	นาง สายพิน ไหมงกล้า	42 หมู่ที่ 4 ต.หนองตะลอก อ.บ้านค่าย จ.ระยอง
9	นาย ผลัด จักรโคกกรวด	3/2 หมู่ที่ 5 ต.หนองตะลอก อ.บ้านค่าย จ.ระยอง
10	นาง พัน ศิริสวัสดิ์	41/1 หมู่ที่ 6 ต.หนองตะลอก อ.บ้านค่าย จ.ระยอง
11	นาง เพชร ศิริสวัสดิ์	4 /1 หมู่ที่ 6 ต.หนองตะลอก อ.บ้านค่าย จ.ระยอง
12	นาง ยุพา มัชฌิมะ	9 หมู่ที่ 6 ต.หนองตะลอก อ.บ้านค่าย จ.ระยอง
13	น.ส. นิตยา บุญเจริญ	81หมู่ที่ 4 ต.หนองตะลอก อ.บ้านค่าย จ.ระยอง
14	นาง สนอง นนธิจันทร์	120 หมู่ 4 ต.หนองตะลอก อ.บ้านค่าย จ.ระยอง
15	นาย สังเกต บำรุงสุนทร	34/3 หมู่ 6 ต.หนองตะลอก อ.บ้านค่าย จ.ระยอง
16	นาย ชัย คล้าปลั่งกลาง	28/7 หมู่ 6 ต.หนองตะลอก อ.บ้านค่าย จ.ระยอง
17	นาย ไทย วิสาชะ	34 หมู่ 6 ต.หนองตะลอก อ.บ้านค่าย จ.ระยอง
18	นาย เกษม วงศ์พิทักษ์	45/1 หมู่ 6 ต.หนองตะลอก อ.บ้านค่าย จ.ระยอง
19	นาง ฮวย เข้มยวน	12 หมู่ 2 ต.หนองตะลอก อ.บ้านค่าย จ.ระยอง
20	นาง พรชนก เข้มยวน	12 หมู่ 2 ต.หนองตะลอก อ.บ้านค่าย จ.ระยอง
21	นาย เพลย เหลือถนอม	7/10 หมู่ 4 ต.หนองตะลอก อ.บ้านค่าย จ.ระยอง
22	นาง เสาวนีย์ ไหมงกล้า	49/4 หมู่ 6 ต.หนองตะลอก อ.บ้านค่าย จ.ระยอง
23	นาย หอม เสือตาด	134 หมู่ 1 ต.บ้านค่าย อ.บ้านค่าย จ.ระยอง

ภาคผนวก ก (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อ - นามสกุล	ที่อยู่ / สถานที่ติดต่อ
24	นาย บุญธรรม ปัทมหาร	85 หมู่ 4 ต.หนองละลอก อ.บ้านค่าย จ.ระยอง
25	นาย ผัส มั่นประสิทธิ์	25/1 หมู่ที่ 6 ต.หนองละลอก อ.บ้านค่าย จ.ระยอง
26	นาย วิโรจน์ ประเสริฐผล	58 หมู่ที่ 6 ต.หนองละลอก อ.บ้านค่าย จ.ระยอง
27	นาง ยุพิน มัชฌิมะ	51/1 หมู่ 6 ต.หนองละลอก อ.บ้านค่าย จ.ระยอง
28	นาย ทม สุขสว่าง	14 หมู่ 3 ต.หนองตะพาน อ.บ้านค่าย จ.ระยอง
29	นาย สำราญ จันทรมหา	62/2 หมู่ 5 ต.หนองตะพาน อ.บ้านค่าย จ.ระยอง
30	นาง ฉิน ศิริผล	43/7 หมู่ 5 ต.หนองตะพาน อ.บ้านค่าย จ.ระยอง
31	นาย เจริญ บำรุงสุนทร	39/1 หมู่ 6 ต.หนองละลอก อ.บ้านค่าย จ.ระยอง
32	นาง บุญชู ยินสุตร์	49/1 หมู่ 6 ต.หนองละลอก อ.บ้านค่าย จ.ระยอง
33	นาง เดียง เดชบุญ	40 หมู่ 6 ต.หนองละลอก อ.บ้านค่าย จ.ระยอง
34	นาย บังเอิญ เข็นใจพร	70/1 หมู่ 4 ต.หนองละลอก อ.บ้านค่าย จ.ระยอง
35	นาย เซาว์ แว่วเสียง	9/7 หมู่ 6 ต.หนองละลอก อ.บ้านค่าย จ.ระยอง
36	นาย กองสี พงษ์ราช	70/3 หมู่ 4 ต.หนองละลอก อ.บ้านค่าย จ.ระยอง
37	นาย ฤทธิธา กลิ่นประทุม	23 หมู่ 6 ต.หนองละลอก อ.บ้านค่าย จ.ระยอง
38	นาง ละออง ฤทธิรักษา	17 หมู่ 6 ต.หนองละลอก อ.บ้านค่าย จ.ระยอง
39	นาย เหลียง แสงรัตน์	10/1 หมู่ 3 ต.หนองตะพาน อ.บ้านค่าย จ.ระยอง
40	นาย สายชล บุญเจริญ	43/4 หมู่ 5 ต.หนองตะพาน อ.บ้านค่าย จ.ระยอง
41	นาง ราไพ บุญเจริญ	11 หมู่ที่ 5 ต.หนองตะพาน อ.บ้านค่าย จ.ระยอง
42	นาย คจิต กลิ่นขจร	50/2 หมู่ที่ 5 ต.หนองตะพาน อ.บ้านค่าย จ.ระยอง
43	นาย สัจด์ อินทนู	75/1 หมู่ 4 ต.หนองตะพาน อ.บ้านค่าย จ.ระยอง
44	นาย พล บำรุงสุนทร	03 หมู่ 2 ต.หนองตะพาน อ.บ้านค่าย จ.ระยอง
45	นาย ทองคำ บำรุงสุนทร	20/2 หมู่ 1 ต.หนองตะพาน อ.บ้านค่าย จ.ระยอง
46	นาย ทองใบ น้อยหนู	17 หมู่ 2 ต.หนองตะพาน อ.บ้านค่าย จ.ระยอง

ภาคผนวก ก (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อ - นามสกุล	ที่อยู่ / สถานที่ติดต่อ
47	นาย บุญส่ง อุบลประเสริฐ	48 หมู่ที่ 6 ต.หนองละลอก อ.บ้านค่าย จ.ระยอง
48	นาย สนั่น พันภัย	1/2 หมู่ที่ 2 ต.หนองตะพาน อ.บ้านค่าย จ.ระยอง
49	นาย เจริญ วงศ์สุวรรณ	50 หมู่ 3 ต.บางบุตร อ.บ้านค่าย จ.ระยอง
50	นาย ลำอาน ฉายกระจ่าง	88 หมู่ 2 ต.บางบุตร อ.บ้านค่าย จ.ระยอง
51	นาง สัจวร สูงลิ้น	13 หมู่ 2 ต.ทับมา อ.เมือง จ.ระยอง
52	นาย สัจวร สมรมิตร	34 หมู่ 8 ต.ชากบก อ.บ้านค่าย จ.ระยอง
53	นาง ไหม แสงเจริญ	215 หมู่ 3 ต.หนองบัว ต.บ้านค่าย จ.ระยอง
54	นาง บุญตา ประรามภ์	26 หมู่ 3 ต.น้ำคอก อ.เมือง จ.ระยอง
55	นาง มาลา สุขสว่าง	23/1 หมู่ 3 ต.น้ำคอก อ.เมือง จ.ระยอง
56	นาย ประรามภ์ ต่างเชื้อ	23 หมู่ 3 ต.น้ำคอก อ.เมือง จ.ระยอง
57	นาง สมหมาย ขจรรัตน์	28/1 หมู่ 3 ต.น้ำคอก อ.เมือง จ.ระยอง

ภาคผนวก ข แสดงการวิเคราะห์ค่า reliability เพื่อหาความเชื่อมั่นของเครื่องมือ

Item-Total Statistics	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Squared Multiple Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
1. มีผู้นำกลุ่มที่มีความเข้มแข็ง เสียสละ อดทน	47.50	30.147	.517	.827	.804
2. มีการจัดทำกฎระเบียบ และวิธีปฏิบัติอย่างชัดเจน เป็นลายลักษณ์อักษร	48.33	28.824	.500	.884	.806
3. มีคณะกรรมการกลุ่มที่ดำเนินการอย่างมีระบบ เป็นไปด้วยความโปร่งใส ถูกต้อง	47.94	30.056	.689	.917	.796
4. มีการเลือกตั้ง คณะกรรมการกลุ่มๆ ตามวาระที่กำหนด	48.17	30.147	.517	.935	.804
5. มีการบังคับใช้กฎระเบียบที่ชัดเจน เครื่องครัด เหมาะสม	48.33	34.353	-.011	.807	.847
6. สมาชิกได้รับข้อมูลข่าวสารที่ชัดเจน ถูกต้อง รวดเร็ว	47.83	28.265	.765	.971	.786
7. สมาชิกได้เสนอข้อคิดเห็น หรือร่วมตัดสินใจในการดำเนินการของกลุ่ม	47.89	32.575	.309	.920	.818
8. กลุ่มมีกิจกรรมต่างๆ ที่ให้สมาชิกได้ร่วมกันปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง	47.72	32.095	.296	.811	.820

ภาคผนวก ข (ต่อ)

Item-Total Statistics	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Squared Multiple Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
9. กลุ่มมีที่ทำการกลุ่มอย่างชัดเจน เพื่อการติดต่อสื่อสารให้ข้อมูลประชุม	47.50	28.382	.608	.973	.796
10. เจ้าหน้าที่ชลประทานเข้าร่วมเป็นที่ปรึกษาให้คำแนะนำในการดำเนินงานของกลุ่ม	47.33	31.765	.527	.969	.808
11. มีการถ่ายทอดความรู้หรือฝึกอบรมในด้านการชลประทานอย่างสม่ำเสมอ	47.44	30.967	.852	.979	.797
12. สมาชิกของกลุ่มมีรายได้เพิ่มขึ้น	48.06	28.644	.624	.874	.795
13. ระบบคู คลอง มีสภาพที่สมบูรณ์ พร้อมใช้งานอยู่เสมอ	47.56	31.791	.401	.928	.813
14. มีการวางแผนการส่งน้ำอย่างเป็นระบบและเป็นธรรม	47.89	31.399	.225	.930	.832

ภาคผนวก ข (ต่อ)

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	N of Items
.821	.848	14

Scale Statistics

Mean	Variance	Std. Deviation	N of Case	N of Items
51.50	35.088	5.924	24	14

ภาคผนวก ค
แบบสอบถามที่ใช้สำหรับการวิจัย

แบบสอบถาม

โครงการวิจัยเรื่อง การบริหารจัดการน้ำชลประทานแบบชุมชนมีส่วนร่วม
ของฝายบ้านค่าย โครงการชลประทานระยอง

คำชี้แจง

แบบสอบถามนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ได้ข้อมูล นำมาใช้ในการศึกษารูปแบบและแนวทางการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำของชุมชน ซึ่งจะไม่ส่งผลกระทบต่อผู้ที่ตอบแบบสอบถามแต่อย่างใด โดยแบบสอบถามนี้แบ่งออกเป็น 4 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ส่วนที่ 2 ข้อมูลการประกอบอาชีพ และรายได้ และข้อมูลทางด้านสังคม

ส่วนที่ 3 ข้อมูลการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำ

ส่วนที่ 4 ข้อคิดเห็น ปัญหา และอุปสรรค

ขอความกรุณาใช้เครื่องหมายกากบาท (X) ในข้อท่านต้องการเลือก

ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล

1. ชื่อของผู้ตอบแบบสอบถาม .....
2. ที่อยู่ บ้านเลขที่ ..... หมู่ ..... ตำบล ..... อำเภอ .....
- จังหวัด ..... หมายเลขโทรศัพท์ .....
3. เพศ [1] ชาย [2] หญิง
4. อายุ ..... ปี
5. การศึกษาสูงสุด

[1] ไม่ได้รับการศึกษา	[2] ประถมศึกษา
[3] มัธยมต้น	[4] มัธยมปลาย หรือเทียบเท่า หรือ ปวช.
[5] อนุปริญญา หรือ ปวส.	[6] ปริญญาตรี
[7] สูงกว่าปริญญาตรี	[8] อื่นๆ (ระบุ).....
6. จำนวนผู้ที่อาศัยอยู่ในครัวเรือน ..... คน
7. จำนวนผู้ที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนซึ่งทำงานมีรายได้ ..... คน
8. ปี พ.ศ. ที่ย้ายเข้ามาอยู่อาศัยในพื้นที่นี้ .....

8. โดยส่วนใหญ่ท่านจะได้รับข่าวสารเกี่ยวกับกลุ่มบริหารการใช้น้ำฯ จากแหล่งใด เป็นหลัก
- [1] พุดคุย บอกต่อ
  - [2] การประชุมกลุ่มประจำเดือน
  - [3] หอกระจายข่าว หรือ สถานีวิทยุ
  - [4] ประกาศที่ติดไว้ ณ ที่ทำการกลุ่ม
  - [5] อื่น ๆ .....

ส่วนที่ 3 ข้อมูลการมีส่วนร่วมและความเข้าใจในการบริหารจัดการน้ำ

คำชี้แจง กรุณาใส่เครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับความคิดเห็นของท่าน ในแต่ละข้อจะมีการพิจารณาอัตราการมีส่วนร่วมที่แตกต่างกัน

3.1 หัวข้อต่อไปนี้ มีผลต่อการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน ในระดับใด

ข้อ	หัวข้อ / ปัจจัยการมีส่วนร่วม	ระดับความคิดเห็น					สำหรับ ผู้วิจัย
		มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปานกลาง (3)	น้อย (2)	น้อยที่สุด (1)	
1	มีผู้นำกลุ่มที่มีความเข้มแข็ง เสียสละ อดทน						
2	มีการจัดทำกฎระเบียบ และวิธีปฏิบัติอย่างชัดเจน เป็นลายลักษณ์อักษร						
3	มีคณะกรรมการกลุ่มที่ดำเนินงานอย่างเป็นระบบ และเป็นไปด้วยความโปร่งใส ถูกต้อง						
4	มีการเลือกตั้งคณะกรรมการกลุ่มฯ ตามวาระที่กำหนด						
5	มีการบังคับใช้กฎระเบียบที่ชัดเจน เกรงครัต บทลงโทษที่เหมาะสม						
6	สมาชิกได้รับข้อมูลข่าวสารที่ชัดเจน ถูกต้องและรวดเร็ว						
7	สมาชิกได้เสนอข้อคิดเห็น หรือร่วมตัดสินใจในการดำเนินงานของกลุ่ม						
8	กลุ่มมีกิจกรรมต่างๆ ที่ให้สมาชิกได้ร่วมกันปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง เช่น การพัฒนาคู คลอง						
9	กลุ่มมีที่ทำการของกลุ่มอย่างชัดเจน เพื่อการติดต่อสื่อสาร ให้ข้อมูล และประชุม						
10	เจ้าหน้าที่ชลประทานเข้ามาร่วมเป็นที่ปรึกษาให้คำแนะนำในการดำเนินงานของกลุ่ม						
11	มีการถ่ายทอดความรู้ หรือฝึกอบรมในด้านการชลประทานอย่างสม่ำเสมอ						
12	สมาชิกของกลุ่มมีรายได้เพิ่มขึ้น						
13	ระบบคู คลอง มีสภาพที่สมบูรณ์ พร้อมใช้งานอยู่เสมอ						
14	มีการวางแผนการส่งน้ำอย่างเป็นระบบและเป็นธรรม						

3.2 จากตารางทั้ง 14 ข้อข้างต้น โดยรวมท่านคิดว่าปัจจัยเหล่านั้น จะทำให้การมีส่วนร่วมของกลุ่มบริหารการใช้น้ำของท่านคืออยู่ระดับใด

[1] มากที่สุด	[2] มาก
[3] ปานกลาง	[4] น้อย
[5] น้อยที่สุด	

ส่วนที่ 4 ข้อมูลปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ

1. ปัญหาและอุปสรรคในการใช้น้ำชลประทานเพื่อการประกอบอาชีพ หรืออุปโภคบริโภค ของท่านมีอะไรบ้าง
  - 1.1 .....
  - 1.2 .....
  - 1.3 .....
  - 1.4 .....
  - 1.5 .....
2. ท่านมีข้อเสนอแนะเพื่อให้การดำเนินงานกลุ่มผู้ใช้น้ำ หรือการใช้น้ำจากคลองส่งน้ำของท่านให้ได้ประโยชน์สูงสุดอย่างไรบ้าง
  - 2.1 .....
  - 2.2 .....
  - 2.3 .....
  - 2.4 .....
  - 2.5 .....
3. ข้อเสนอแนะอื่น ๆ
  - 3.1 .....
  - 3.2 .....
  - 3.3 .....
  - 3.4 .....
  - 3.5 .....

ขอขอบคุณทุกท่านในการให้ความอนุเคราะห์ตอบแบบสอบถาม

ประวัติการศึกษาและการทำงาน

ชื่อ - นามสกุล	นายณัฐพล วุฒิจันทร์
วัน เดือน ปี ที่เกิด	วันที่ 10 มิถุนายน พ.ศ. 2517
สถานที่เกิด	จังหวัดสุราษฎร์ธานี
ประวัติการศึกษา	วิศวกรรมศาสตรบัณฑิต (ชลประทาน) วิทยาลัยการชลประทาน สถาบันสมทบมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
ตำแหน่งหน้าที่การงานปัจจุบัน	วิศวกรชลประทานชำนาญการ
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	สถาบันพัฒนาการชลประทาน สำนักวิจัยและพัฒนา กรมชลประทาน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์